

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

APASÁG

REGÉNY

IRTA
ANDRÉ THEURIET

FORDITOTTA
SZOMORY EMIL

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-98-9 (online)
MEK-15727

ELSŐ RÉSZ.

I.

A Páris-belforti gyorsvonat teljes gőzerővel robog végig a várost határoló földeken. A májusi reggel mogorva. Az eget borító vaskos felhők, az észak-nyugati szél elől rohanva, hirtelen záporban ereszkednek a buza-, repcze- és lóhere-mezőkre, a melyek tarkán-szines vetéseikkel borítják el Brie változatlan síkját. Csillogó vonalaival önti be az eső az egyik kupé lezárt ablaküvegét, a mely mögött egy magányos utas a rossz idővel nem látszik törődni. Nagykendőbe burkolt lábaival, szemüveggel a szemén, iratok és tervek olvasásába van merülve, szép sorjában szedegetve elő őket az átellenes párnára rakott okmánycsomóból, amelynek sárga borítékja a következő felírást viseli: *Val-Clavin erdeje*. Az esőverte vidék nem nyújt semmi érdekeset; de ha vidáman napfényes volna is az ég, és festőibb a táj, az olvasó utas megfeszült arcizma, s érdeklődő elfoglaltsága után ítélve, úgy tetszik, hogy a távolodó földek szépséges pompájának esetében sem sokat törődnék velők.

Az utas ötven évesnek látszó férfiú. De a mozgásában sok könnyedség és fesztelenség nyilvánul; gondos és kifogástalanul elegáns ruházkodása mintegy fiatalos kinézést és ügyességet kölcsönöz neki. A vonásai finomak, a szakálla hegybe futó, fekete hajából fehér hajszálak tűnnek elő; az ajkak, és a sas-orr erős vonalai, a homlok két függőleges redője, a melyet a szemöld közeledése okoz, szilárd akaratot árulnak el. Amikor leveszi szemüvegét, hogy a nedvességtől elhomályosodott üvegeit megtisztítsa, a szemeinek szelid kéksége és gyöngéd tekintete mintegy megjavítja az arcznak kissé kemény és hideg kifejezését. Fekete kabátja gomblyukát egy apró piros rozetta díszíti. A modorának választékossága, amelyet zárkózott magatartás, és komolyság kísér, a hivatalos világhoz tartozó embert sejtetik, és ha az átanulmányozott iratcsomó nem is árulná el foglalkozását, mégis fel lehetne ismerni benne a működése fontosságának tudatában lévő magas állású tisztviselőt.

És valóban, »Delaberge (Amanda Ferencz, a becsületrend tisztje)« a hogyan ez a czimtárban olvasható, az erdők főfelügyelője. Huszonkét éves korában kerülve ki a nancy-i iskolából, gyors és megérdemelt haladásban volt része. Mert teljes és alapos jártassággal az erdőművelés tudományában, kiváló adminisztrátornak is bizonyult. Szeretve a maga szakmáját, és bámulatos munkaerejének adva tanubizonyosságát, ma már úgy beszélnek róla, mint a leendő főerdőigazgatóról. És nem lehetne szemére vetni, csak azt a bizonyos lelki-hidegséget, az agglegény önző közönyösségét, nem értve meg a mások szenvedését, amiért ő maga alig szenvedett az életben. Delaberge e hibája nem annyira szívének rideg természetéből ered, mint inkább ama sajátos körülményeknek tudható be, a melyek között gyermekkorát és ifjúságát élte.

Tisztviselő gyermeke lévén, már kezdő éveitől fogva mintegy a szabadban élő madarak vándoréletére volt ítélve, arra az örökös székhely-változtatásra, amely a hivatalnokok gyermekeiből mindmegannyi »hazátlan«-t csinál. Az erdészeti tanodába való belépéséig, iskoláról-iskolára kóborolva, szorosabban vett szülőföldje alig volt neki és nem ismerte azt a forró és édes megszokást, mely az embert a születése vidékéhez köti, ahhoz a házhoz, a melyben nagyra nőtt, ahhoz a kerthez, a melyben játszadozott, s ahhoz a derült láthatárhoz, a mely felé napról-napra a szemeit vetette. A fészek első melege beszinezi a gyermek képzelődését, és lerakodik a szívére; de Delabergenek nem volt része benne.

Fiatalsága fagyos légkörben mulott el, a vizsgálatokra való készülődés, majd később a hivatalában való előrehaladás lázas igyekezetében nem ismerte a szenvedélyt, mely míg megsebezi a szívet, egyben fogékonnyá teszi. Ez időtájt mindössze néhány könnyedén kötött szerelmi-viszonya volt, a melyek gyorsan meg is szakadtak. És korán válva el szüleitől, kiket

még harmincz éves kora előtt vesztett el, a családi élet intim örömeit alig élvezhette. És vagyontalan lévén, csak arra gondolt, hogy gyorsan és tisztességgel a maga útját járja meg. A munka felemésztette az életét; a boldogulás vágya minden igyekezetét, az egész valóját, ambíciózus terveinek megvalósulása felé terelte...

A szegénysorsu tisztviselők módjára, aggódón hátrált a házasság bizonytalansága elől, úgy gondolta, hogy a házaselet kötelezettségei és felelősségterhes volta hivatalbeli boldogulásának akadályai lehetnek. Megmaradt hát agglegénynek, s mindjobban-jobban a maga munkájába merült, melyek betöltötték a napjait, sőt gyakran az estéit is; elsőnek érkezve az irodájába, utolsónak távozva onnan, étkezve vagy vendéglőben, vagy valamilyen hivatalos estély asztalánál, csak épen aludni tért haza. Így folyt le az élete a harminczadik évétől egészen az ötvenedik alkonyáig, mintegy rendszeresen, kifogástalanul, büszkén és munkásan, de meleg bizalmasság, az álmodozás vagy elmerengés csendes öröme nélkül.

Ámde most, hogy a jó mód elérkezett, hogy becsvágya majdnem ki van elégítve és hivatalos állása mind előkelőbbé lett, bánatosan tekint vissza elmúlt életére, és ijedten tapasztalja, mennyire nincs barátságos és felmelegítő emléke a multnak és mennyire elhagyatott a jelenben. Amikor egy-egy hivatalnok-társa házából jövet, ahol a gyermekek vidám szavát, ifju leánykák kaczagását hallotta, legényszállása felé tartott, a bánat és nyugtalanság borzongása fogta el, emlékeztén az évek gyors mulására, a jövő szomorúságára, a nyugdíjazás közel idejére, azokra a prózai nyomorokra, a melyek elkeserítik az agglegény estéit.

Az ötvenes évek magaslatán, ahhoz a botor utashoz hasonlít, aki szakadékos és rögös ösvényeken jutva el a hegytetőre, megtudja, hogy ime, eltévesztette az utat. Onnan a magasból megpillantja a helyes ösvényt, enyhe hajlásban, boldog falvakat szelve keresztül, erdőket, a melyekben vidám források dalolnak, virágos mezőket, amelyeknek elvesztett boldogságát soha fel nem leli többé...

S a mikor megejtí a bánat, Delaberge azt kérdezi magától: vajjon ostobán, nem-e az árnyékot fogta el a zsákmány helyett? És akkor házassági gondolatok gyötrelém módjára zaklatják. A tükröbe pillant, konstatálja, hogy még talpravaló és Jean de La Fontaine módjára mormolja: »Elmulasztottam-e a szerelem idejét?« És régi önzése még a keserűség ez óráiban is visszatér. Inkább arra gondol, hogy őt szeressék, mintsem hogy ő szeressen. Ami lényegest lát a házasságban, ime az, hogy akadjon élettárs, aki őt ujjáteremtse s egy gyermeke legyen, akiben új életre keljen. Az ifjusága e feltámadásában, abban a vágyában, hogy szakítson agglegény életével, nincs gondja, csak önnönmagára. Mintegy szabadságot akar adni a szívének, megismerni a váratlan örömet, a ritka és ismeretlen érzéseket...

Igy hát, amikor egy miniszteri határozat azzal bizta meg, hogy Haut-Marnebe utazzék, és a Val-Clavin-i erdőtárgyalásnak véget nem érő ügyében a gazdákkal békés megegyezésre jusson, - nagy készséggel fogadta ezt a vidékre szóló megbízást.

Hosszu fütty az állomás közeledtét jelenti. És Bar-sur-Aube-ot hagyva el, a vonat Clairvaux elé ért. Delaberge felemeli a fejét, abbahagyja az iratcsomó átnézését, hogy lebocsássa az ablakot és friss levegőt szíjjon.

II.

A táj fizonomiája lassanként megváltozott. A dombok magasabbak és a völgy megszükül. Az égboltozat is vidámabb, derengeni kezd, és az eső megszűnt. A rohanó sulyos felhők megszakadnak, és a nap hirtelen lángolása világítja be a vidéket, míg a szőke fényességén az átázott mezők füstölögnek, és az almafák vízcseppek virágaikkal csillogva állanak. A felhők

szétváló tömegén keresztül az ég kéksége kaczag, és vidám világossága egy kicsiny erdő nyárfáit önti be, a melyeknek halvány aranszin levelei remegnek a fényben; hátul a vaskos felhők sötét tömegéből a szivárvány színei válnak elő. És míg újra s újra kifényesedik a nap, a zöldelő föld fölött a tavasz öröme terjed, fényes vidámságával becsillogja az egész vidéket, a hajlongó rozsmezőket, a rózsaszínű lóherét és a pipacs pirosuló színével behintett kerítéseket. És áterjed az ugar avarfüvére, hol bogárzummögés kél, a fák lombjára, amelyek között a rigók újra dalolni kezdenek. És elhat egészen a Delaberge agyához, amelyet megpihentet és megszóraztat a szorgos jogi elmélkedések után.

A Clairvaux-i állomáson való néhány percnyi várakozás után, most befásított dombok között rohan a vonat, míg innen-onnan, a rétek tarkaságából az Aube vize tükröződik csillogva elő. A nap teljességgel diadalmaskodott a felhőkön és az ég selymes kékségbe öltözik. Békéltető nyugalom száll az átázott erdőkből, amelyeket buján füves ösvények szelnek át, élénk zöld színökkel felüdítve a szemet. A főfelügyelő átszijjazta az iratcsomót és bőröndjébe rejtette. Most az ablakhoz támaszkodva, mohón veszi magába a fák leveleinek balzsamos illatát. Erdész-lelke örömet lel a fák látásában, hiszen életének egyedüli szerelme csak az erdő vala és most mintegy meghatottság szállja meg, a gazdag lombokat, a vaskos törzsöket szemlélve, amelyek között az ifjúsága tűnt el...

Ez a meghatottság bánatosan borongó gondolatok felé tereli, amelyek egy idő óta állandóan megzavarják. Egy fairtas helye, ahol a favágók megpihennek a leves elköltése után; egy falu, amelyben a reggeli harangok szólnak és a zsindey tetőket a kémények füstje karikázza át; egy falusi hajlék a domb oldalában, nyitott ablakaival, amelyeken fehér függönyök lebegnek, a kerítésen száradó fehérneműjével, gyümölcskertjével és szőlővenyigéjével, - a falusi élet álmát kergetik a szívébe. És kérdezi magától, vajjon egy vidéki ember élete, amelyet odaadó hitvese és nagyobbodó gyermekei osztanak meg, nem nyújt-e igazabb meglegedést azoknál a mesterkelt párisi örömeknél, amelyeket különben sem élvez. S vajjon a maga létével, a bürokratizmus igájába fogva, s forgatva napreggeltől-napestig a hivatalos élet malomkövét, - mindattól, ami a szívet s az érzelmet jelenti, nem áll-e távolabb annál az egyszerű falusi birtokosnál, aki csendes visszavonultságban tölti napjait a maga falucskájában? És később, tiz, tizenöt esztendővel később, amikor az adminisztráció gépezetének nem lesz számottevő percze többé, vajjon mi vár majd rá? Utját tévesztett és magányos aggkora a nyugdíjazott hivatalnoknak, szenvedve a tétlenségben és nem tudva, hol verje fel a nyugalma sátorfáját.

Ekkor, újra, mint zaklató sphinx emelkedik előtte a bántó kérdés: - Elmulasztotta-e az időt, amelyben oktalanság nélkül megházasodhat és családot alapíthat magának? - És ezuttal (hála a május nap vidám behatásának) szinte zavar és habozás nélkül találja meg a választ.

Örökön mértékletes életet élve, a férfiúi hév épségét érzi magában, s úgy tudja, hogy az erei szilárdsága mintegy tartalékban él a szívében. Mindez nem illúzió, és nem áztatja magát hamis látszatokkal. Vasegészségnek örvend, s nem vesztette el sem a fogait, sem a haját; az izmai sértetlenek, a tagjai megőrizték a maguk hajlékonyságát. A hivatalos estélyeken, ahol gyakran megfordult, nem egyszer tapasztalta, hogy az asszonyok szívesen időznek a társaságában. Egyébként sem volna annyira könnyelmű, hogy egészen fiatal leányt vezessen oltárhoz; ámde ha véletlenül afféle kedves és rokonszenves harmincz éves asszony kerülne az útjába, semmi-sem gátolná meg abban, hogy a házasságra ne gondoljon. Ime, ő ötven éves. Még láthatná, mint nőnek fel a gyermekei, mint mennek át a gyermekkorból az ifjúságba, és ki tudja? Talán még élne addig, hogy őket házassítsa meg... Ha gyermeke volna, ha egy fia volna, akiben újra önmagát találna fel; ime, ez felvillanyozná az életét és célta adna az energiájának... S amikor a lelke mélyén száll, Delaberge ez életváltozásban nem annyira a hitves bájainak örvend, mint inkább az atyaság örömének reménye remegteti meg a szívét.

Mig a főfelügyelő efajta elmélkedésekbe merül, a vonat teljes gőzerővel rohan és a táj arcza újra megváltozik. A vasuti utvonal elhagyja Aube völgyeit s egy lejtőn kuszik föl. Most köves magaslaton, ahol sovány rozsmézók sorakoznak és gyérlombozatu fa emelkedik egymástól távol, messze. Éles fütyű tépi meg a levegőt. Meteor könnyedségével, egy hosszú, három sor ives hidon rohan keresztül a vonat, s ott, a mezők között, kigyó módjára kuszik a Suize fehér vize. Templomok tornya, zsindelytetők tűnnek fel a láthatáron, itt-ott tömör fák emelkednek s a vonat mind lassabban halad.

«Chaumont! Tiz percz! Buffet!«

Itt kell Delabergenek kiszállania. A podgyását összegyűjti. Kihajlik az ablakon, az erdőgondnokot keresve a perronon, aki egy régi iskolatársa s akinél meg fog szállani.

Az erdőgondnok csakugyan itt van, kutató szempillantással nézve be a vagonokat. Kicsi, kövérke ember, tipegve rövid száru lábaival, szűk redingotba öltözködve, puha kalappal a fején és fekete keztyűvel a kezén. Ez a félig szertartásos, félig elhanyagolt ruházkodás még csak vidékiesebb kinézetet kölcsönöz az alakjának.

Delaberge leszállott volt és nyújtja a kezét.

- Kedves főfelügyelő uram - szól az erdőgondnok - Isten hozta... Az utja kellemes volt?
- Nagyon kellemes, kedves Voinchet... Eh! de hát te most magázol engem, régi pajtásodat...
- Én Istenem - dadogja Voinchet - én azt hittem, a hierarchikus illendőség...
- Nevetséges!... Nekünk semmi közünk a hierarchikus illemhez... Rögtön tegezni fogsz engem, mert különben a fogadóba megyek lakni!
- Engedelmeskedem neked - feleli az erdőgondnok, és ez láthatólag jól esik neki.

Egy jó negyedórán keresztül, mindaddig, a mig a vonat meg nem érkezett, aggódva kérdezte magától, vajjon csak ép úgy mint hajdan, most is tegezni fogja-e Delaberge urat, vagy magas állására való tekintettel per »Ön« fog szólani hozzá? Most megkönnyebbszik és felenged. Miközben kihordják a podgyászt, régi társát szemléli és szeretetreméltóan mosolyog:

- Tudod-e, hogy te alig változtál... Most is csak ép oly ürge és robusztus vagy, mint amikor az iskolából jöttél ki.
- Hizelgő! - jegyezte meg Delaberge. És hozzátette: - Az igazság az, hogy mindketten ösziülünk és husz esztendővel többet hordunk a vállainkon...

De azért, alapjában véve, a bók nincs kedve ellen, főleg, hogy kartársát önnönmagánál öregebbnek látja. Az évek száma mintegy elnyomta az erdőgondnok alakját és feltönte az arczát; a vidéki élet egyhangu álmatagsága kioltotta a szemei élénkségét; a cselekedeteinek és szavainak állandó ellenőrzése pedig bizonyos elmosódott és szürke kinézetet kölcsönzött a fizionómiájának.

A társaskocsi döcögve halad az utca kövezetén, miközben Voinchet újra megszólal:

- Voinchet asszony ebédre vár bennünket... Oh! nagyon egyszerű ebéd, és alig hogy elköltötted, mehetsz majd szépen kipihenni magad... Annál is inkább, hogy estére bizonyos robot vár reád, kedves barátom... Tudniillik néhány vendégünk lesz a te tiszteletedre.
- Ugyan! - dörögte bosszankodva Delaberge - de hiszen ez valóságos kelepce, hallod!
- Bocsáss meg nekem, de az itteni lapok mind megírták az érkezésed... Az összes ismeret-ségeink ellenségeinkké lettek volna, ha megfosztjuk őket attól az élvezettől, hogy veled egy estét töltsenek... Te nem tudod képzelni, szegény barátom, mennyire érzékenyek az emberek

itt a vidéken... Egyébként nem leszünk sokan... Mindössze a törvényszéki elnök, a prefektura főtitkára, az én ellenőröm, a felesége, ime, ez mind...

- S ez elég! - szólott Delaberge, rezignált mosolygással.

- Azaz hogy elfelejtém... Még Lienard asszony, a feleségem egy barátnője és a Val-Clavin-i erdő főrészesese is vendégünk... Talán nem lesz kedved ellen beszélgetni vele, mert ha meg tudod győzni őt, a tanyázási-ügy lebonyolítása úgy fog menni, mint a karikacsapás, lévén Lienard asszony a leghevesebb és legkomolyabb ellenfele az erdőigazgatóságnak... De hát itt vagyunk!...

A társaskocsi megállott volt. Egy kihalt utca bejáratánál voltak, ahol a kövezetből vadfü verte ki magát. Saint-Jean templomával szemben, kert és udvar közé épített régi ház tornácza nyílik. Miközben a kocsis lehordja a podgyászt, Voinchet a házba siet, hogy a cselédeknek hívja. Delaberge egyedül maradva, a szomoru utcát nézi, a melyre az öreg templom falai kolostori árnyékot vetnek. És ez elhagyott utca szigorú ridegségében megborzong, arra a hivatalos vacsorára gondolva, melyet e holt város notabilitásaival kénytelen elkölteni.

III.

Fél hét felé, Delaberge ur, nyugalmas és üdítő pihenés után, úgy gondolta, hogy a vacsora ideje közeledik, öltözködni kezdett, még pedig nagy gonddal öltözködött, nem annyira hiuságból, mint inkább annak az elvnek hódolva, hogy a kifogástalan kinézés kötelező a közigazgatási hivatal képviselőjére nézve.

És a nyakkendőjét kötve meg, erre a kellemetlen diszvacsorára gondolt, amelynek során örökös bemutatkozásban lesz az erdőgondnok vendégei előtt, és hivatalos kötelességből folyólag tárgyalnia kell majd a Val-Clavin-i erdő főrészesével. Voinchet asszony után ítélve, aki kitűnő háziasszony ugyan, de negyvenéves és együgyű arczatú, ez az ő Lienard barátnője kétségkívül nagyon érett s nem nagyon csalogató teremtsé... Delaberge már látta is magát szemtől-szembe egy perlekedő asszonysággal, és ennek a kellemetlen vitatkozásnak mogorva reménye egészen elkedvetlenítette.

Amikor bejött a zöld és arany-diszitményű szalonba, amelyet a tulsok butor és kétes izlésű csecsebecsék egészen megtöltöttek, a meghívottak már mind megérkeztek volt.

És sorjában bemutatták őket a főfelügyelőnek: ime, a törvényszéki elnök - kis emberke, virágos szóbeszédű, frissen borotvált arcú, fehér nyakkendőjű, vidor szemű, rózsás arcú; - a prefektus főtitkára, magas szál legény, kemény vállú, délczeg és büszke azokra a sikerekre, amelyeket bariton hangjával ért el a szalonokban; - az erdő-ellenőr, fekete fej, napbarnított arc, tüskés szemöldök, kefeszzerűen vágott bajusz, az egykori erdészek igaz típusát mutatva a maga vadkan zordságával és tölgy keménységével.

Miközben az ellenőrné - sovány, száraz asszonyka, a maga gesztenyeszín és zománczosan himzett ruhájában - Voinchet asszonnyal üldögél a pamlagon és a hú cselédek ritka voltáról beszélget, Delaberge az ellenőrt vonja félre, és a tanyázási ügy állásáról informáltatja magát. Az ellenőr, teljes boldogságában annak, hogy főlebbvalója ennyi figyelemre méltatja, bőven beszélt és csak úgy pazarolta a dolog komplikált részleteit. Már egy negyed óra óta szókolhatott, amikor Delaberge ez alárendeltjének áradozó szavain által a Voinchet asszony élénk felkiáltását hallotta:

- Ah! végre... már nyugtalankodtam... De hát miért ilyen későn kedves barátnőm!

Mire egy vidám, könnyen pergő hang így felelt:

- Bocsánatot kérek, a kegyed tiszteletére új ruhát akartam öltetni és a szabóné nem hozta el, csak az utolsó perczben. Roppant bosszankodtam...

Ugyanabban a perczben, az ebédlő ajtajai megnyíltanak és egy fehér czérna keztyűs és fekete kabátos inas jelentette:

- Asszonyom, terítve van!

- Főfelügyelő ur, - szólott Voinchet asszony, Delaberge felé közeledve - szabad kérnem a karját...

Emez már nyújtotta is a karját, amikor Voinchet asszony hirtelen megdöbbenéssel legutóbb érkezett vendége felé fordult, és a keze után nyulva, halkán szólott:

- Oh! be szórakozott vagyok!... Hiszen előbb be kell, hogy mutassam az én kis barátnőmet... Lienard Camille asszony, a Roselière birtokosnője, Val-Clavinben... Delaberge ur, főerdő-felügyelő.

Delaberge, bár rendesen ura volt magának, ezuttal nem tudta elrejteni a meglepetése kifejezését. Az öregnek képzelt perlekedő asszonyság helyett egy fiatal, huszonhat évesnek látszó hölgy állott előtte, karcsu, üde, előzékeny, mosolygó fekete szemekkel, amelyek rögtön elragadták. És zavartan köszöntötte. Meglepődött tekintete bizonyára nem kerülte volna ki a Lienard asszony szép tekintetét, ha őt magát nem foglalkoztatta volna a Delabergéhez hasonló meglepetés. Derült nézésű szemei a főfelügyelőre voltak szegezve; s a tekintetök révedezésére, bizonyos zilált hasonlatosság benyomása alatt, azt látszott keresni, vajjon nem látta-e már ezt az embert valaha életében? Mindez egyébként néhány pillanat műve volt. Aztán könnyedén meghajolt, Delaberge a háziasszony felé nyújtotta karját s a vendégek bejöttek az ebédlőbe.

Az asztalnál a főfelügyelő természetesen Voinchet asszony jobbára került; szemben az erdő-gondnok foglalt helyet az ellenőrné és Lienard asszony keretében, úgy hogy Delaberge szemtől-szembe ült Roselière birtokosnőjével. Így hát abban az elfogódott nyugalomban, amelylyel az efajta ünnepi vacsorák kezdődnek rendszerint, a maga kedvére megfigyelhette.

Az a famozus új ruha, mely Lienard Camille asszony késedelmét okozta, ezüstszürke szalagokkal díszített fekete selyemből készült és Delaberge, a párisi eleganciák furfangosságához szokott szemeivel, úgy konstataulta, hogy e kedves hölgy szabónője különbet alkothatt volna. A szatin derék nem kedvezett a természet formájának, mely pedig kerekdednek és nyuláknak tünt fel. És a vállakon ránczot vetve, valósággal elégtelenítette a nyakat. Egyszóval a fiatal asszony izléstelenül volt öltözködve, amivel azonban alig látszott törődni. Mindez éppen nem gátolta jókedve kicsattanását és kézmozdulatai kifejező élénkségét. Hosszu ajkaival, az állának egy kevés tömörségével, vékony szemöldjeivel, nem volt éppen szépnek mondható, de fényben égő szemei valának, pazar, a halántékán bodrot vető gesztenyeszín haja, és nagy üdesége, nyílt mosolya, egészséges vidámsága míg a jószág benyomását keltette, megörvendeztette a szívet. És úgy tünt fel, hogy csupa közvetlenség, csupa természetesség s őszinteség.

- Lienard asszony férjénél van? - kérdezte halkán Delaberge, szomszédnőjéhez fordulva.

- Nem, özvegy. Ime két éve már, hogy elvesztette férjét, aki nem volt tulságosan szeretetreméltó uriember. Gyermekai nincsenek és egészen egyedül él Roselière-en, ahol jótékonyágáról ismeretes.

Delaberge most még szivesebben emelte szemeit a fiatal asszonyra, aki halk hangon ellenőr szomszédjával vitatkozott, s egyre jókedvűen pajkos vádaskodásokkal ingerelte. Az ellenőr berzenkedett és zsémbes hangon makacskodott.

- Ah! ön nincs gyöngédséggel a szegény emberek iránt! - kiáltott föl az ifju hölgy.

És felemelve fejét, szemei a főfelügyelő figyelmes és kíváncsi tekintetével találkoztak. És távol attól, hogy megsértődjék, kedvesen mosolygott és folytatta:

- No lássa, mégis csak okosabb lesz magához a jó Istenhez fordulnom a szentjei helyett... Ime hivatkozom a főfelügyelő urra!

Emez, komoly kedveskedéssel kérdezte:

- Miről van szó, asszonyom?

- Arról a tanyázási kényszerről, amelylyel az erdőigazgatóság sujtani akar bennünket. Annak az ürügye alatt, hogy a birtokosok jogai külön-külön meg nem határozhatók, az ellenőr ur kárpótlásképen olyan erdőkerületet ajánl nekünk, mely egy mértföldnyire van Val-Clavintól. Én azt tartom, hogy ez barbár és igazságtalan.

- Kemény szavak - jegyezte meg nevetve Delaberge.

- Kemények, de helyesek is... Lássák: nekem faizási jogom van; a Val-Clavinieknek pedig legeltetési joguk... És ajánlanak nekünk a legeltetésre fölöttébb alkalmatlan és tőlünk távol eső kerületet. Vajjon igazságnak nevezi ön ezt?

- Asszonyom - jegyezte meg tréfásan a főfelügyelő - engedje meg, hogy gratuláljak önnek, de hiszen ön valósággal jogász-módra tárgyalja a kérdést.

- Oh! - vetette közbe az erdőgondnok - neked erős ellenféllel lesz dolgod. Lienard asszony nem enged a maga jogából...

- Nem a magaméból, de főleg nem a másokéból, kedves Voinchet ur!- szólott a fiatal asszony élénken; - Val-Clavin lakói még az államnál inkább megérdemelnék, hogy figyelemmel legyenek kívánságaik iránt: ezek szegény emberek, akik ha állataikkal el akarnak jutni a legelőre, egy mértföldnél nagyobb utat kell megtenniök és keresztül-kasul a szántóföldeken, minthogy abba az erdőbe, amelyben tanyáztatni akarja őket, a faluból nem vezet egyenes ut.

- Majd kárpótoljuk őket azzal, hogy szép utat csináltatunk a számukra.

- És kárpótolni fogják őket az idővesztésért és a takarmány rossz minőségeért is? Charbonnière erdei posványosak, sok bennök a mocsár és ha ön ismerné e vidéket, főfelügyelő ur!

- Ismerem - jegyezte meg Delaberge; - Val-Clavinban voltam, hogy erdési pályámat megkezdtem.

- Ah! valóban! - kiáltott fel Lienard asszony, - úgy hát, ez esetben...

Maga köré nézett s látta, hogy az elnök és az ellenőrné az ásításukat fojtják el. Mire kaczagva mondá:

- Bocsánat, elhagyom ragadtatni magam s megfeledkezem arról, hogy ez a vita nem nagyon érdekli Voinchet ur vendégeit; maradjon hát ennyiben, de azért nem tekintem legyőzöttnek magam!

A beszélgetés általánossá lett - a Delaberge ur sajnálkozására. Kíváncsiságát nagyban tüzelte Lienard asszony élénksége, amelylyel a maga jogait védelmezte. S ez ifju hölgy eredetisége kellemes ellentéte volt a többi vendég jelentéktelen és banális voltának.

A vitatkozás tüzeiben még megszépült az arcza, mindenekfölött az esett jól, hogy nem árult el sem fanyarságot, sem afféle félenk engedékenységet, aggódó óvatosságot, ami a vidéki asszonyokat olyan egyhanguan jelentéktelenné teszi. A szívéből szökő őszinteség s nemessége érezhetővé vált. És Delaberge urnak tetszett Lienard asszony, amiért a saját természetének

teljességgel ellentétes vonásait találta fel benne. Ez a tartózkodó, discret, begombolkozott férfiü örömet lelte a fiatal asszony vidám és közvetlen jellemében. S amikor asztalbontás után újra a szalonba jöttek, azon igyekezett, hogy újra oda jusson Lienard asszony közelségébe.

IV.

A kávéskannával a kezében éppen feléje jött s egy csészével kínálta meg. Mikor pedig pohárnoki tisztét bevégezte, újra helyet foglalt a pamlagon, Delaberge közelében, aki állva szürcsölgette kávéját.

- Uram - szólította meg - ön sokkal kényelmesebben volna, ha helyet akarna foglalni.

Ugyanakkor pedig hátrálva a pamlagon, mintegy helyet nyitott neki. A főfelügyelő készséggel akart engedni ennek a szeretetreméltó felhívásnak; de üres csészéje hátráltatta, s azon volt, hogy előbb egy kis asztalon helyezze el. Lienard asszony megelőzte, s a csésze után nyulva, egy inasnak adta át, aki tálczával a karján elhaladt mellette. Ez a családiás készség és megtisztelő figyelem Delaberge urat tévútra vezette.

Mert bár nem igen hajlott az elbizakodottságra, ezuttal mégis úgy gondolta, hogy a fiatal asszony tetszeni igyekszik neki, ami hizelgő elégtételül szolgálva a szívének - teljesen megfedkezett arról, hogy egy ötven éves férfiü már-már aggastyánnak tetszik egy huszonhat éves asszony szemében. De Delaberge, mint mi férfiak mindannyian, nem látta vénülni magát.

S úgy okoskodott, mint az olyan ember, aki meg van győződve arról, hogy még gyöngéd érzelmeket kelthet maga iránt; s nem jutott eszébe, hogy Lienard asszony figyelme egészen természetszerűen az ő szeretetteljes lelkéből folyik, mely a maga szabad megnyilvánulására éppen a közöttük lévő különbségből merít bátorságot magának; mert hiszen e különbség egyenesen kizárja azt, hogy szívélyessége félremagyaráztassék. Ámde, miközben a fiatal asszony élénken, vidáman a főfelügyelő mellett foglalt helyet, emez tartózkodóvá lett, azon töprengve, vajjon nem-e lesz valamelyes asszonyi ravaszság áldozatává, s vajjon Lienard asszony nem-e igyekszik körülhálózni őt, megnyerni az erdőgazdák javára, s eloltatni benne a tisztviselő köteles szigorát.

Hanyagul a pamlag végébe dőlt és csendesén hullámzó legyezője mögül mosolyogva nézte Delaberge urat. Emez gyanakvóvá lett s a védekezés álláspontjára helyezkedve, tanulmányozni kezdte szomszédnője fizonomiáját.

De csakhamar megnyugodott.

Nem, e világos szemekben, a tiszta homlokon, a jóság őszinteségét kifejező ajkakon, nyoma sem sötétlett ravaszságnak vagy kétszínüségnek. A barnaszín szemek mélyén nem fedezte fel azt a homályos és futó csillogást, mely a hazugság jele. Sem a homloka, sem a szája nem mutatta azt az áruló redőt, mely a szív hamisságáról s a lélek szövénységéről beszél. Nem, Lienard asszony semmikép sem hasonlított Delilához.

A legyezőjét hirtelen behajtva, Delaberge felé hajolt, s így szólott:

- Így hát ön Val-Clavinben lakott?...

- Igen, két esztendőn keresztül.

- Régen volt?

- Fájdalom! nagyon régen... Ez időtájt kegyed aligha volt még a világon. De azért úgy emlékezem e vidékre, mintha még csak tegnap lettem volna itt... Emlékszem, egészen világosan emlékszem a Roselière-re vezető útra, ahol napi sétáimat tettem. Ifju kőrisfák allóján keresztül jutott a birtokra az ember.

- Az ifju kőrisfák megnőttek, s most kellemes árnyékot adnak.

- Abban az időben - folytatta - egy öreg különöz, Le-Maroise ur lakta Roselière-t. Sajátságos szokásai voltak... az egész napon keresztül a bevont ablakredőnyök mögött a szobájába volt zárkózva, s csak késő este tűnt elő, öreg batárjában, öreg kocsisával a bakon, aki ép oly különöz volt, mint a gazdája...

- Boldogult nagybátyám - vetette közbe nevetve.

- Ah!... bocsánatot kérek!

- Ne mentesse magát, - felelte - ez öreg rokonom csakugyan bizar ember volt, s ha épen kívánja, bevallhatom önnek, hogy nem nagyon szerettem. Még élt, amikor férjhez mentem; a hozományomról ő gondoskodott, de kikötötte magának, hogy én és férjem vele lakjunk... És ön fogalmat sem alkothat magának arról, mennyire elviselhetetlenné tette az életünket. De hát végre is meghalt szegény, s bizony én nem nagyon sirattam... Kevésbe mult, hogy Roselièret meg nem gyölöztette velem.

- Az egész éven át Roselière-en lakik, asszonyom?

- Igen az egész éven át... mindössze kétszer-háromszor évenként szaladok be Dijonba vagy Chaumontba, egynémely ügyem rendezni. De alig töltöttem egy hetet a városban, már nincs vágyam, csak az, hogy mielőbb hazatérjek.

- De hát nem találja ridegnek ezt a magányt? Az ön korában! És nem unatkozik soha?

- Ritkán... Mindenekelőtt azt kellene tudnia önnek, hogy nekem afféle parasztasszony temperamentumom van. Alig hogy tavasz felé jár az idő, állandóan künn élek... Gondom van szarvasmarhára, a virágaimra, és felügyelek a favágásra is. És higye el, szinte nem is tudom, mit jelent unatkozni.

- De hát télen?

- Télen, bükkfából nagy tüzet rakatok a kandallóban, odaülök a közelébe s olvasok... Roselière-en meglehetősen terjedelmes könyvtáram van s egyre gazdagítom az ujonnan megjelent könyvekkel... Tudniillik én valóságos szenvedélylyel olvasok. Ha egy érdekes könyvem akad és van egy tarsoly czukorka a közelemben, amelyen kedvemre elragicsálhatok, valóban élvezetes órákat töltök a kandalló mellett.

Mig így, magukra hagyva beszélgettek, az erdőgondnok egy whist-játszmát ajánlott és Delaberge ur és Lienard asszony szabadkozására, az ellenőr feleségével, az elnökkel és a főtitkárral ült a kártyák elé. Voinchet asszony és az ellenőr a partnerek játéka iránt érdeklődtek, úgy hogy az ifju özvegy és a főfelügyelő egészen izoláltan maradtak a pamlagon, akárcsak az erdő mélyén...

A félhomályban való csendes beszélgetésük mintegy közelebb hozta egymáshoz őket, s mintegy családias s bizalmas jelleget öltött. Lienard asszonyt nem bántortalanította el a szomszédjának komolysága; de sőt meglepődött, mennyire jól érzi magát e párisi társaságában, akit alig néhány órája hogy ismer. Viszont Delaberge egyben meglepte s megörvendeztette az ifju nő látható rokonszenve. És élvezettel hallgatta a beszédjét, s valósággal üdülést talált szomszédnőjének természetességében, világos értelmében és vidámságában.

Rosszul szabott ruhájáról, vidékies hanghordozásáról és szabálytalan vonásairól csakhamar megfeledkezett. Ha falusiasnak tűnhetett is, viszont kárpótlásul a maga szellemi képzettségének, s helyes ítéletének adta tanubizonyságát, s mindenekfölött lelkesedni tudott, ami még Párisban sem gyakori eset. Az olvasmányairól annyi függetlenséggel, kritikai érzékkel és élénkséggel beszélt, hogy elbájolta a bürokrata világ óvatos tartózkodásához, mesterkéltségek csodálatához és véleményéhez szokott párisit.

S egy órai csevegés után el volt ragadtatva Lienard asszony által, s örömmel tapasztalta, hogy e hosszú beszélgetés alatt Roselière birtokosnője a legcsekélyebb illúzióval sem élt az erdő-tanyázás ügyére, s e gyöngéd tartózkodásért hálás volt neki. Másrésztől hízogónak találta, hogy a fiatal özvegy figyelmét kizárólag önmagának köszönheti. És vádolta magát, amiért igazságtalanul gyanakodott az előbb, s most, mintegy kárpótlásképen, ő igyekezett közlékeny lenni, szeretetreméltó, szinte galáns.

De hirtelen élénk beszélgetések megszakadt. Lienard asszony derékövéből kicsiny óráját kapva elő, felkiáltott:

- Már tizenegy óra! teljesen megfeledkeztem arról, hogy jó ismerőseimnél vagyok megszállva és e derék emberek várakoznak reám.

Felkelt és Delaberge felé nyújtotta kezét:

- Jó éjt, s a viszontlátásra, minthogy ön nemsokára átjön Val-Clavinbe! Én holnap reggel hazatérek Roselière-re, és bárha hivatalos szempontból ellenségek vagyunk is, mégis remélem, hogy lesz szerencsém láthatni ott, az erdeinkben való tartózkodása alatt.

És könnyedén meghajlott előtte, sietve megcsókolta Voinchet asszonyt, köszöntötte a társaságot és mint Hamupipőke az éjféli óraütésre, gyorsan távozott, nem engedve meg az erdőgondnoknak, hogy elkísérje.

V.

Delaberge Ferencz az öröm zavart érzetével ébredt, mint amikor reggelre még megőrzi az ember valamilyen szép álmot elmosódó benyomását, s amikor az alvás utolsó ködfelhőcskéi teljesen eloszlottak volt, azon vette észre magát, hogy öröme Lienard asszonynyal való beszélgetésének emlékéből ered. Arra is emlékezett, hogy az ifjú özvegy ma reggel Rosalière-re tér vissza, mire rejtett boldogságát megzavarta a Chaumontban való hosszabb tartózkodás gondolata. A kis városkát még fagyosabban mogorvának látta, mint tegnap. A Saint-Jean templomának árnyéka mig elhomályosította a Voinchet-ék lakát, egyben mintha a főfelügyelő lelkét is érte volna. Mire elhatározta, hogy elutazását siettetni fogja.

Alig hogy felöltözködött volt, újra az iratcsomó áttanulmányozásába fogott és jegyzeteket csinált; és rögtön ebéd után, Voinchet barátjának marasztaló kérése daczára, a vasutra sietett, s a gyorsvonaton Langresbe utazott. Itt kocsit keresett magának és Val-Clavinba hajtattott.

Val-Clavin falva, az erdőbe rejtve, jó hat mértföldnyire van Langrestől. Delaberge ur kocsija egy darabig a dijoni országúton döcögött, majd a jobboldalt fekvő mellékutra tért, mely köves és kopár sikon vezet keresztül.

A májusi délután világossága, finom felhőkön szitálódva át, bizonyos fényt terített a zöldelő síkságra s az erdők szélére, melyek kékes vonalaikkal tűntek fel a láthatáron. S ez a félig beborult égboltozat, a fénynek szövevényes foltjai teljes összhangban valának Delaberge ur lebegő gondolataival. Helyesen szólva, e gondolatok inkább csendes merengések valának. A délelőtt szorgos munkájától fáradtan, a kocsis lassu ringása közben álmatag szemlélődésbe

merült, s a szabad természet képei elmosódott emlékeket idéztek fel a szívében. A távoli erdők fodorszerű vonalai a tanyázási ügyet juttatták az eszébe, s hirtelen jól esett neki, hogy a val-clavini birtokosok legszebbikével, azzal a fényesen barna szemű, bodros homloku özvegygyel, kellemes estét töltött.

A rozs közül pacsirta szállott fel, s míg az eltűnését vidáman csattogó dalolása kísérte, Ferencz a Lienard asszony elragadó vidorságára és tisztán csengő hangjára gondolt. És révedezésén által a Roselière-en való vizionálás gondolata szűrődött csendesen keresztül, ahhoz a discrét világossághoz hasonló, amely a pehelyszerű felhők finom mousselinjén szitálódott által.

Amikor Pierrefontaine sziklaüregéhez érkeztek volt, a kocsis leszállott a bakról. Az ut a magasba sziklás és meglehetősen hosszú s meredek; a ló lépésben s lihegve jött fel rajta. S hogy a bérkocsi súlyát megkönnyítse s szunyadásából magához térjen, Delaberge ur a kocsis példáját követte, és még egyre eleven léptekkel, a fejét könyvedén lehajtva bandukolt föl a lejtőn, amelyet harangvirág és kék lóhere szegélyeztek.

Mögötte a kocsis szilaján pattogtatta ostorát. A sziklák mélyén, egy kovács félszeréből az üllőt verő szaggyalátott kalapácsolás szólott; amikor meg-megszűnt egy-egy pillanatra, láthatatlan sipok füttyeként, a pacsirták éneke dalolt. S e mezei hangok lassan-lassan, a főfelügyelő elszunnyadt emlékeit sorra mind felkeltették.

Eszébe jutott, hogy hajdan, huszonnégy éves korában, egy ugyanilyen délután ugyanezt a meredeket mászta meg. Kevés pénzzel és sok reménységgel főerdőőri hivatalát ment elfoglalni Val-Clavinbe. Fürgébben ugyan, de viszont kevesebb megállapodottsággal mint ma, a langresi síkság rideg magányát nézte és nem vidult fel, csak amikor a falut körülövedző erdőkbe jutott.

És emlékezik, mennyire elhagyatottnak érezte magát, amikor estére a faluba ért, ahonnan két kis patak összefolyásából az Aube vize indul meg... És minden átmenet nélkül, egyenesen a nancy-i iskolából kerülve e vadon vidékre, mintegy elszigeteltnek s eltévedtnek érezte magát. A tél kemény volt és semmiféle szórakozás sem kínálkozott. A társaságot mindössze két-három tisztviselő, néhány falusi birtokos képviselte, mindnyájan házas emberek, nem mutatva valami nagy készséget arra, hogy az új jövevényt a tüzhelyöknél lássák.

Mennyire unatkozott december és január sötét napjaiban! Két hónapon keresztül hó borította a földeket és lehetetlen volt végigjönni rajtok. Munkája sem akadt sok és tétlensége elviselhetetlenné tette napjait. Azt a néhány könyvet, amelyet magával hozott, nem volt képes újra elolvasni, mert hiszen már-már betéve tudta őket. S órái olyan lassan s oly üresen multak el, a magány annyira elnyomta, hogy mind jobban-jobban bizonyos morális petyhüdség vett erőt rajta, amelyet irtóztató unalma szült.

Az *Arany-nap* fogadóban lakott s ott is étkezett. Reggeltől napestig zajos volt a fogadó a fuvarosok és fakereskedők lármás vitatkozásától. És egyedül vagy szállásadója, Princetot ur társaságában evett, aki a maga piros arczával, szunyadó s ravasz szemével örökön a pinczéibe rejtett borairól beszélt, amelyeket később a lehető legdrágábban fog eladni a hegység kis korcsmárosainak. Az unalom e szürke és mogorva szimfoniájának egyetlen színes és felébresztő hangját szállásadónője, Princetot asszony szólaltatta meg.

Princetot Micheline ezidőtájt huszonnyolcz éves lehetett. Elég szép, jól termett asszony volt, halvány arcczal, epedő szürke szemekkel, s bátorító viselkedéssel; husos ajkainak mosolygása azokat az apró gödröcskéket vetette orczájára, a melyeket a nép a »szerelem fészke«-nek nevez. Értelmes és furfangos eszével az orránál fogva vezette a kövér Princetot urat, aki borügyleteivel törődve, a fogadó vezetését teljesen az asszony tetszésére bízta. Az asszony pedig pompásan értette ezt. A maga tisztaságával, csábító külsejével és kitűnő konyhájával a

fogadóba tudta csalogatni az embereket. A járás előkelősége csupán miatta szállott meg az *Arany-nap*-ban. Ámde azt beszéltek, hogy kissé messzire szokott menni kaczérságában és hogy sokkal inkább szorgalmas háziasszony, mint hű feleség, bárha az irigykedők rossz-hiszemű pletykasága nem tudta megingatni Princetot ur bizalmát.

Kezdetben Ferencz még a nancy-i grisettek és szép asszonyok vidékies eleganciájára emlékezett és a fogadósne falusi bájait csak szórakozott figyelemre méltatta. Ámde az ilyen Val-Clavin-féle magányban, egy fiatal asszony, akivel reggeltől-estig együtt élünk, végre mégis csak vonzalmat gyakorol az emberre. Így Delaberge is, miután közönnyel nézte volt Michelinét, mindinkább új és újabb bájakat fedezett fel rajta, melyeket kezdetben észre sem vett.

Az elszigeteltség segedelmével, a fogadósne napról napra kíváncsabbnak tűnt fel neki. Gyakran, az egyedül elköltött ebéd után, ahelyett, hogy rideg szobájába ment volna föl, inkább a fogadósne csacsogását hallgatta, s tekintete szívesen merengett el az asszony vastag kontyján, a nyak fehérségén, a melyet pajkos bodrok öntöttek el, a termete és a keble rikító gömbölyűségén. Néha hallgattak mindketten; Micheline epedő tekintete a főerdőőr kék szemeivel találkozott; emez, bár rendszerint hideg volt s tartózkodó, lassan-lassan felengedett, egy-egy falánk inszinuációval élt és az *Arany-nap* fogadósneja, a maga asszonyi ösztönéből, s a fiatal ember hangjának itt-ott meleg csengéséből csakhamar kitalálta, hogy bájai mégis csak diadalmaskodtak.

Azonközben a tél elmúlt, a tavasz zöld pompáját hintette az erdőn, és édes behatása alatt a Delaberge és Princetot asszony viszonya mind családiasabb jelleget öltött.

Egy vasárnap délután Micheline feljött az erdész szobájába, és kihajolva az ablakon, azon igyekezett, hogy egy virágzó orgonabokornak az ablak párkányáig nyúló ágát érje el. S a testhez álló ruhája alól mozdulatai különösen kerültek elő, a nyak vonala, a derék nyulánk-sága, a csipők kerekése élénken kirajzolódtak. Mellette Delaberge a virágos ágak elérésében segédkezett neki. Majd hirtelen, amikor az asszony nagyon kihajlott volt az ablakon, az erdő-őr, hogy visszatartsa, merészen átfogta a derekát. Princetot asszony azzal az érzéki kaczagással fordult vissza, mely az orczáira gödröcskéket vetett, miközben piros szája oly közel került a Delaberge ajkához, hogy a fiatal ember nem tudott ellentállani a kísértésnek. Megcsókolta; az orgonavirág fürtje széthullott a padlón, és Micheline az erdőőr karjaiba dőlt.

E percztől fogva Princetot asszony Delaberge kedvese volt; ime Val-Clavinban nem unatkozott többé. Princetot ur gyakran volt távol hazulról, ment bort venni Bourgognéba, vagy eladni az italt a hegység korcsmárosai közé és a távolléte idejét a szerelmesek nagyban felhasználták.

És úgy hitték, hogy édesen bizalmas viszonyuk kikerüli a városka figyelmét s a rágalmakat; de a legelrejtettebb szerelmek is szubtilis illatot terjesztenek, mely elárulja őket. Viszonyuk titkon, észrevétlenül párolgott végig Val-Clavin utczáin és a gonosz nyelvek pletykaságba fogtak. Csak Princetot ur nem tudott semmit. Szerelmük tizenhét hónapig tartott; Delaberge már-már érezte a meglegedés órájának közeledtét, amikor váratlanul székhely változtatásra kapott utasítást. E fájdalmas hír hallatára Micheline asszony könyekbe tört ki. De hát mit volt mit tenni? Delabergenek engedelmeskednie kellett az erdőigazgatóság parancsának, s a fogadósne egyébként sem áltatta magát az örök együttmaradás gondolatával; úgy hát, sóhajtó szívvel, de megadta magát.

Egy héttel később, s egy utolsó szerelmi légyott után, a főerdőőr Párisnak vette útját, a megkönnyebbülésnek nem minden érzése nélkül.

Megigérték egymásnak, hogy írni fognak; de egyikök sem váltotta be az ígéretet. Teljes csend, teljes hallgatás támadt közöttük. Delaberge, akinél e viszony csak az érzékeket foglalkoztatta, nem nagyon bántódott. Föltette Michelinéről, hogy csakhamar megvigasztalódott, s az elvesztett szeretőnek bizonyára akadt utódja. Falusi szeretkezése lassankint futó csillagként

jelent meg előtte, mely az augusztusi égboltozat bársonyán születte, végigröppen rajta, s aztán kialszik örökre.

Hivatalos működése s a rangfokozatban való haladás vágya csakhamar elfojtották a lelkében ez ifjui kaland emlékét. Évek multanak el, rohanó ár módjára sodorva el vágyait és epedését, s egészen más partok felé terelve őket. S ha néha-néha mégis visszagondolt a Val-Clavinban töltött idők eseményeire, nem tette ezt, csak az érett ember kicsinylő mosolyával, lenézve mindazt, ami első ifjúságának gyermekcsinyje volt. S ime, e véletlen kiküldetés újra visszahozta az erdők közé veszett falucskába, a táj egy-egy részlete, a levegő illata, ez a meredek út, amelyet annyiszor bejárt volt, a Micheline asszony képét idézik fel, amikor pedig azt hitte, hogy el van földelve mélyen a feledés alá...

De az igaz és teljes feledést nem hozza el csak a halál. Mig járjuk az élet útját, mindenkor találkozhatunk, szemtől-szembe kerülhetünk azokkal, akiről azt hittük, hogy örökre kivesztek emlékezetünkben.

Párisban a régi kedvesével való találkozás alig jutott eszébe; de most, hogy mind közelebb ért ahhoz a faluhoz, ahol megismerte volt, nyugtalan aggódás szállotta meg.

A köztisztviselő óvatossága megszeppent. Félt, hogy abban az esetben, ha Princetot asszony még mindig Val-Clavinben lakik, hivatalos állását kompromittáló családiaskodásnak lehet kitéve. Alapjában véve azonban úgy okoskodott, hogy huszonhat esztendő, - egy negyedszázadnál hosszabb idő - gyökeresen megváltoztatta a falut. Régi ismerősei közül bizonyára sokan kimultak már. A hajdanta érettkorú férfiak ma már aggastyánokká lettek, s helyeiket a multakkal nem törődő ifjak foglalták el. Maga Princetot asszony is ötvennégy éves, s e kor kétségkívül higgadtta tudta tenni. S aztán, ki tudja? talán el is hagyta a vidéket. Princetot meggazdagodván, bizonyára eladta a fogadót és az *Arany-nap* valószínűleg nem is létezik többé...

Egyébként, hogy megtudja a valót, nem kellett csak a kocsishoz fordulnia, aki gyakran hozott a hegyek közé utasokat s kétségkívül tudomással bír a kerület dolgairól... Delaberge újra a kocsiban foglalva helyet, a kocsishoz fordult:

- Ismered Val-Clavin-t?

- Hogy ismerem-e? de hiszen hozok ide elég vendéget nyáron s a vadászat ideje alatt!

- Hát melyik a legjobb fogadó?

- A legjobb?... Nincs jó, csak egy: az *Arany-nap*... A többi nyomorult korcsma hozzá képest...

- Hát az *Arany-nap* jól van tartva?

- Bizony jól! az étek is kitűnő benne. Langresből is gyakran vándorolnak ki ide az urak, hogy a konyháját megizleljék... Mert hát az *Arany-nap* nem tegnap született: ime harmincz esztendeje, hogy hordja a szép pénzt Princznek s a feleségének.

- Micsoda Princznek? - kérdezte Delaberge, megtévedve.

A kocsis kacagásban tört ki:

- Princetot-nak, teringtét!... Ez gunyneve neki, amiért olyan gazdag és hatalmas... Őt magát a »Princz«-nek, feleségét a »Princzesze«-nek hívják... De van is földjük, mezejük a nap alatt!... A járás fele az övék... Princetot-apó a fogadója mellé szeszfőződét építtetett, s annyi pénzt keres vele, hogy maga sem nyom többet, amivel elég van mondva... De azért nem nagyon büszkélkednek s csak tartják a maguk szállodáját, mintha szükségük volna rá... De hát hiába... megszokták, megszokták...

VI.

Delaberge hallgatag lett; s míg kocsija a fasoron jött végig, amelyet itt-ott a tanyákhoz tartozó vetések akasztottak meg, boszankodva gondolt a Princetot asszony nyal való elkerülhetetlen találkozásra. Hogyan fogja fogadni őt, s miképen fognak szólni egymáshoz? Bah! huszonhat esztendő alatt mindaketten megváltoztak, s talán az asszony meg sem fogja ismerni egykori kedvesét. Igen, de másnap meg kell majd magát neveznie, s ekkor vége az inkognitónak! S aztán, tartózkodó viselkedése különösnek is tűnhetnék a jó Princetot gazda szemében.

Tapasztaltsága és finom elméje daczára, a főfelügyelő is csak abból az anyagból volt gyurva, mint az egész emberiség. Hogy ő felejtett, ime ez nem lepte meg; de alig tudta elképzelni, hogy az ő saját személyét mások elfelejtették.

Mig hánya, vetette az efajta föltevéseket, már-már vidámabban ügetett a ló, a közeli istálló szagát érezve; a távolság mind kevesbedett, s a lejtő magaslatánál Val-Clavin-nak erdő alá rejtett házai tűntek elő, egymásra dőlve, egy rakáson, mint fészekben a tojás. A rétek között a patak vize tükröződött, s a templomtorony kakasa csillogva mutatta magát a leáldozó nap fényében. Már-már bejöttek a faluba, mely alig változott. A régi, és számár-hát formájú hid két oldalán most is csak remegett az esteli szélben a halastó virága, az árva-káka. És a malom gátja körül az Aubette vize ugyanazzal az üde csobogással forrongott, és a sétahely százados hársfái fodros levelű ágaikat most is a háztetők fölé emelték, amelyeket kékes füst karikázott át. Az alkony végső pirján a hajdani napok árnyát látta a Delaberge szive, és a messze mult alakjai mind kivehetőbben) mind pontosabban jelentek meg előtte az emlék bánatos napnyugvásán.

És a szive enyhe verésével gondolt arra a széles tornáczu vén fogadóra, a rozsdás czégérre, Micheline asszony epedő szemeire, Princetot gazda Rabelais-szerű ravasz külsejére...

Hirtelen egy fehér ház előtt állott meg a kocsi és Ferencz alig ismerte fel a frissen meszelt, egy oldalszárnnyal meghosszabbított, egészen ujjá varázsolt fogadót. A nyikorgó czégér eltűnt, s most a fogadó homlokzata hirdette szép, nagy betűkkel:

ARANYNAP SZÁLLODA.

Távolabb, az ut kanyarulatánál, Princetot gazdának ujonnan alapított szeszfőződéje emelkedett kőfalával és uj cseréptetejével, - s a »Princz« most épen a tornáczon tartózkodott, széles hátával az ajtófélfához dülleszkedve. Vastag szövetű ruhájában, rezes arczával, nagy hasával tünt fel, míg apró s az arcz zsirjában elvesző szemeit hunyorgatta, s közönnnyel vizsgálta a Langresből érkező vendéget. S míg emez elhagyta a kocsit, Princetot mégis csak hajlandónak mutatkozott a fogadására és cselédért kiáltott, hogy a kocsiról lehordja a podgyászt. Delaberge az utolsó perczben arra határozta el magát, hogy bátran a szemébe fog nézni mindennemű kérdésnek. Feljött hát a tornácz lépcsőjén, s a réz-serpenyők fényétől lángoló konyhán követve végig a fogadóst, ő szólott hozzá először:

- Jó estét, Princetot ur... Ugy látom, nem ismer reám?

A »Princz« ujra hunyorgatta kicsiny szemeit, őszbe csavarodott hajába furta az egyik kezét és zavartan a fülét vakarta:

- Bizony nem... nincs szerencsém uraságodhoz.

- Pedig hát én egy hajdani pensionnaire vagyok... Delaberge...

A konyha mélyén, a tüzhely fölé hajolva, egy asszony foglalatосkodott. De most, a Delaberge szavára, hirtelen hátrafordult és látható izgalmaából a főfelügyelő rögtön kitalálta, hogy Princetot Micheline áll előtte. A szemeit lesütve, a köténye zsinórját forgatva az ujjára, egy szó, egy hang nélkül köszönt.

A mult idők Michelinejére, fájdalom, nem hasonlított többé! A termete meghizott, az arcza megkövéredett és őszülő haját egészen a homlokára nyúló vászon főkötő rejtette el. Sötétszín és egyenes ránczokban aláeső ruhájával, fölocsudott szemeivel, viasz-arczával, a fizonomiájának tartózkodó és édeskés kifejezésével apácza benyomását tette.

- Delaberge ur! - dünnyögte inkább meglepődve, mint örömtelten.

És az ajkait biggyesztve, de egyre lesütött szemekkel még hozzátette:

- Bizony, alig hittük, hogy valaha még szerencsénk lesz Val-Clavinben.

- Delaberge ur? - folytatta a Princz... - csakugyan... emlékszem! Főerdőőr volt itt valamikor, hajdan, amikor az új templomot építették... Bocsássa meg, hogy nem ismertem meg az előbb, de hát annyi embert láttunk erre azóta!...

S beszédközben a Delaberge ur alakjának mind mélyebb vizsgálódásába merült, megbámulta a gomblyukában pirosuló rendjel-rózsácskát és míg sejtette, hogy valamilyen tekintélyes utazóval van dolga, mindinkább engedett közönyös viselkedéséből.

- Ah! tetszik tudni - folytatta - a dolog az, hogy megöregszünk, s huszonöt, huszonhat esztendő alaposan megváltoztatja az arcunk formáját... És ime, ön újra erre került, mi felénk!... Feleség, a piros szalonban kellene elszállásolni Delaberge urat...

Ez a banális fogadtatás, s az a bántó körülmény, hogy ime, őt magát is elfeledték, zavarólag hatott a Delaberge szívére, miközben kijelentette, hogy »piros szalon« helyett szivesebben lakna hajdani szobájában, amelynek ablakai a kertre nyílnak.

- A hajdani szobájában, - vetette közbe Princetot gazda - igen, igen, csak hogy tetszik tudni, el van foglalva... a falait átfőstettük s most a fiunk lakja, Simon... Két éve van, hogy hazakerült a cluny-i iskolából, egy csomó diplomával a zsebében...

- Fiuk van? - kérdezte a főfelügyelő meglepődve.

- Persze, ön ezt nem tudja, Delaberge ur... Simonkánk még nem volt a világon, amikor ön az *Arany nap*-ban lakott. Kicsit váratott magára, de azért mégis nagy örömmel fogadtuk a megérkezését, ugy-e, Princetot asszony?

Michelinét mintha bosszantotta volna a férje fecsegése; laposan ájtatos arcza a bosszúság kifejezését öltötte, s az ajka ideges redőket vetett. És annak a véleményének adott kifejezést, hogy Delaberge ur bizonyára pihenésre vágyik és valóban sürgősségtelen az efajta fecsegéssel fárasztani őt, beszélni egy »gyerkőcz«-ről neki, akit nem is ismer...

- De hát meg fogja ismerni - folytatta Princetot makacsul - igenis, meg fogja ismerni, ha néhány napig Val-Clavinban marad, s meg fogja ismerni annál is inkább, mert hát hasznos dolog Simont megismerni... Ma este, fájdalom, csak későn fog hazakerülni, mert szakértői szemlén van az erdőben... A val-clavini gazdák ugyanis egy bizonyos tanyázási ügyben a Simon éles eszéhez és szakismeretéhez fordultak, hogy az érdeküket megvédelmezze...

- Igen, igen, valami rossz ügyet vett a nyakára, - jegyezte meg Princetot asszony.

Mert a Princz éleslátásának világosabb tekintete csakhamar felfogta, hogy Delaberge újra e tanyázási ügy kérdésében jöhetett e vidékre, s attól tartott, hogy a férje kelleténél többet beszél...

- Rossz ügy? hogy tudod? - vágott vissza Princetot, a szemei titokzatos hunyorgatásával: - Simonnak van esze, hogy meg tudja ítélni s bizony elég legény a talpán, mintsem hogy másra szorulna...

- Jó, jó - sóhajtott Micheline asszony - én csak azt kívánnám, hogy ebből a mismásból inkább haszna, mint szomorúsága legyen!

Aztán, hirtelen, hogy véget vessen e beszélgetésnek, Delabergehez fordult, kérdezve, vajjon az étteremben kívánja-e elkölteni az ebédjét.

- Nem - válaszolt a főfelügyelő - legyen szives a szobámban teríttetni nekem, egyben pedig üzenje meg a főerdőőrnek, hogy megérkeztem... Még ma este kell beszélnem vele...

Néhány percczel később a »piros szalonban« volt, a melyet rendesen a tekintélyesebb vendégek számára tartottak fenn. Fényezett padlózatú szoba, nagy ágygyal, amelyet ribiszke-piros damaszkszövet takart be, s két magas ablakkal, melyek egyike az utra, a másik a kertre nyílt.

Az ut porát lemosva magáról, épen bőrröndjét nyitotta ki, amikor halk kopogtatás hallatszott az ajtón. Aggódva kiáltotta: szabad. Azt hitte, hogy Micheline asszony van az ajtó mögött, s most azért jön, hogy négyszemközt beszélgethessenek... Ámde egykori kedvese helyett egy sovány, fürgé leány lépett a szobába, tányérok, boros üveggel a karján; és csendesen teríteni kezdett. Amikor elkészült, kifordult az ajtón, majd újra visszatért a leveses tállal.

A főfelügyelő a szobájába rendelve fel az ebédjét, abban reménykedett, hogy ezzel módjában lesz egyszersmindenkorra kibeszélnie magát Princetot asszonnyal. De hát csalódott. Világossá vált előtte, hogy Micheline asszony semmikép sem vágyik afféle retrospektív magyarázatokra. Vajjon közönyösség volt ez részéről? avagy rögtön meg akarta értetni vendégével, hogy a multról nem szabad beszélniük többé és minden célzástól tartózkodniuk kell? Ahogy tetszik! - gondolta Delaberge: - s talán így van a legjobban.

De azért a lelke mélyén mégis mintha bántó csalódást érzett volna. Amikor az előbb, emlékekbe merülten, s képzeletében újra a val-clavin-i időket élve át, Pierfontaine meredek útján jött fel, bizony nem hitte, hogy itt ebben a fogadóban ennyire elfeledték, s csak úgy fogják fogadni, mint akármelyik idegent... Most elszomorodva s mogorván ült az asztal elé, s elköltötte magános ebédjét.

S épen a csemegét ette, amikor a főerdőőrt jelentették: nyulánk, roppant alázatos, dadogó fiatal ember lépett a szobába, újra s újra köszöntött, a maga ijedt félénkségében helyet sem merte foglalni. Delaberge néhány meddő felbátorítási kísérlete után másnapra szóló utasításával látta el, s megjelölte az erdőbe való együttes kirándulás idejét, aztán mindketten elhagyták a fogadót, s míg az erdőőr távozott, Delaberge egyideig az Aube partján sétálgatott.

Késő estére járt, de az égboltozat ragyogott a csillagok tűzében és a szomszéd gyümölcsösökből fülemülék dalolása hangzott. És hallgatta e zenét, mely hajdan Micheline asszonnyal való szerelmi duóját kísérte. Lassan-lassan úgy érezte, hogy érzélgővé lesz; s míg a patak üde csobogása enyhén megborzongatta, fájdalom, arról is érzése támadt, hogy vége annak a szép időnek, a melyben a szabad ég alatt tölthette az éjszakát. Így hát újra a fogadó irányába indult.

Mire hazaért, a Princetot házaspár már eltűnt volt. A konyha őrizete egy cselédleányra volt bízva, aki gyertyát gyújtott, s Delaberge urat a »piros szalon« küszöbéig vezette s jó éjt kívánt. Delaberge, míg az betámasztotta az ablakokat, Roselière közelségére gondolt; holnap, ha úgy tetszik, átmehet és e rideg estéjeért kárpótlást találhat Lienard asszony kedves társágában. Ez a gondolat újra felvidámította. És levetkezés közben egyre mérlegelte, majd csendesen nyugalomra tért.

VII.

Delaberge maga volt az élő pontosság. A megállapított időben, a főerdőőr s az erdei brigadéros társaságában, bejárta a charbonnière-i erdővágást, amelyet a chaumont-i erdőgondnok a tanyázás céljainak szánt.

Május végén a langresi hegyek erdei teljes szépségükben tűnnek fel; s az idő pompásan kedvezett a kirándulásnak. Enyhe keleti szél szántotta fel az utakat; az ifjú lombok között az ég kéksége mosolygott; az ösvények szélét virágok nőttek be, s mindenünnen madárérek hangzott. Delaberge, akit hivatalos munkája állandóan Párisban tartott, s a zöld tekintetében csak a cartonja színét ismerte, teljes lélekkel élvezte az erdő tavaszi ünnepét. Gyönyörrel szíta magába a mezei-fák illatát, a melybe a virágzó vadcseresznye-fák harmatos szaga vegyült. És ugyanakkor bánatos kedélyhangulata, mely tegnap megejtette volt, szépen elmúlt hirtelen.

Reggel, a dejeuner ideje alatt, ugyancsak azt tapasztalta, hogy Micheline asszony óvatosan elkerülte a találkozást. Hajdani kedvesének e tartózkodása míg kezdetben bántotta a szívét, később, egy kevés mérgezés után, a legjobb »modus vivendi«-nek tűnt. Mintegy tisztázta a helyzetet, ami Delabergenek nem csekély megkönnyebbülést okozott, most annál jobban élvezte az erdőbe való visszatérés örömét. Kicsiny diákok boldogságával ismerte fel a hajdan bekóborolt utakat. És pompás emlékezése, a melylyel jó előre megnevezte egy-egy csapás irányát és talajának természetét, nagyban meglepte kísérőit s bizonyos felsőbbiséget kölcsönözött neki.

Egy keresztutra sarkalva ki, vidáman felkiáltott: - Ah! a *Szép-Csillag!* és itt van az a kőasztal, a melyre gyakran leültem volt, amikor körjárataimból visszatértem!... Semmi sem változott, pedig huszonhat esztendeje van annak, hogy én utoljára erre jártam...

Mig mind jobban-jobban az erdőbe hatolt, úgy tűnt neki, hogy minden egyes lépése egy-egy esztendővel könnyíti meg, és ifjúsága újra virulásnak indul a törzsek lombjaival. A közbeeső negyedszázad eltűnt, s nem számított többé. Az erdő valóban a megifjulás varázslatát gyakorolja az emberre s e tekintetben nincs milieu, mely tultenne rajta. Az idő rohanása, a nagy változások, amelyeket okoz, sehol sem látszanak kevésbé, mint itt. Mindég ugyanazokkal a fákkal, ugyanazzal a virágzással találkozunk, s a lombok közül örökön ugyanaz a madárérek zendül. És akkor úgy látszik, mintha a rövid nap gyors futásában boldogságos megpihenés, édes szünetelés állana be.

A Charbonnière erdeinek bejárása közben Delaberge csakhamar meggyőződhetett Lienard asszony állításainak igazsága felől. A tanyázásra szánt ez erdővágásra mindössze régi kátyus utak vezettek a faluból. Földalatti források áztatták át a szivacszerű talajt s hogy lefolyni nem tudtak, zavaros vizök mocsárban futott össze, amelyet máczolya-virág, kender-pakocza és földi mandola nöött be szép színesen ugyan, de teljesen alkalmatlanul a legeltetésre.

A talaj rossz minősége a fák életén is meglátszott: görbe jegenyék tűntek elő, zuzmótól redős törzseikkel, meztelen ágaikkal. S ime, világossá lett, hogy a helyi adminisztráció, tulbuzgalomból vagy ravaszságból, akar szabadulni a legrosszabb erdőkerülettől - még pedig a gazdák javára. S a főfelügyelő kénytelen volt konstatálni, hogy Voinchet barátjának ajánlatai igazságtalanok és csalárdak. Mindebből természetesen egy hangot sem árult el alárendeltjei előtt; mindössze jegyzeteket csinált s aztán a völgynek átellenes oldalára terjedő vágásnak indult, mely a montgerandi erdőhöz tartozott. Itt ellenkezőleg, a szilárd és friss talaj gazdag volt termőföldben. A tölgyek és jegenyék egyenes növéssökkel emelkedtek, s pazar lombzatukat mutatták. A tisztásokon s az árkok mentén dús és egészséges fű tenyészett s bőséges legelőt nyújtott. Ezenkívül szép erdei ut nyult végig a domb gerinczén és enyhe lejtőben futott Val-Clavin felé. Mindenképen ez erdőrészt kétségkívül megfelelt a gazdák követeléseinek,

annélkül, hogy a kincstár érdekei szenvednének vele; s akkor Delaberge úgy okoskodott, hogy e részen kell keresni a megegyezkedés módját.

Természetes, hogy ez erdei munkája közben Delaberget csak az igazságosság és a rideg jog kérdése vezették; de azért még sem tudott elzárkózni ama gondolat előtt, hogy ajánlatainak a központi igazgatóság részéről való elfogadása esetében, élénk öröme telnék, ha ezt hírül vihetné Lienard asszonynak. E gondolat az özvegy nő emlékét idézték fel benne s eszébe jutott a Roselière-re szóló meghívás is...

E pillanatban az erdőnek egy folyosószerű útjára tértek, amelynek végén kupalaku tetőzetével egy tornyocska csúcsa tűnt fel.

- Vajjon nem-e Roselière az ott? - kérdezte Delaberge a brigadéroszhoz fordulva.

- De igen, főfelügyelő ur... ez az ut egyenesen oda vezet.

Roselièrenak hirtelen feltünése s épen abban a pillanatban, hogy Lienard asszonyra gondolt, édes sugallásként hatott Delabergere.

Amikor eljött volt az *Arany-nap* fogadóból, egyáltalán nem gondolt arra, hogy Lienard asszonyt meglátogatja. Roselière-en csak később akart vizitálni, úgy érezve, hogy gyors megjelenése tapintatlanság volna. Ámde az uradalom közelsége delejként hatott reá és megingatta elhatározását.

Hirtelen szempillantással végig nézett magán: czipői igaz, hogy porosak valának, de ruháját az erdei séta alig viselte meg. Egyébként arra is emlékezett, hogy Lienard asszony nem tulajdonít különös fontosságot a külső forma kérdésének: s ez döntő hatással volt reá.

Az erdei síkátornak a Val-Clavin felé vezető uttal való keresztezésénél elbucsuzott kíséretől és egyedül indult Roselière felé.

Egy negyed óra múlva az erdő szélére ért s a helység parkja és kertjei terültek el szemei előtt.

Roselière, bár a környéken »kastélynak« neveztek, nem volt csak afféle kényelmes polgári lakóház, mely a XVIII. században épült és mindössze palakő tetőzetű tornyával tűnt nagyuri külsejűnek. A park az Aubette kétoldalán terült el; s ugyancsak az Aubette kigyózása futotta körül az egész uradalmat s zöld vizét a földszint tornácza mentén ásott tavi szirontákba öntötte. A kőrisfa allé, amelynek emlékét Delaberge megőrizte volt, vasrácsos kapuhoz vezetett s folytatódott a szironták fölé hajló kőhídon túl, messze.

Onnan, ahol a főfelügyelő megállott volt, a ház földszintje, repkénynyel és kuszó rózsaindákcal befutott homlokzata volt látható, a kertnek francia stilben rajzolt gyertyánosa és cserjeligete is feltűnt. A kerítésen túl, egészen a távoli erdő széléig, pazar rétek, hullámzó rózsaföldek, s luczerna mezők terjedtek a nap fényében, míg ott, messze a láthatáron, újra az erdők kezdete volt, fodrozódó zöld színökkel koronázva be Roselière békés és mosolygó magányát.

A lakóházat, tágra nyílt ablakaival, a vidám színű kertet, a hullámzó mezőket mintegy a biztonság és a jólét levegője vette körül. S az egész uradalomnak oly kellemes s oly vendégszerető kinézése volt, hogy a Delaberge elhatározását csak még jobban megérlelte. S úgy tűnt fel neki, mintha, e kertek s mezők között a birtokosnő bájos egyéniségének sugárzása tündökölnék...

Néhány percczel később már csengetett a kapun, egy kertész-asszony végigvezette a parkon, a ház küszöbéig, ahol csinos szobaleány jött elébe. Ez utóbbi a földszint szalonját nyitotta meg előtte.

- Ah! Delaberge ur, be kedves dolog, hogy megtartotta ígéretét.

Ugyanakkor, élénk közvetlenségével, Lienard asszony elébe jött s a kezét nyújtotta. Habos-szövetű ruhát viselt, amelynek zubbonyos dereka alatt keble szabadon mozgott.

Delaberge udvariasan meghajolt s viszonzni igyekezett a kicsiny, s napbarnított kéz szorítását majd a hanyag ruházkodását mentegette, mondván: »az erdők bejárása közben néhány lépésnyire került a roselièrei uradalomtól, s nem akart köszönés nélkül haladni el mellette...« Miközben a bókja végére ért, a szalon háttérében egy másik látogatót pillantott meg, aki érkezésekor föllállt volt, s most távozni készült.

Középtermetű fiatal ember volt ez a látogató, könnyed mozgású s szabatosan elegáns. Erősen fekete fejével, enyhén bodros, gesztenyeszin szakálával úgy tűnt fel, mintha ez idegen látogató megjelenése ijesztőleg hatott volna reá; de félénksége nem volt sem ügyetlen, sem alázatos. Egy karosszék mögött állott, kalapjával a kezében, komoly szemekkel arra várakozott, hogy az új vendég befejezze beszédjét s erre búcsút vehessen Lienard asszonytól. Első látásra, komoly és révedező fizonomiája után ítélve, koránál idősebbnek tetszett; de nagyobb figyelemmel nézve, kék szemeinek ifju s szenvedélyes lángolása csattant elő, s mintegy ellentétessé tűnt fel a vonásai kora érettségével. Abban a pillanatban, hogy Delaberge feléje fordult, a fiatal ember bizonyos hevesességgel szólott:

- A viszontlátásra asszonyom... de hát nekem a charbonnièrei erdő felé kell mennem..

- Visszatérni azonban erre fog, - válaszolt Lienard asszony - mert hiszen még nem végeztem önnel... Delaberge ur - folytatta a főfelügyelőhöz fordulva - amennyiben volt szives eljönni Roselière-re, engedje meg, hogy itt tartsam ebédre... »sans ceremonie«... Tetszik tudni, falun ez már így szokás... Egyébként Val-Clavinba térve vissza, nem lesz egyedül, mert Simon ur, mielőtt az erdőbe menne, meg fogja ígérni nekem, hogy velünk fog ebédelni... de hát látja, be szórakozott vagyok! csattant ki nevetve. De hiszen be sem mutattam... Princetot Simon ur... Delaberge ur főerdőfelügyelő...

Az urak szertartásszerűen köszöntötték egymást. Delaberge, a Princetot név hallatára kíváncsi tekintettel nézte a fiatal embert; de emez már az ajtónak tartott, miközben a fiatal asszony a küszöbön kísérve, ismételte:

- Tehát ugy-e, számíthatok önre... Hét órákor ülünk az asztalhoz!...

S mikor eltűnt volt, Delaberge kérdőleg fordult Lienard asszonyhoz:

- Ez a Princetot ur nem fia véletlenül az *Arany-nap* fogadásának?

- De igen... Ez meglepi önt?... Nem hasonlít az apjára, szerencsére! - Derék szivü s okos fiu. Imádja a maga faluját, s bár a szülei gazdagok, még sem akart »ur« lenni... mezőgazdasági tanulmányait kitűnő eredménnyel végezve el, szülőföldjére tért vissza, és az erdészet kérdésében - szives engedelmeivel legyen mondva - bizony sok minden új dolgot mondhatna az ön val-clavini erdőőrének...

Delaberge Ferencz ur nevetett.

- Fogadni mernék, hogy a tanyázási ügy dolgában ugyancsak ő nagysád tanácsadója!...

- Csakugyan... ön kitalálta... Amikor ezelőtt két évvel Simon ur hazakerült a cluny-i iskolából, tisztán szivességből a gazdák ügyét magára vállalta és mi mindnyájan teljes rendelkezési jogot adunk neki... Magam is ily módon kerültem érintkezésbe vele. S érdeklődöm iránta. S ha helyzetem nem kényszerítene nagyobb tartózkodásra, szivesen látnám itt gyakrabban is; ámde ő maga is nagyon discret viselkedésű. S nem jön ide, csak gazdasági dolgaink megbeszélésére... Mindenképen nagyon örülök, Delaberge ur, hogy ebédre való meghívásomat elfogadta; ezzel lehetővé tette azt, hogy Simon ur is vendégem legyen...

Delaberge, bizalmas bensejében azt mondogatta magának, hogy jobb szeretett volna tête-à-tête-ben ebédelni az özvegygyel. Ezenközben a fiatal asszony kinyitotta a tornácra nyíló üvegajtót s a kertbe mutatva, szólott:

- Ön nem fogja elkerülhetni, hogy a kertjeim meg ne mutassam önnek s egy kicsit ne dicsekedjem velök... Előbb azonban néhány perczre engedelmet kérek...

Csengetett, gyors parancsot osztott a szobaleánynak. S nagy szalmakalapot tett fejére, visszajött a tornácra, ahol a főfelügyelő várakozott. És folytatta:

- Ugy-e bár, Roselière megszépült, mióta nem látta? Boldogult nagybátyám életében mindez békástó vala; az Aubette vize előntötte a kertnek mélyebben fekvő részét, a fák ágai a pázsitra nyultak... Én rendet hoztam ebbe a zürzavarba, és ön meg fogja látni, mit tudtam csinálni belőle...

VIII.

Vidáman, kaczagón vezette végig vendégét a fasorokon, megmutatta a virágait, megmagyarázta, miképen vezettette és ágyasztatta az Aubette vizét, melynek partjait most nefelejts s bambusznád szegélyezte. És Delaberge ur hallgatta a csevegését, mely mintha sás közül daloló nádikának hangja lett volna. És a park bejárása közben, virágról-virágra szálló lepke szeszélyével, s minden átmenet nélkül beszélt erről is, arról is az ifju nő. Egyszer tudósmódra a fenyő honosításának módjáról beszélt, másszor félénk czélzásokat tett a tanyázási ügy egy részletére; majd mindig közlékenyebb lett, kedvesen a maga történetét csevegte el, beszélt a férjéről, Roselière átalakításának nehézségeiről, újabb terveiről, melyek az uradalmat még szebbé fogják tenni. Delaberge, mig e bizalmas jellegű csevegés hízelt neki, perczről-perczre bájosabbnak találta Lienard asszonyt, ki hirtelen így szólott:

- De hát önt bizonyára untatja ez az én fecsegésem!

- Téved asszonyom - válaszolt élénken - mindaz, amit mondani méltóztatott, valóban érdekel... Mig beszél magáról, a dolgairól s beavat életébe, irántam való bizalmának adja tanubizonyosságát, ami igazán meghat engemet.

És a főfelügyelő csakugyan meg volt hatva, de sőt mélyebben, mint azt egyáltalán gondolta volna. Ez az egyenes és őszinte jellem, ez az ifju női-sziv, mely annyi közvetlenséggel nyilatkozott meg, ezek a világos fekete szemek, amelyek mosolyogtak, s a virágos kert mélyén való csevegés, amelyet a rigók fütyje és a galambok turbékolása kísért, mindez valamilyen ujbórr módjára elmámorította Delaberge urat. S ez a bor, ha az ember ötven éves, s nincs többé hozzászokva, csak annál könnyebben részegít. E tisztviselőre nézve, aki oly soká csendesesen élt iratcsomói között, a Lienard asszony csengő hangja, ezek az asszonyi konfidenciák, amelyeket két fiatal szem fényessége kísért, nagyobb veszélyt jelenthet, mint bárki másra nézve.

- Igen - folytatta meghatottan - bárha csak néhány napja ismerjük egymást, kegyed mint régi barátjához beszél hozzám, s ezért mély hálával tartozom...

A Lienard asszony arcát hirtelen pir futotta el.

- Én Istenem - mondotta - én talán nagyon is közlékeny vagyok... Ez hibám nekem... De hát már a Voinchet asszonynál való találkozásunk első perczében is jól éreztem magam az ön társaságában. Vajjon honnan van az, hogy bizonyos személyek iránt rögtön vonzalmat érzünk és el tudunk mindent mondani nekik... Az első látásra ön nagyon komolynak, nagyon zárkózottnak tetszett s ime én, bár vad vagyok, még sem éreztem elijesztve magam... Volt

valami a tekintetében, ami megnyugtató és felbátorító. S így szóllottam magamban: ime egy egyenes, lojális és komoly férfi; bízhatom benne...

- Majdnem annyira, mint Princetot Simon urban - vetette közbe tréfásan Delaberge.

- Ön mosolyog?... Na hát, Simon ur, úgy lelkileg, mint fizikum tekintetében, hasonlít önhöz... Nem találja?

- Nem volt hozzá elég ideig szerencsém, hogy e hasonlatosságot feltalálhattam volna.

Végig jöttek volt a park fasorán s hogy az előttük elterülő ut dombosnak tetszett, udvariasan karját ajánlotta Lienard asszonynak. Emez egyszerűen elfogadta s megtartotta, míg az ebédhez hívó harang fel nem csendült. Ekkor a tornác felé kanyarodott, ahol Princetot Simon már várakozott reájuk.

Amikor pedig az ifju asszonyt a figyelmes és mosolygó arcú Delaberggel karöltve pillantotta meg, úgy tűnt fel, mintha a látásuk nagyon kellemetlenül érintené. Arcza elhomályosodott, és hideg merevséggel köszöntötte a főfelügyelőt. De ekkor már átjöttek az ebédlőbe, s az asztalhoz ültek.

Kezdetben fagyasztó zavar uralkodott. A két férfi szótalan vizsgálta egymást; ámde ez nem volt Lienard asszony kedvére, aki inkább azon igyekezett, hogy két vendégét közelebb hozza egymáshoz. És próbálta Simont arra a térre terelni, amely otthonos volt neki. Dicsérte a falusi élethez való ragaszkodását, erdészeti tanulmányai s jövődő tervei felől kérdezősködött... A fiatal ember egyszerűen és világosan felelt. S amikor mezei vagy erdészeti gazdaságról beszélt, úgy tűnt fel, hogy alaposan ismeri a maga dolgát. Néha beszéd közben tudományos vagy társadalmi kérdéseket is érintett és vitatkozási módja alapos és változatos műveltséget árultak el. S míg Delaberge ellentmondani próbált neki, újra s újra meglepődött a fiatal ember tiszta és igazságot rejtő szavain. Lienard asszony nem tulzott. Princetot Simon, szívének melegéről, ítéletének helyességéről nyújtott tanubizonyosságot beszélgetés közben. Az elme és modor finomsága valóban meglepő volt ennél a fiunál, aki egy falusi fogadó mélyén született s nevelkedett.

Miközben eszméit kifejtette, amelyek a főfelügyelő álláspontjával gyakran ellenkeztek, emez ellenfele fizionómiáját tanulmányozta és hasztalan kereste rajta a Princetot párra emlékeztető vonásokat. Valóban, a fiatal ember sem az apjához, sem az anyjához nem hasonlított. A szemében nem volt fellelhető a Princz szunnyadó ravaszsága, vagy anyjának epekedő tekintete. Csak vastag és enyhén bodros hajának gesztenye színe emlékeztetett Micheline asszony pazar s göndör hajzatára. Arcszíne egy keveset sovány és zord vala, s csak akkor vált szelidebbé, amikor Lienard asszony kérdéseire felelt. És az ő számára hirtelen enyhét, majdnem gyöngédséget nyert a hangja.

És míg egyben érdeklődő, irigy és bánatos tekintettel nézte e jól megtermett, mély és őszinte szemű, egyszerű viselkedésű fiut, ellenállhatatlan úgy gondolta: »ime, ilyen fiut akartam volna!« És atyasága álmának lejtőjére kerülve, még hozzátette, elgondolkodva: »De hát végre is még abban a korban vagyok, hogy gyermekem lehet és minden remény még nincs elveszve. És csak az asszony hiányzik, pedig ismerek egyet, itt a közelben, azt szívesen elvenném feleségül...«

És tekintete mind szívesebben pihent meg Lienard asszonyon. És úgy okoskodott, hogy ime az özvegy nő huszonhét éves, finom érzésű, nemes szívű, s valóban kitűnő háziasszony és kíváncsi hitestárs lenne. És mintha ezt a benső beszélgetést fenhangon folytatná, meghattottan fordult szomszédnője felé, minden figyelmét reá pazarolta, virágos bókokat szőtt a számára, amelyeknek kissé elavult formái arról tanuskodtak, hogy fiatalsága óta nem igen használta őket.

És e szeretetméltósága igyekezetében nem vette észre, hogy galáns figyelmessége bánatos fényt gyújt Princetot Simon szemében és rossz kedvre hangolja.

Eljöttek az asztal mellől s a tornáczon foglaltak helyet, ahonnan a montegardi erdő mögött letűnő nap fényessége látszott. Lienard asszony kihozatta az orosz kávémasinát és maga készítette el a kávé. S amikor cukorral kínálta meg a főfelügyelőt, emez udvariasan kijelentette, hogy cukor nélkül szokta inni a kávé.

- Csak ép úgy, mint Simon ur!... - csattant ki önfeledten a fiatal özvegy.

Szokásának közös volta e fiúval, aki az ebéd egész tartama alatt inkább ellenséges, mint rokonszenves magatartást tanúsított iránta, meglehetősen hidegen hagyta, sőt neheztelt Simonra éppen harcias és bizalmatlankodó magatartása miatt. Még egy ideig beszélgettek a tornáczon, miközben az alkony alászállott, s a szulák-virág vanília-illata terjedt... Aztán eljött az est, s a hold ezüst félköre tűnt fel az erdő fölött. Akkor Delaberge felállott, elbucsuzott Lienard asszonytól, míg Princetot Simon hasonlóan cselekedett.

- Jó éjszakát, uraim! - szólott a fiatal asszony - egy utjok van hazafelé... S ön, Delaberge ur, minthogy még egy hétig Val-Clavinban marad, remélem, nem felejtí el, merre vezet az út Roselière felé!

A vasrácsos kapu becsapódott mögöttük, s szóval jöttek végig a kőrisfák között. Ugyanaz a zavar, mely az ebéd kezdetén támadt, mintha újra hallgataggá tette volna őket. Mindketten természetüknél fogva nem igen valának közlékenyek, s e merev némaság így tartott volna sokáig, ha Delaberge végre meg nem szólal:

- Princetot ur - kezdte a beszédet - nem titok előttem, hogy ön ellensége annak az erdőigazgatóságnak, amelyet képviselni van szerencsém... De hát amennyiben én édes apjánál vagyok megszállva, és ime, egy asztalnál török a kenyeret mindaketten, valóban nem látom be, hogy mért tekintsük egyéni szempontból ellenségeseknek egymást. A magam részéről, legyen meggyőződve róla, küldetésem végrehajtásában teljesen békéltető szándék fog vezetni s ha az önök követelése valóban jogosak...

- Igenis jogosak - vetette közbe Simon, egyre tartó merevséggel, - s csak azok nem ismerhetik fel e követelések jogosultságát, akik idegenek e vidéken...

- Bocsánat, én nem vagyok annyira idegen e vidéken, amint ön azt gondolni látszik... Én már itt laktam, még mielőtt ön megszületett volna... Hány éves ön?

- Huszonöt leszek, nemsokára.

- Nos hát én huszonnégy éves koromban mint főerdőőr tartózkodtam Val-Clavinben... nincs egy járása az itt elterülő erdőknek, amelyen végig ne kerültem volna, s amelyet ne ismernék...

- Ez esetben, uram, ha igazságos akar lenni, meg kell hogy változtassa a tanyázás tervezetét... Az erdőigazgatóság ajánlatai elfogadhatatlanok; sértik az érdekeinket és tönkretesznek bennünket.

- Az önök érdeke kétségkívül megóvandó, ámde a mi érdeink is számot tarthatnak némi figyelemre... Meg kell, hogy tartsuk őket, s ha ön is afféle öreg erdész ember volna, mint én...

- Anélkül, hogy hivatásos erdész volnék - kiáltott fel Simon - mégis csak szerethetem az erdőt! Önök inkább amaz összegeknél fogva becsülik meg, amelyet a kincstárnak hoz; mi szeretjük önmagáért.

- Ön szereti a fákat? - kérdezte Delaberge újra szelid hangon.

- Hogy szeretem-e?... - csattant ki a fiatal ember; - szeretem őket, mintha barátaim volnának, akik között nagyra nőttem, és szeretem őket, mint szülőföldemet, melynek szépségét képezik! De hiszen gondolja meg, hogy én szinte az erdőben születtem és gyermekkorom óta a fák között éltem... A fák... egy szép fa, mint emez, itt...

És mintegy szenvedélylyel, egy, az utat szegélyező bükkfa felé sietett és átölelte sima s ezüstös törzsét. Az ilyen erős és egészséges bükkfa - folytatta - de hiszen ez nekem olyan, mintha egy élő személy, egy testvérem volna, s elfog a vágy, hogy megcsókoljam!

Delaberget elragadta e lelkesedés, mely üde víz módjára tört elő, hirtelen. És meghatva nézte e huszonöt éves nyulánk fiút, kinek szemei csillogtak a holdfényben. A bükkfa, s az ifju, ki törzsét átölelve tartá, csakugyan egyet jelentettek: mindakettő az ifjuság virágzásában volt, s mindakettő erős és energikus lényével az életnek indult.

- No látja - szólott Delaberge - e perczen legalább meg fogjuk érteni egymást... A jogi téren előzékeny fegyverekkel fogunk harcolni egymás ellen, ámde addig kössünk fegyverszünetet. Tetszik ez önnek?

A fiatal ember felé nyújtotta a kezét. Emez pillanatnyi meglepetés vagy habozás után a magáét nyújtotta, mire Delaberge barátsággal megszorította; aztán folytatták utjokat, békésen beszélgetve a hegyek új befásításáról. És csak az *Arany-nap* konyhájában váltak el, ahol egy szunnyadó cselédleány az asztalnak dőlve, várakozott reájuk.

Delaberge feljött a piros szobába, de az est eseményei felizgatták s úgy érezte, hogy nem tudna aludni, és kinyitotta a szobának a kertre nyíló ablakát.

És ekkor látta, amint a ház másik végén egy ablak kivilágosodik s régi szobáját ismerte fel, amelyben most Princetot Simon lakik. Később azt is észrevette, hogy a fiatal ember az ablak karfájára dőlve elmereng a szunnyadó vidéken. És e távoli és elmosódó silhouette-re szegzett szemmel, az emlékek mély vizében siklott csendesen a főfelügyelő. S a mezők és erdők éjszakai zaját hallgatva, lassan-lassan nem tudott többé elmúlt időkről, esztendőkről.

A patak csobogása, a hid gerendái alul hallatszó bánatos béka-sírás, egy kései szekérnek messze döcögése titokzatosan csengtek vissza a szívében, és mint a multak zenéje dalolták körül.

És csendes képzelődésben, mintha önnönmagát látta volna viszont ott az ablak karfájához dőlve, huszonöt éves korában, az ereje teljében, az ifjúsága teljes virágzásában...

IX.

Másnap délelőtt Delaberge ur Charbonnière erdeiben tett vizsgálata eredményéről szóló jelentését írta a központi igazgatóságnak. Miután hozzászólott volt a javasolt tanyázás kérdéséhez, kimutatta a gazdák kivánalmainak jogosultságát és figyelembevételének szükségességét, majd új tervezetet nyújtott be és gyors választ kért, hogy a kerületbeli előljárók legközelebbi ülésén már kifejtse a békés kiegyezés alapját.

Nagy kedvvel dolgozott, az előtte való estnek még egyre tartó impressziója alatt. S egészen akaratlanul Lienard asszony mosolygó arcza s Princetot Simon rokonszenves egyénisége szubtilis befolyást gyakoroltak elhatározásaira. Érvelése tömörebb és melegebb lett; és konkluziói, az efajta hivatalos jelentések száraz hangjától eltérőleg, bizonyos ékesszólással bírtak, ami pedig nem nagy szokása Delaberge urnak.

A nyitott ablakon keresztül a reggel vidám fényessége hatolt a szobába, s az ébredő mezők csengő zaja mintegy a főfelügyelő szívéig szólott. A jelentése végére érve, a fogadó küszöbéről lódobogást hallott, majd pedig egy férfias hang ütötte meg a fülét, amint apró s gyöngéd kiáltásokkal a türelmetlen lovat csendesítgette; »Ho! Ho! Lassan Brunet!« S ugyanaz a hang kiáltotta: »Ugyan, papa, siess egy keveset, meglásd, elkésünk!«

Delaberge az ablakhoz közeledett. Egy kétkerekű kocsi állott a fogadó tornácza előtt. Kicsiny pejlovacska volt eléje fogva, Princetot Simon a gyeplőjét tartogatta. S ugyanekkor Princz is láthatóvá lett, amint lassan, méltóságteljesen lejött a lépcsőn, miközben Micheline asszony kísérte.

Az *Arany-nap* fogadósa frissen beretvált arczával tünt fel, vastagszövetű ruhájára zubbonyt vetett volt és széles karimájú puha kalapot viselt. Nehézkesen szállott fel a kocsira s míg Princetot asszony hosszadalmas tanácsaival látta el, kicsiny szemeit hunyorgatta, mosolygott, majd pedig vörös kezével barátságosan érte a Simon vállát. És szeliden hátba ütögte a fiát, bámész rajongással merengve el rajta.

- Csak légy nyugodt, anyjuk, gondom lesz a fiadra!... - szólott hitveséhez - és ne aggódj, ha későn találhnánk hazakerülni.

Ugyanakkor Simon csókot hintett az anyja felé s hozzátette:

- Viszontlátásra mama, s felelek a papáért!

Az ostora végével megcsiklandozta a ló nyakát s a kocsi vidáman indult meg Recey irányában.

Micheline asszony a szeme fölé tartott kézzel nézett utánok, s amikor eltűntek volt az ut kanyarulatánál, csendesen visszatért a konyhába.

Delaberge az ablakban állva, mindezt megfigyelte volt.

- Ezek az emberek boldogok és szeretik egymást! - gondolta magában; - ez a közönséges és prózai Princetot meghatóan állati gyöngédséget érez e fiu iránt és büszke reá; Micheline is imádja őt. Ez a Simon pedig annyira mély érzéssel viseltetik szülei iránt, hogy nem látja hibáikat. Micsoda örömteljes tekintettel adózott az imént az anyja félszeg édelgéseinek, és hogy anyját megnyugtassa, milyen lágy és odaadó csengésű volt a hangja! Határozottan, ez a Simon nemcsak kiválóan eszes fiu, de jó helyen van a szíve is...

És a főfelügyelő örömmel konstataulta, hogy Simon, aki pedig a maga vágyainál és műveltségénél fogva annyira fölötte állott szüleinek, teljesen elüt a meggazdagodott bourgeois-ék fiaitól, akik rendszerint pirulni szoktak a szülei miatt. De sőt ellenkezőleg, kedves figyelemességgel és jókedvvel azon iparkodott, hogy betöltse azt az ürt, mely egymástól elválasztja őket. S így mindhárman egy vonalon és visszhangban éltek.

És Delaberge, visszatérve az ablaktól, újra asztala elé ült, mégegyszer elolvasta a jelentését, egy végső tekintetet vetett a tervrajzra s aztán ez iratokat borítékba rejtette, és személyesen vitte a postára s egyenesen a főnöknének nyújtotta át, majd szép csendesen újra hazafelé tartott. Az első emelet folyosóján jöve végig, zajt hallott a szobájából... Sietve benyitott a szobába... Princetot Micheline volt ott s a butorokat porolgatta. Kétségkívül úgy gondolta, hogy a főfelügyelő legalább is néhány óráig marad el, s távollétét arra akarta felhasználni, hogy a »piros szalon« alapos kitakarításáról győződjön meg. Ámde most a Delaberge hirtelen megjelenése megdöbbsentette, s a tollas seprőt kiejtve kezéből, az arcza fakószínűvé vált.

- Ne háborgattassa magát Princetot asszony - szólott Delaberge, betéve maga után az ajtót.

Ez a tête-à-tête, amelyet nem keresett, egy kicsit megzavarta a főfelügyelő urat; de aztán úgy gondolta, hogy előbb-utóbb mégis csak találkozniok kellett volna s ha csakugyan mondanivalójuk van egymásnak, hát előnyösebb megmondani most, amikor Princz és a fiu távol vannak.

- Bocsánatot kérek Delaberge ur - válaszolt a fogadósné enyhén remegő hangon - azt hittem, az erdőbe tetszett menni, mert különben nem engedtem volna meg magamnak...

És észrevette az arcza halványságát, vonagló ajkait, ijedelmét. A kandalló oldalához dőlve, dadogva állott, nem merte felemelni szemeit. És zavarát látva, Delaberge szánalmat érzett iránta.

- Kedves asszonyom - folytatta szeretetreméltóan - ön nem tartozik védeni magát; a magam részéről örvendek, hogy itt találom, annál is inkább, minthogy megérkezésem óta alig volt alkalmam látni egy-egy pillanatra... Pedig gratulálni akartam önnek Simon fiához, akit tegnap szerencsém volt megismerni...

- Ah!... ön látta Simont? - dadogta halk hangon Micheline.

Aggódó félelem torzította el a vonásait, mintha a Delaberge és Simon találkozásának egyszerű ténye bizonyos szerencsétlenséget jelentene, s közel bajok előhírnöke volna. Összekulcsolt kezei kibontakoztak egymásból, s karjait fáradtan ejtette alá.

Ijedező szavai, aggódó viselkedése meglepték a főfelügyelőt, miközben az asszony arcza mind bánatosabb, mind rémültebb kifejezést öltött, s nem tudta megérteni, hogy Simonnal való találkozásának elbeszélése miért van ily sajátságos hatással reá. Kezdetben azt hitte, hogy Princetot asszony az erdőigazgatóság ellenfelének tudva a fiát, kellemetlen összeköttözésektől félti. Mire meg akarta nyugtatni, mondván:

- Igen, Roselière-en találkoztam Simonnal és együtt töltöttük az estét.

Fájdalmas sóhaj hangzott el Micheline asszony ajkairól, ami még jobban meglepte a főfelügyelőt. Egy perczig hallgatott, majd folytatta:

- Együtt tértünk vissza Val-Clavinba és e séta közben meggyőződtem arról, hogy Lienard asszony valóban nem tulzott, amikor Simon ur fényes tehetségéről beszélt nekem. És bár ő ellenfele az én igazgatóságomnak, remélem, mégis jó barátokká leszünk... Igen örvendek, hogy megismertem.

E kijelentés, ahelyett, hogy megnyugtatta volna Princetot asszonyt, még izgatottabbá tette. A köténye szövetjén ujjai összefonódtak és idegesen tördelték egymást. S ugyanakkor úgy tűnt fel Delabergenek, hogy az asszony szemei könybe lábadoznak...

- Mi lelte? - fordult Michelinehez. - De hát csak nem okozok fájdalmat önnek szavaimmal?... S valóban nem szeretném, ha akaratlan megbántottam volna.

A fogadósné felé közeledett, és a leggyöngédebb hangon így folytatta:

- Ugyan Micheline, miért nincs bizalommal irántam?... De hiszen én nem vagyok teljesen idegen kegyed előtt... S emlékezzék, hogy egykor...

S barátsággal meg akarta fogni a kezét, de az asszony kísértésbe ejtett apácza indignációjával hárította el magától.

- Hallgasson kérem - könyörgött - mert szégyen fog el, ha az egykori idők emlékét idézi fel előttem.

- Szégyen? De hát miért? - válaszolt, míg bántotta e tulságos szemérmeskedés; - ime most, hogy az idő megérlelt bennünket, mindez immár veszélytelen... És aztán, ha hajdan az volt a bűnünk, hogy fiatalok voltunk, ma már e vétek rég el van mosódva!

Az arcát a kezébe rejtette, és szívesen betömte volna a füleit is.

- Hallgasson kérem! - ismételte - ah! miért is jött vissza?

- Én nem képzeltem - válaszolt türelmetlenül - hogy jelenlétem ennyire kedve ellen lesz... Remélem, nem él velem szemben azzal a sértő feltevessel, hogy el akarhatnám árulni... De hát legyen nyugodt; mindez köztünk maradt és továbbra is köztünk fog maradni.

Micheline egy székre hanyatlott és fájdalmas hangon nyögte:

- De azért a gonosz nyelvek mégis pletykázni fognak, amiért ön újra itt van nálunk!

S a bánata mind közlékenyebbé tette, s most tompa siránkozásba tört ki. Persze, hogy nem kételkedett a Delaberge tisztességében; de az *Arany nap*ba való megérkezése újra felköltötte a Princzre irigykedők rosszását. Pletykaságok fognak megindulni, s a régi históriák újra fel lesznek kavarva. Pedig annak idején eleget sirt, hogy lemossa bűneit magáról! A térdeit el-koptatta a templomok kőpadlóján, kemény vezeklésnek vetette alá magát, s azt hitte, hogy vétkeinek titka örökre el van temetve a plébános ur gyóntató-székébe. Lassan-lassan a rossz nyelvek kifáradtak és békén hagyták. Fellélegzett s boldogan élt a Princz és a fia között. S már azt hitte, minden fájdalom véget ért, amikor Delaberge, mint a villám, ütött le a házukra... Ah! igen, valóságos mennykőcsapás... Amikor a konyha közepén megpillantotta, a vére felkavarodott, úgy érezte, hogy elájul... S azóta nem alszik többé, örök félelemben él, s úgy érzi, mintha valamilyen szerencsétlenség függene a háza fölött, rémesen, fenyegetően...

X.

Delaberge kedvetlenül hallgatta e terjedelmes jeremiádkat. És csak közepes részvétet érzett az asszony fájdalma iránt, akit a világ nyelve s pletykasága jobban bántottak, mint a saját lelkiismeretének hangjai. És úgy találta, hogy rémültsége alig áll arányban a vétkével. Huszonhat év mult el ifjúságának e szerelmi csinyje fölött, és Princetot asszony, a templom megváltó révébe menekülve, bűnei alól bizony már feloldottnak érezhette volna magát. Aztán minden elévült volt... És Princetot gazda, ha nem kételkedett felesége hűségében épen akkor, amikor az asszony hűtelen volt hozzá, hogyan gyanakodhatna most, amikor az *Arany-nap* fogadósnéja diszét képezi a maga egyházának. Így hát aggodalma, rémült szavai gyermekesnek tetszettek a főfelügyelő előtt.

Ámde ez a makacs siránkozás kinossá lett. Princetot asszony pazar mellét a zokogás fojtogatta, s husos ajkai görcsösen mozogtak. Delaberge, úgy tudva, hogy ezt a lelki vihart ő támasztotta, most minden áron meg akarta nyugtatni az asszonyt.

- Kedves asszonyom - szólt - kegyed valóban képtelenségek miatt sopánkodik ennyire... Csendesedjék... Bizza magát barátságomra és jó érzéseimre. Én azon leszek, hogy nyugalma ne legyen megzavarva... És megígérem önnek, hogy val-clavini tartózkodásomat, amennyire csak lehetséges, meg fogom rövidíteni.

Micheline nedves szemeit most emelte először a főfelügyelőre, s a könyvek alatt fénylő tekintete hajdani epekedő nézésére emlékeztetett.

- Igen! - kiáltott fel összekulcsolt kezekkel - utazzék el... Utazzék el minél előbb, könyörgök, utazzék el!

És Delaberge elcsodálkozott, hogy ime ez az asszony, aki hajdan karjaiban tartotta, micsoda naiv önzéssel adja ki most az útját, mennyire szabadulni igyekszik hajdani szerelmesétől.

- Elutazásom - felelte gúnyosan - nagyrészen attól is függ, mily magatartást fog követni az ön fia a tanyázási ügy kérdésében.

Az asszony összevonta a szemöldökét s lehajtotta a fejét.

- Ah! - tört ki keserűen, - de hát miért is avatkozott az én fiam e szerencsétlen dologba! Minden bajunk innen ered és még nem is vagyunk a végén!

- Türelem! Majd csak rendbe jövünk... Beszélni fogok Simon urral, s ha hajlik az okos szóra...

De ekkor roppant izgatottan közbekiáltott az asszony:

- Nem! Nem! ne beszéljen vele, ne találkozzék vele többé! Már amugy is eleget látta önt!

Megdöbbenve nézte az asszonyt, azt hitte megőrült.

- Én nem értem önt... de hát mit akar mondani?

- Semmit, semmit!...

Viaszk arcza újra érzéstelen kifejezést öltött, miközben folytatta:

- Hadd beszéljek én Simonnal, az jobb lesz mindkettőnkre nézve... És csak azt ígérje meg nekem, hogy rögtön elutazik, ha a dolgok rendbejönnek.

- Megigérem.

- Köszönöm, Delaberge ur!

És bánatosan állott fel, mintha a gyóntatószék mellől indulna meg. De hirtelen pillantást vetve a tükörbe, a sirástól kiveresedett szemeit, hátracsuszott vászonfőkötőjét vette észre, amely hanyagul fehér hajszálát mutatta. És akkor úgy gondolta, hogy veszélyes volna, ha odakünn ily állapotban látnák. A mosdószekevény felé közeledett, egy megnedvesített törülközővel végigsimított a szemein és vastagon göndör haja fölött helyreigazította főkötőjét.

És eképen rendbe hozva magát, a hajdani szerelmi légyottok emlékét idézte fel a főfelügyelőben. Csakugyan, hajdan, ugyanigy cselekedett. Ugyanezzel az óvatossággal s aprólékos gondnal rendezte el kóczossá lett haját, s üdítette fel elmámorosodott szemeit. A multnak ez ismert szokások révén való feltámadása jobban hatott Delabergere, mint a fogadósne minden panaszlása. Nem az ötven éves, apáczakinézésű asszonyt látta többé, de a régi idők szépséges és vidám Michelinje állott előtte, amint esténként kéjes czicza módjára a szobájába lopódzott. Végre is e szerelmi emlék volt egyetlen napsugara elmúlt ifjúságának, az egyetlen édes kehely, amelyet felhajtott életében. A szíve meglágyult; s ekkor gyöngéd érzelmeit követve, csendesen magához vonta Michelinet s mintegy a multak hálájaképen meg akarta csókolni. De az asszony szabadkozott, szinte haraggal visszataszította s menekült a szobából.

Elkeseredve, nyugtalan s megbántott lélekkel, friss levegőre vágyott, szabadulni akart az előbbi perczek kinos emlékétől. Maga is kijött a piros szobából, elhagyta a fogadót, s az Aubette vize mentén haladt fel odáig, ahol a pataknak lombborította folyása a val-clavini halastóba vész.

Magányos hely vala ez, ahol az iszapos talajból buján tenyészett az egerfa, apró-fűz s a berkenye bokor. A láthatlanból csobogó viz fölött szilaj kuszaságban fonódott egymásba a vad szulák s a bérczevirág. S a remegő nyárfák, törpe gyertyánfák levéltömege s a nagy bükkfák lombos ága alkonyati homályt vetett az ösvényre, ahol Delaberge hajdan ifjui álmait szőtte.

Az idő itt sem mult el nyomtalan. Ifju cserjék magas fákká nőttek. Vihartépte ágak, szikla-törmelékek halmozódtak össze az ösvényen és elzárták helyenként. S a maguk holt és meg-töredezett mivoltával mintegy a földi élet rövidségének, az évek rohanó pusztulásának képei valának. És e sötét uton, egy-egy faág tompa recscsenése közben, a főfelügyelőt újra a bánat fogta el, ugyanaz a keserűség lopódzott a szívébe, amelyet a Micheline távozásakor érzett.

S míg visszaidézte beszélgetésük egyes részleteit, a fogadósne szavait és magatartását mind különösebbnek találta.

Miért akarja minden áron, hogy elhagyja a fogadót s elutazzék? Föltéve, hogy Val-Clavinban való tartózkodása csakugyan rosszakaratu pletykaságokra ad alkalmat, viszont Princetot asszony sokkal ravaszabb és tapasztaltabb, mintsem hogy minde rosszasággal szemben erős ne tudna lenni, s ne volna képes megvédeni magát. Egyébként Princetot gazda, ha eddig be tudta tömni a fülét, most sem igen hatná meg egynémely gonosz szó...

Hirtelen fény cikázott át Ferencz elméjén. Ugy gondolta, hogy a Princz talán nem az egyetlen ember, aki előtt Micheline el akarja rejteni ifjúsága hibáit... És a főfelügyelő előtt hirtelen a Simon rokonszenves alakja emelkedett. Princetot asszony mindenáron azon van, hogy a multak rosszaságából fia ne tudjon meg semmit, s ime mindenekelőtt miatta aggódik és miatta fél.

De hát hogy erre nem gondolt előbb a főfelügyelő! Most gyöngéd sajnálkozás szállotta meg, elképzelve, hogy az efajta titok kipattanása mint tördöfés érné e fiatal s nemes szívet, mely áradozik a fiui szeretettől... És most értette meg először, mennyire sorsunkra nehezednek hajdani bűneink, amelyekről azt hittük, hogy megbocsájtatott. Az ifjúságunk szerelmi kalandjai, amelyeket oly könnyedén veszünk, a maguk termőmagvait hintik el, amelyből később, az érett kor során, kellemetlen és gyilkos növények támadhatnak.

Megrengett, míg a homályban annak a titokzatos nemezisnek röppenését érezte, mely ajkaink elé hozza vissza a kelyhet, melyet önmagunk mérgeztünk meg.

Ugy érezte, hogy a megtorlás e végzetes törvénye rajta is igazra vált. A tanyázási ügy Val-Clavinba hozta vissza, míg úgy hitte, hogy soha ide el nem fog vetődni többé; az *Arany-nap* fogadója, amelynek falai között régi szállásadóit látja viszont, s amelyben alig pihente ki magát s már is a hajdani rágalmakat támasztja fel, melyek elszunyadt viperák módjára újra előkusztnak; és régi kedvese fiával, Simonnal való találkozása, akinek boldogságát megzavarhatja és örökre tönkretetheti az életét; - vajjon nem mindmegannyi előfutárja ez valamely közeledő szomorúságnak.

Egyenessége, nemeslelkűsége föllázadtak. Minden áron meg kellett akadályozni, hogy a bűnhődés, (ha bűnhődésről egyáltalán szó lehet) egy ártatlan fejet érjen. Mert végre is az nem igazság, hogy Simon fizessen az anyja s egy idegen bűnéért, egy gyöngeségeért, mely nem hagyott nyomot maga után!... Delaberge nem volt nagy cazuista. Hivatalos életének folyamán, foglalatosságának természete inkább a külső tünemények iránti érdeklődés felé terelte, mintsem hogy időt engedett volna neki önnönmagának tanulmányozására. És nem igen hajlott arra, hogy lelkiismerete mélyére szálljon, s apróra megvizsgálja aggályait.. Ámde izgatott lelkiállapota, melyet Princetot asszonynyal való találkozása okozott, lassan-lassan megnyitotta előtte a lélek homályos világát, amelyben legtitkosabb gondolataink, mint ingovány zavaros vizének félénk hernyói, rejtőzve kusznak össze...

És alig hogy felkavarnánk a gyanus mélységeket, megdöbbenve érezzük, mint kél belőlük a titkos aggodalmak egész ijesztő világa, mint ébredünk egy egész raj vétek tudatára, s mint támadnak eddig ismeretlen kételyeink. S míg eképen saját lényének mélyére szállott Delaberge, hirtelen fény világította ki lelke sötét rejtekeit, s bizonyos föltevések lehetőségét pillantotta meg, amelyekre eddig nem is gondolt.

Néhány perczzel előbb igazságtalannak érezte, hogy Simon fizessen meg egy idegen ember bűneért, ifjúkori hibájáért, mely nem hagyott nyomot maga után; s most zaklatott lelkiismerete újabb és aggasztó kérdéseket intézett magához: - egy idegen ember?... S a nyom nélküli bűn?... Vajjon biztos-e ebben?

Megremegett, s mintha hirtelen ökölcsapás érte volna, a lélekzete elállott. Aztán újra megindult. - »Nem, ez lehetetlen... Tudnia kellett volna... Micheline a szakítás után nem hallgathattott el ilyesmit!...«

Egy pillanatra mintha meg tudta volna nyugtatni magát; de aztán a szíve újra verni kezdett, az elméje dolgozott. - »Honnan ered Princetot asszony e megmagyarázhatlan magatartása? Sajátságos, kétértelmű, aggasztó modora? És miért kiáltott fel azzal a sajátságos szertelenséggel: »Már amugy is eleget látta önt!...«

S míg megejtve haladt előre, a faágak és cserjék sűrűje mind növekedett, sziklatörmelék lepte be, a haraszt behálózta. És e sikátor sötétségében úgy érezte a főfelügyelő, mintha új Ödipus módjára valamelyes Sphinx felé haladna, melynek félelmes ajkai fenyegető titkokat rejtenek...

MÁSODIK RÉSZ.

I.

Delaberge Ferencz »sürgős« jelzéssel látva el hivatalos jelentését, gyors választ remélt. A miniszteri döntés hírét várva, napjai még hosszabbaknak, még unalmasabbaknak tündek fel, főleg, hogy nagyon magányos életet élt az *Arany-nap* fogadóban. Micheline asszony újra láthatatlanná lett, s úgy tünt fel, hogy most még fokozottabb konoksággal igyekszik elkerülni a főfelügyelővel való találkozást. És Princetot Simon, aki iránt mind nagyobb vonzalmat érzett, s akivel beszélgetni szeretett volna, ugyancsak úgy mutatta, hogy nem kívánja folytatni a Roselière-en kötött ismeretséget. Ő is mintha kerülni igyekezett volna Delaberge urat. Emez nem akarta azt hinni, hogy a fiatal ember tartózkodó viselkedésével saját szívének sugallatát követi; ellenben sokkal valószínűbbnek tünt fel, hogy Princetot asszony ügyeskedett a fiu távoltartásában s utját állja a főfelügyelővel való találkozásának. Ez a sértő és rejtélyes óvakodás csak újabb tápot adott annak a bántó nyugtalanságnak, amely mióta Michelinenel beszélgetett volt, egyre zaklatta a Delaberge szívét.

Fájdalmas gondolatai elől szórakozást keresve, és abban a reményben, hogy Roselière-en talán találkozik Princetot Simonnal, elhatározta, hogy meglátogatja Lienard asszonyt. A fiatal özvegy társaságában töltendő egy-két óra gondolata kellemes érzésekbe ringatta. Ámde csak áltatta volna magát, azt pretendálva, hogy Lienard Kamilla iránt azzal a szenvedélylyel viselkedik, mely oly kinosan éri néha az ötven éves férfiakat. Nem, e szenvedélyről szó sem lehetett; de amikor újra házassági álmokat szőtt magának, amikor képzeletében egy új élet látása támadt, amelyben agglegényi köntösét szegre akasztja és családapává lesz, - örökön a Lienard asszony őszinte és felvidítő alakját látta megjeleni kártyavára ablakában. És Roselière felé ballagva, újra felépítette magának ez ábrándszerű menhelyet, ahol érett korával csendesen meghuzódik.

- Szerelemre lobbanni az én koromban - mondta magában - bizony-bizony közel jár a nevetségeshez, de hát Lienard asszony oly szépen meg tudná valósítani az én ideálom! Kecses voltával, élénkségével, természetes vidámságával be derültté tudná tenni hátralévő éveimet; mennyire nem hasonlít azokhoz a léha és kaczer asszonykákhoz, akikkel Párisban találkozom; és be pompás, be szerelmes háziasszony volna, és mennyire a becsületemre válnék!... És gyermeke születvén, annál jobban tudna ragaszkodni azokhoz, akik házasságunkból eredhetnek... Igen, csakhogy föltéve, hogy valóban hajlandó volna az életét az enyémhez kötni, nem tetszenék-e nagyon fiatalnak az én ötven esztendőm mellett?...

E kissé önző gondolatokat kergetve jött át a kőrisfa-allén és érkezett a tornácra.

Lienard asszonyt virágtépés közben találta.

- Látja, asszonyom - fordult feléje, míg kalapját megemelte - ime visszaélek azzal a szabadsággal, amelylyel felhatalmazott, s egyszerűen, szomszéd módjára, átjöttem beszélgetni egy keveset...

Lienard Kamilla mosolyogva nyújtotta kicsiny barna kezét, melyet a rózsabokrok tövise könnyedén megkarczott; egyébként örömének adott kifejezést, hogy viszontlátja a főfelügyelőt, s csak arra kért engedelmet, hogy virágtépését befejezhesse.

- Nem fog soká tartani - tette hozzá - de hát ez sürgős dolog... Tudniillik észrevettem, hogy a szalon virágtartói nagyon rászorulnak a feldisztításra... Két dolog van, mit nem tudok elviselni, az elavult szalag s a hervadt virág.

- Segíthetek kegyednek?

- Kétségkívül. Fogjon kérem egy ollót és legyen szives levágni azokat a virágokat, amelyeket ki fogok jelölni.

Delaberge vidáman munkába fogott. Az asszony megnevezte a virágokat, s a főfelügyelő engedelmesen levágta őket. Néha, ha ügyetlen volt, az asszony bátran megdorgálta. És nagy szalmakalapjának árnyékot vető karimája alól kicsillogtak a szemei, míg a már-már pazar virágcsomót mellének szorítva, tiszta és zenei hangon küldte utasításait Delaberge felé:

- Főleg jó hosszúra a szárát!... Adjon nekem narcisszokat... Nem, nem azokból, azok »jeanette«-ek..., inkább ezekből, amelyeknek narancs-szinök van... De hát hogy ön nem ismeri a »poeták narcisszá«-t!... Bizony erdész ur, ön nem nagyon járatos a kerti botanikában!

És nevettek. Delabergenek tetszett ez a virágos foglalkozás, amelyet megosztott a fiatal asszonynyal.

A virágok színében az ezüstszürke, karmazsin, halványkék és tejfehér virágfejek között mintha megifjult volna. A sárgarózsák, a szegfűk, a nefelejtsek tavaszi illata a fejébe szállott. És valahányszor egy új virágot nyújtott át Lienard Kamillának, mindannyiszor nagy élvezettel érte az ujját a nedves leveleken keresztül.

- No - mondotta az ifju nő egy negyed óra multán - ennyi elég. Most már csak a vázákat kell feldiszníteni.

Egy gyertyános hely felé vezette Delaberget, ahol néhány csontszék és egy asztalka állott, a melyre két vízzel teli virágtartó volt helyezve.

És ekkor megkezdődött a csokor-kötés kényes munkája. Ferencz egyenként nyújtotta át a virágokat Lienard asszonynak, aki művésziesen rendezte el azokat a vázában, összeválogatta a színeket, s formájuk, nagyságuk szerint csoportosította a virágokat. Lassan-lassan, a violaszín szivárványkák, a kibontott szirmu szulák-virág, a csengetyűke s a nefelejtsek csomója lágyan vált elő a narciszok és a remegő mügék színes karikájából.

A gyertyánoson túl, a sűrű s rózsaszínű galagonya-bokrok mögött, a ház tornácza látszott, a nyitott ablaku s napfényes homlokzat is feltűnt, s a nap fényétől részeg bogarak tompa zsongása hallatszott.

Delaberge csendes elérzékenyülésben közlékenynyé válva, félénk megjegyzéssel élt:

- Ez a Roselière valóságos paradicsom! Ámde e paradicsom, ha örökkön csak az önnönmaga társaságában él benne az ember, végre is egyhanguvá lehet... Nem gondolt kegyed soha arra, hogy magányát vidámbbá tegye?...

Lienard asszony tiszta nézésű szemeit a főfelügyelőre emelte. Egy rózsaszál, melynek tövisét tépegette volt, csendesen kisiklott a kezéből, miközben az asztalra könyökölve, egy perczre elmerengett. Az ajkai mintegy vallomásra készen megnyiltak, majd hirtelen újra bezárultak.

Csend támadt köztük; aztán a fiatal nő ismét a virágjaival foglalkozott, s a színüket kevergetve, a vázába helyezte őket.

- Ön úgy gondolja - szólott végre - hogy nagyon is elszigetelten élek itt, úgy-e bár?... Én Istenem, néha én is úgy gondolom... és gyakran kérdem magamtól, vajjon nem volna-e okos dolog, ha megváltoztatnám az életem folyását... de hát erre a lejtőre nem szeretem elvezetni az álmaim... Pedig... pedig...

Elhallgatott, s a fejét rázta.

A két váza megtelt virággal. Felállott, lerázta magáról a ruhája redőibe veszett szirmokat, s felkapta az egyik vázát, s a másik vitelére Delaberget kérte fel.

- Én tulterhelem önt - jegyezte meg nevetve - de hát ön oly szeretetreméltó, hogy épenséggel nem kell tartanom attól, hogy visszaélésnek veszi...

- Igaza van, asszonyom - felelt galánsan - rendelkezék velem, mint egy baráttal... Mindössze azt sajnálom, hogy szolgálataim csak ily apró dolgokra terjednek ki... Mert komolyabb formában szeretném leróni hálám adóját kegyeddel szemben, ki oly szívélyes, oly vendégszerető volt irántam, szegény elhagyatott iránt... Ha az ön háza néha magányosnak is tűnik fel kegyed előtt, ez legalább édes magány, míg az *Arany-nap* fogadója unalmas pusztaság »nekem.«

- De hát - szólalt meg Lienard asszony, átvéve a vázát a Delaberge kezéből - ha nagyon elhagyatottnak érzi magát odaát, miért nem jön Roselière-re szabadulni az unalmától?

- Megengedi, hogy még egyszer eljöhessek!... Ez esetben boldogan távozom...

Ildomosnak tartotta visszavonulni, s búcsúzni készült.

Az asszony a kezét nyújtotta:

- Nemsokára! - szólott élénkséggel - vagy épen holnap, ha ez tetszik önnek. Igen, jöjjön át holnap: talán kérni fogok öntől... egy tanácsot.

E közel találkozás reményében, felvidultan távozott, és örömmel gondolt arra a bizalmas dologra is, amelyről a fiatal özvegy beszélni akar neki.

II.

Ama napot követő délután, amelyen Delaberge ur a Roselière-i szalon feldisztálásában segédkezett Lienard asszonynak, Princetot Simon, miután ebédjét elköltötte, végig jött az *Arany-nap* konyháján, s elgondolkodva, a piros szobába vezető lépcsőnek tartott. Már fel is haladt az első lépcsőfokon, amikor Micheline asszony a szemei aggódó nézésével utána szólt:

- Hova mégis Simon?

- Delaberge urhoz... Tudniillik holnap tartjuk meg a polgármesterségen a gazdák szindikátusának értekezletét, s mielőtt követendő magatartásunk megbeszélném a gazdákkal, a főfelügyelővel szeretnék beszélni... Végre is nagyon szívesen tárgyalnék vele s örömmel venném, ha felvilágosítana egy keveset intencziói felől...

Micheline a fejét rázta és a vállát vonogatta.

- Hasztalan fáradság - szólott - a főfelügyelő az ebédje után rögtön kerekét oldott... Ah! ő nem penészedik a szobájában! Tegnap egész délután Lienard asszonynál volt, s azt hiszem, most is oda tért vissza, mert hát láttam, hogy Roselière felé vette az útját...

Mig beszélt, a Simon fizonomiája mindjobban elkomorodott. Princetot asszony tekintetét nem kerülte ki fiának elváltozó arczkifejezése. Már rég ideje szíve mélyéig látott, s most könnyen kitalálta, hogy Simont nem annyira a Delaberge távolléte bántja, mint inkább az a körülmény, hogy Roselière-en való látogatásai megismétlődnek. S most rögtön úgy találta, hogy a Simon és Delaberge bizalmasabb viszonyának megakadályozására nincs csak egyetlen mód: az ellenségeskedések csálhatatlan eszközéül Lienard asszony személyét használni fel. Alapjában véve aggódással gondolt arra a befolyásra, amelyet a Roselière birtokosnője fiára gyakorol. Nagyon jól tudta, hogy az utóbbi csak Lienard asszony kedvéért vette kezébe a tanyázási ügy lebonyolítását s most rémülten nézte, mint fejlődik e szenvedély, mely, szerinte csak keserű csalódásokhoz vezethetett. És úgy okoskodott, hogy a Simon féltékenységet keltve fel, két

legyet üthet egy csapásra: egy részről elkedvetleníti Simonban a szerelmi vágyakat, másrészt pedig örökre eltávolítja Delabergetől.

A fiatal ember felé közeledett, kezét a vállára tette. És az anyai részvét hangján szólott:

- Szegény gyermekem, te sok bajt okozol magadnak, és nagy ügybe ártottad magad...

- Nem osztom nézetedet, kedves mama, mert amaz ügy, amelynek védőjéül szegődtem, igazságos, és most már nem hagyhatom el azokat a derék embereket, akik érdekeiket reám bízák.

- De hát miért akarsz áztatni engem s önmagadat!... Nekem jó szemem van és én világosan látok... Amikor ezt a dolgot a nyakadra vetted, nem a val-clavini gazdák, de Lienard asszony szép szemeiért tetted...

- Kedves anyám - vágott közbe Simon elpirulva - nagyon kérlek, ne folytasd... De hát miért is mondasz efajta valótlanságokat?

- Én azt mondom, amit gondolok, s ami megfelel az igazságnak... Te Lienard asszonyba szerelmes vagy és úgy képzeld, hogy odaadó szolgálataid azzal fogja megjutalmazni, hogy szívesen lesz Princetot Simonné asszonynya...

- Soha! - vetette ellen - soha sem álmodoztam e fajta képtelenségről!

- Ugy hát annál jobb, ha tévedek, fiam... Mert ha az ilyen bolondságokra gondolnál, előbb-utóbb az ujjaid haraphatnád a csalódásod keserűségében... Ah! te érsz annyit, mint ő, ez kétségtelen; ámde a szép asszonyok azt hiszik, hogy ők más tésztából vannak gyurva, mint mi; az ő világukból való emberekkel akarnak házasságra lépni és míg Lienard asszony czukros szavakkal és bájos mosolygással elhódít téged - a főfelügyelő által udvaroltat magának.

- Ugyan! - kiáltott fel - hogy tudod ezt?

- Tudom - válaszolt szilárd hangon Micheline asszony... - Mindenekelőtt ez nagyon is szembeötlő dolog... Egy heti itt tartózkodása alatt, ime, ma harmadszor ment Roselière-re a főfelügyelő. Ugy tudom, hogy már Chamontban is látták egymást, és ez a tanyázási-ügy csak ürügy arra, hogy Delaberge ur Val-Clavinben tartózkodhassék... Ez az erdész-ember mindannyitokat bizonytalan szavakkal áztat, hogy minél tovább az özvegy közelségében maradhasson és kedvére kioktathassa őt... Próbáld csak meg sarokba szorítani a holnapi értekezleten, kerek és határozott válasza követelésével... És meg fogod látni, vajjon igazam van-e...

Simon lehajtotta a fejét, az ajkát harapta, míg homloka ránczba borult. Micheline látta, hogy meg van rendítve, de ugyanakkor, a vonásai eltorzultságán az is világos lett előtte, hogy fia kegyetlenül szenved. És akkor magához vonta, kezébe vette a fejét és gyöngéden homlokon csókolta...

- Szegény fiacskám - szólott - nekem nagyon fáj, hogy szomorúságot okozok neked, ámde nem akarom, hogy gúnyt üzenek belőled... gondolkozz mind e dolgok felett, és kérlek, ne hadd rászedni magad sem a Lienard asszony kaczársága, sem Delaberge ur hizelgéseit által...

Simon gyorsan eltávozott. Egyedül akart lenni, hogy szabadon bírálgassa féltékenysége aggodalmait, amelyeket anyja szavai támasztottak a lelkében.

Kijöve a házból, a Charbonnière erdeinek tartott. Ha Princetot Micheline női szíve ösztönével ki is találta fia érzelmeit, másrészt nagyon is messzemenő célokat tulajdonított neki, amelyekkel Simon soha sem birt. Lienard asszony iránti szerelme csakugyan igaz vala; szeretete e fiatal nőt, egyben szenvedélyes és őszinte szerelemmel; de soha sem ámitotta magát azzal, hogy gyöngéd érzelmei az özvegy részéről akadálytalan viszonzásra találhatnak. Nem felejtette el, hogy szinte áthidalhatatlanul vannak elválasztva egymástól. De azért reménytelen szerelme drága volt neki, és bár nem táplált illuziókat, a féltékenységnek mégis könnyen

engedett. És emlékezett, mily rossz benyomást tett reá Delaberge első találkozásukkor, Roselière-en. Az erdő ingoványos tisztásáról megpillantotta most a Lienard asszony házának hegybe futó tetejét; és elgondolta, hogy e perczben a főfelügyelő szemtől-szembe ülhet az özvegygel és a siker felé vezető házassági céljait. S e gondolatra a harag forrongása csapott az agyába és aggódó félelem tépte a szívét. És nem bírta ki tovább. De bárha még keservesebb szenvedések árán is, de véget akart vetni e halálos nyugtalanságnak, s meg kellett győződnie gyanuja valóságáról...

Charbonnière magaslatairól lesietett és végigjőve az erdőcsapáson, a park kerítése felé indult...

III.

Mig Princetot asszony Simonnal beszélgetett és a féltékenység káros magvát hintette el a szívében, Delaberge izgatottan és sietve indult Roselière-re, mint szerelmes diák első légyott-jára.

Öltözete gondosabb volt, mint rendesen és lépései vidáman csengtek az ut kavicsán. Akár ifjúsága teljében áll az ember, akár megérett már, mint az őszi gyümölcs, az örök asszonyi egyképen ugyanazokkal az illúziókkal ejti meg és édes képtelenségekbe ringatja.

És Delaberge egyre sietve, az ösvény bokrainak zöld színét kaczagóbbnak találta, és a levegőt is üdőbbnek érezte. Valamelyik szomszéd faluból harangszónak ezüst csengése dalolt át az erdő felett, s mig vidáman ringatta a sietőt, emez legutóbbi látogatása emlékeit idézte...

Oh! ez a falusi harangszó, mely ép oly szerény, mint az az egyszerű templom-torony, amelyből utra kelt, könnyed és tiszta, mint az erdők levegője, amelyen végig rezeg, kristálycsengésű és daloló, mint a patak, mely fölött meg-megáll, - mennyi bájt kölcsönöz a magányos mezőknek! S mily békés álmodozásba ringatja azokat, akik hallgatják! Akár fiatal az ember, akár öreg, akár boldog vagy szenvedő, csengő szárnyalása e harangok szavának mintha a magasba emelné... Szívünkben mintegy az üdeség, a hajnali órák érzését kelti, és álmaink, vágyaink, fájdalmaink jóságosan kísérve, mindezeket még mélyebben érezteti velünk. És zenéjének varázsa legdrágább emlékeinket ifjui pompájukban, hajnaluk szépségében idézi fel bennünk...

A harang énekén felvidulva, Ferencz képzeletében világosabban látta viszont Lienard asszony alakját, ott, Roselière kertjében, csillogó fekete szemével, vad bájosságával, mosolygón. És emlékezett minden egyes szavára, szeretettel meg-megismételgette őket, mint ahogy utközben tépett rózsát szeret újra meg-megszagolgatni az ember.

Amikor Lienard asszony a szalon ajtófüggönye mögött Delaberge urat megjelenni látta, sietve hagyta abba himző-munkáját, amelyen dolgozott volt. Szemei csillogtak és arcát hirtelen pirfutotta be.

- Jó napot Delaberge ur! - szólott - be kedves dolog öntől, hogy ily pontosan betartotta ígéretét... Nagyon örvendek, hogy szerencsém van!

És kezét nyujtotta, amelyet a főfelügyelő teljesen lovagias galantériával csókolt meg.

- Óvakodtam a feledéstől - válaszolt, egy pillanatra az asszony kezét megtartva a kezében. - Miről van szó, kedves asszonyom?

Az özvegy újra elpirult, kivonta a kezét és a kert felé mutatva, szólott:

- Jöjjön, odakünn jobban beszélgethetünk...

Követte az asszonyt és a napfényes fasoron keresztül, a park közepéig jöttek. Itt, a kert ösvényeinek csillagformájú keresztezésénél, mohlepte faágakból építve, kis pavillon állott. És mohos falai mindegyikét széles ablakok törték át, amelyek mögül a kert utjainak kanyarulása volt látható. A pavillon egyetlen szobája szürke vászonnal volt kárpitozva, a butorzata néhány falusi szék s egy asztal vala, amelyre hűsítőket készítettek el.

- Üljünk le ide - szólott Kamilla asszony, az asztalhoz közeledve - itt megleszünk csendesen, és amennyiben önnek nagyon melege lehet, készíteni fogok önnek egy pohár málnaszörpöt...

Ez a vendégszerető készülődés, e csendes és bizalom gerjesztő pavillon, amelyet a bükkfák zöld lombjai fátyoloztak körül, az ifju özvegy nyílt és pirosuló arca, finom mámorba ejtették Delaberge urat, és lassan-lassan félrevezették... Naiv önhittséggel, mint a szerelmi dolgokban gyakorlatlan ember, Lienard asszony eljárását a saját vágyai szerint értelmezte. Hajdan olvasott regények elmosódott reminiszenciái kerültek vissza emlékezetébe s most bizonyos gyöngéd és kedves szándékosságot tételezett fel Lienard asszony részéről. E magányos pavillon kiválasztása, az indiszkrét tekintetek elkerülésének igyekezete mintegy galáns jelleget kölcsönzött e tête-à-tête-nek és édes zavarba ejtette az agglegény szívét.

Miután felhajtotta poharát, gyöngéden kérdő tekintettel fordult Lienard asszony felé. S emez így kezdte a beszédet:

- Ön ugy-e bár azt kérdezi magától, vajjon mi különös mondani valóm lehet önhöz... Nos hát, hallgasson meg... Egy kicsit kényes dolog ez, s ön talán meg lesz lepve, hogy ily könnyedén beszélek róla önnek, akihez mindössze tíz napja, hogy először szerencsém volt... De hát nekem úgy tűnik fel, mintha már régideje ismerhetném önt; az ön Voinchet barátja oly sokat beszélt nekem az ön egyeneslelkűségéről és helyes ítélkezéséről. Aztán pedig gondolja meg, hogy én egészen egyedül vagyok itt, minden közelebbi rokonság nélkül, teljesen magamra hagyva, s nem érintkezem csak derék parasztjaimmal, vagy üzleti emberekkel. Így hát nem gyakori eset az életemben, hogy az olyan emberrel találkozzam, aki az ön jellemével és tekintélyével bír, s így ön meg fogja bocsájtani merészségemet, amelylyel egy tanácsért önhöz fordultam. De hát már bevallottam egyszer, hogy önhöz rögtön bizalmat éreztem. Aztán az előttem rokonszenves emberek iránt valami benső érzésem támad, mely nem csal meg és feléjük visz...

E halk hangon ejtett vallomás, itt, a pavillon csendjében, ahol csak az ablak üvegéhez simuló zöld lombzatok árulták el a külvilág létezését, még csak fokozta Ferencz izgalmát és reményét. Lienard asszony keze után nyult s hálás érzelmeinek adott kifejezést, amiért bizalmával tiszteli meg. És hozzátette:

- Köszönöm, amiért barátjának tekint; s bár ismeretségünk új keletű, higgye el, hogy én teljes odaadással vagyok kegyed iránt. A leggyöngédebb tisztelettel Nagysád iránt és forró vágyam, hogy hasznára lehessenek.

- Ez esetben rögtön igénybe is veszem elnégzését...

Egy kortynyi málna vizet ivott, majd folytatta:

- Tegnap óta sokat gondoltam egy szavára, amelyet magányom tekintetében ejtett... És az ön megjegyzése visszaidézte egynémely hangulatomat, amelynek egy esztendő óta néha-néha engednem kellett... Az életem minden tevékenysége daczára gyakran érzem a magányom bánatosságát... Ilyenkor elgondolom, hogy huszonhat éves vagyok és e korban valóban nincs értelme az efajta visszavonultságnak... Egészséges vagyok, a kedélyhangulatom inkább vidám, mint bánatos, nem érzek hivatást magamban arra, hogy örökre özvegy maradjak és nem egyszer azt kérdezem magamtól, vajjon nem-e cselekedném okosan, ha előbb-utóbb újra férjhez mennék...

- Igaza van, - erősítette Delaberge, belemelegedve - a magány senkinek sem tesz jót, de sőt káros az olyan közlékeny és bájos lélekre nézve, mint az öné... Ne várja be azt a kort, a melyben habozik az ember és sajnálkozást érez...

- Nem... nem... - válaszolt mosolyogva az asszony; - de azért, bárha innen vagyok a harminczas éveken, mégis úgy érzem, hogy a habozás kora már elérkezett!... Első házaseletem alig volt boldog s ime, aggódóvá lettem. Boldogult férjem, Lienard ur, igen tisztességes ember volt, de nem a legkellemesebb élettárs; gyöngé és makacs jellem, beteges, kegyetlenül ingerkedő, és időelőtt megvénült... az életem rideg és bánatos volt vele... Nem nagyon ismertem, amikor elmentem hozzá feleségül s most, ha újra férjhez mennék, nem akarnám ugyanezt a hibát elkövetni. Azt szeretném, ha választásomat ezuttal nem annyira a társadalmi szempontok, mint inkább a szívem sugallná... És ezért, mielőtt jelenlegi álmaimnak a valóság formáját adnám, akartam egy komoly ember véleményét meghallgatni... Ön, Delaberge ur, Párisban él, sokat fordul meg a társaságban, gazdag tapasztalatai vannak és nekem jó tanácsokat fog adni...

- Fájdalom! asszonyom - sóhajtott a főfelügyelő - én inkább aféle zárkózott, otthonülő agglegény vagyok és nagyobbára csak papírjaim között éltem. Ámde azért ismerem egy keveset a férfiakat és azon leszek, hogy habozásai közepett a legjobb tudásommal segítségére legyek. Mindenekelőtt, - és diszkrét mosolygással kísérté e szavakat - milyennek képzeled ön az ideálját? Álmaiban megpillantotta már?

- Néha - válaszolt az asszony, szemeit lesütve... - Először is: utálok a könnyelmű jellemeket, a léha és semmittevő férfiakat. A második férjemnek művelt embernek kellene lennie, aki hasznos tevékenységet fejt ki; azt szeretném, ha egyben gyöngéd és szilárd volna, tartózkodó és tiszteletreméltó...

Delaberge urnak roppant tetszett e kezdet; mert anélkül, hogy tulságosan hizelegni akart volna magának, úgy tudta, hogy a programnak meg tudna felelni. És míg vidám fény terjedt el az arcán, így szólott:

- Nagyon jól van! A jellem tekintetében tisztában vagyunk... Lássuk most a fizikai tulajdonságokat... Vajjon ragaszkodik-e ahhoz, hogy ez ideális férj nagyon fiatal legyen?

- Anélkül, hogy épen ragaszkodnám ehhez, úgy gondolom, hogy a fiatalság nem ártana... Mert a fiatalság által a morális tulajdonságok még jobban kiválnak. Emlékezem Hugó Viktor két verssorára, amely nagyon megkapott hajdan, mert nagyon is helyén valónak éreztem:

Je crois que la vieillesse arrive par les yeux

Et qu'on vieillit plus vite à voir toujours des vieux...

- Szerintem a férj és feleség kedélye csak az esetben jöhet teljes összhangba egymással s csak az esetben szerethetik igazán egymást, ha nincs nagyon is aránytalan korkülönbség közöttük...

- Gondolja? - rebegte Delaberge.

És vonásai megnyúltak; kék szemeinek fénye, mintha hirtelen eloltották volna, eltűnt.

- Ön nagyon is követelőnek talál engem? - kérdezte a fiatal nő, miközben észrevette az arc-kifejezés ez elváltozását.

- Jogában áll követelőnek lenni! - válaszolt bánatosan.

- Értsen meg jól engem... én semmi fontosságot nem tulajdonítok annak, amit fényes külsőnek szokás nevezni...

Szép szemeit a zöld lomboszat felé emelte, mintha az üde leveleknek az ablakhoz simuló sűrűjén által akarta volna megpillantani az álmodott férjet...

- Azt sem akarnám, hogy férjem afféle szépelgő vagy nagyvilági ember legyen. Fiatalnak szeretném; de e fiatalsága a lelke hevéből, s gyöngédségéből álljon... s ne hasonlítson a mai fiatalság léhaságához és mesterkélt eleganciájához. Azt kívánám, hogy nemes ambíciók tartsák lekötve, de azért szíve egyszerű maradjon és csak ép úgy mint én, a mezei életet szeresse. Büszkének kellene lennie, olyannak, aki pozícióját sem születésnek, sem pénznek nem köszönheti, hanem csak a saját érdemének. Egyébként én önnönmagáért szeretném, szelleméért, jellembeli erejéért, a lelke melegségeért, amelyet a hidegség, sőt néha a zordság látszata rejtene...

Naiv őszinteséggel beszélt; úgy tűnt fel, mintha fennhangon álmodozna. S míg Delaberge csalódottan hallgatta, mindjobban úgy érezte, hogy e férj, akit annyi fontossággal vázolt az asszony, kevésbé képzeleti alak, de bizonyos karakterisztikus vonásainál fogva sajátságosan hasonlít egy ismerős fiúhoz: Princetot Simonhoz.

Akkor világos volt előtte, hogy Lienard asszony titkos érzelmekkel viseltetik Micheline fia iránt... De hát hogy ezt rögtön észre nem vette ő, aki azt hitte magáról, hogy jó megfigyelő és világosan tud látni... Igaz, hogy önző hiusága és ostoba igyekezete, hogy ő maga játssza a szerelmes szerepét, mintegy hályogot tett szemére. És mennyire elbizakodottnak kellett lennie, hogy azt hihesse, mikép kora daczára hatással van ez ifju nő szívére! Ime, Lienard asszony, a maga ártatlan őszinteségével, alapos leczkét adott neki a szerénységből...

Ámde megkomolyodott arcza láttára az ifju nő azt hihette, hogy megbántotta őt.

- Bizonyos vagyok benne - szólott - hogy ön különczködőnek talál engem!

- Oh! dehogy asszonyom, mindaz, amit mondott, igen okos dolog és gondolkodás módja még rokonszenvesebbé teszi.

- Ugy hát az ön véleménye szerint, ha találkoznom azzal az ideállal, akinek portraitjét adtam az imént, bátran meg is szerethetem, anélkül, hogy ezzel ostobaságot követnék el?...

- Bátran meg is szeretheti.

Utolsó illúzióját kilehelte egy sóhajtásban és felállott:

- Most pedig el kell, hogy hagyjam; míg mi itt beszélgettünk, nem vettük észre, hogy későre jár.

- Csakugyan. A nap már leáldozik.

- Isten önnel, asszonyom.

- Ön bucsuzik?! - kiáltott fel Kamilla - de hát már elutazik?

- Nem asszonyom... nem fogom elhagyni Val-Clavint, csak akkor, ha megkaptam volt az erdőigazgatóság végleges választát...

- Ugy hát ne mondja »Isten önnel«, minthogy még látni fogjuk egymást.

- Magam is ezt remélem, s nem fogok elutazni anélkül, hogy még egyszer kezet ne szorítsak Nagysáddal.

A hangjának bánatos csengése feltűnt Lienard asszonynak, s elborult arczkifejezését is észrevette. Ugy hitte, hogy az öregségről beszélve, akaratlanul megsértette, s most, hogy hibáját jóvá tegye, kedves figyelemmel volt a főfelügyelő iránt.

- Ha úgy tetszik önnek, - végig jöhetünk a parkon; én elkísérném önt egy kis ajtóhoz, mely a mezőre nyílik s ön nagyobb kerülés nélkül a mezők irányában térhetne haza... Szabad kérnem a karját...

Delaberge a karját nyújtotta, s az asszony kedveskedően vidáman azon volt, hogy elfelejtse vele amaz ügyetlen szavakat, amelyek megsérthették. Már-már a homályba borult fason jöttek végig, míg fölöttük a fák lombkoronája a letünő nap végső sugaraitól biborpirban égett és a nyári nap madárcsicsergés közben ért véget.

Az asszony karjának lágy érintésére, kedveskedő figyelmességére, mely míg a gyöngédséget játszott, inkább ahhoz az elnéző modorhoz hasonlított, amelylyel megbántott gyermekek fájdalmát szokás enyhíteni, még csak fokozta a Delaberge szenvedését.

- Én nem számítok előtte - gondolta magában; - úgy dédelget engem, mint egy jelentéktelen aggastyánt...

A kis ajtó elé értek, amelyet repkény futott be, s a melyet Lienard asszony csak nehezen tudott kinyitni. Még néhány lépésnyire elkísérte a főfelügyelőt, majd pedig kezét nyújtotta:

- A mielőbbi viszontlátásra, úgy-e bár? És bocsássa meg, amiért ennyire visszaéltem türelmével.

Minden válasz helyett meghajtotta magát, s megcsókolta az asszony kis kezét. Emez a küszöb felé jött vissza, s még egyszer vidáman mosolygott Delaberge felé, s eltűnt.

Ferencz izgatottan indult utnak, mely e helyütt füzek és epercserjék között vezetett. Hirtelen harasztzörgés ütötte meg a fülét, s ugyanakkor egy fiatal embert pillantott meg, amint sietve tör elő a cserjék sűrűjéből és eltűnik a rozsmezők között. Ugy tetszett, mintha leselkedésén rajt'kapatva, most a rőzsék mögé igyekeznék, hogy fel ne ismerjék.

A főfelügyelő megállott egy pillanatra s e felriadó férfialak után nézett, mely mindjobban jobban távolodott.

- Sajátságos! - gondolta magában - ennek a menekülő alaknak olyan Princetot Simon kinézése van.

IV.

És elgondolkodva jött végig az ösvényen, a melyet dus vesszőkerítés s fülepte árok választott el a parktól. Távolabb a mezők nyíltak az erdő felé: hullámzó rozsföldek, a luczerna violaszín-rétei, amelyeket itt-ott mozdulatlan víztükreivel természetlen ugar szelt keresztül. És a táj pihent az alkonyban, míg ringatta a tücskök meg-megismétlődő csiripelése. És az álmatag zszibongást mindössze néhány ifju kánya éles rikkanása zavarta, amint az ösvény szélén bánkódó jegenyéket reppenték körül, s egy-egy perczre megállapodtak kopaszodó ágain. A madarak vad sikoltozása, a közelben folyó Aubette szüntelen csobogása, s a bogarak verse-nyes énekei még csak szitották a magány keserű érzetét, mely Ferencz szívét megejtette volt.

Mióta Lienard asszony konfidenciái szétvetették reményei kártyavárát, fájdalmas kiábrándulást érzett. Most, hogy Kamilla asszony, ha akaratlanul is, de az édes álmodozásból a rideg valóságba rántotta vissza, kellemetlen érzései, amelyeket csak ábrándos reményei enyhítettek volt, újra megragadták. Gyötrelmes csalódása úgy tűnt fel előtte, mintha folytatása volna a kinos események láncolatának, mely Val-Clavinba való érkezése óta körülkerítette.

A hegyek felől üde szél fújt s lágy hullámvásba ejtette a rozsmezőket, megmozgatta a fák koronáját. Ugy rémlett, mintha az erdő lelke nyugtalan sóhajtozással kísérné az alászálló alkony melankóliáját. Az est végtelen szomorúsága, amint a magános tájra ereszkedett alá, a főfelügyelő lelkéig hatott. És keserűen mondogatta magának: »Késő! késő! Az életet nem lehet elülről kezdeni!«

Eközben lassu ballagással az erdő széléhez ért, s az ut magaslatáról már-már megpillantotta a falunak kékes füstben álló háztetőit. A mezőkön elült a zaj. Néha-néha egy egy favágó csoport érte utól, s jött el mellette, nehéz lépések tompa koppanásával.

A halastó kőhányása mentén, a türkisz-kék víz fölé hajolva, egy öreg parasztasszony barna silhouette-je tűnt fel, amint összezsugorodva, fehérneműjét mosogatta... Delaberge lépéseinek zajára kíváncsian hátrafordult s munkáját abbahagyva, az arczába nézett. De a főfelügyelő észre sem vette, s gondolataiba merülve folytatta útját, amikor a mosónő éles hangon, bátran utána kiáltotta:

- Jó estét Delaberge ur! Be büszkén megy el mellettem!

Meglepetve állott meg s nézte ez asszonyt, aki nevén szólítja, s akire ő épenséggel nem emlékszik.

Sovány, kiaszott alakjával, rongyos ruhájával ötven évesnél idősebbnek látszott. Fésületlen haja szürke fürtökben borult ránczos nyakára és sovány, kecskeszerű arcza, amelyből szuró szemei csillogtak elő, szemérmetlen kifejezésének tűnt fel.

- Ön nem ismer reám? - folytatta, - ah! persze, sok víz folyt le a hid alatt, mióta utoljára hoztam el a fehérneműjét az *Arany-nap* fogadóba... Én Fleuriotte vagyok.

Delaberge csak most emlékezett: ez a Fleuriot Zélia volt a fogadó lakóinak mosónéja. Abban az időben már-már nem volt egészen fiatal, de még egyre kíváncsú, kaczer, forró szemű. Kihívó modora, pajkos beszéde és lángoló tekintete izgatták a férfiakat. Egyébként meglehetősen rossz híre volt, s Delaberge most arra is emlékezett, hogy Fleuriotte-nak hajdan iránta is szeszélye támadt s hónapokon keresztül forgolódva körülötte, szerelmes kegyeit valósággal rá akarta erőszakolni. De ekkor Micheline asszonyt szerette, és ez a könnyű hódítás nem nagyon ingerelte.

Most bánatos lelki hangulatának nem esett jól e találkozás; ámde nem akarta megalázni Fleuriotte-ot és sietve válaszolt:

- Csakugyan, emlékszem... Hogy van Zélia?

- Amint látja, csak így csendesesen, dolgozva, mint a szerencsen, másokért...

- Még mindig mosónő maga?...

- Persze! hát csak valahogy meg kell keresni a kenyerem... Ámde azért kínos foglalkozás ez! Tele vagyok reumával, mely szaggatja a lábaim... De hát ez már így van, ha az embernek nincs szerencséje!... Nem mindenki születik burokban, mint a Princz és a felesége. Ezek megszedték magukat és most dőzsölhetnek a jóban.

- De hát az *Arany-nap* vendégei még mindig magával mosatnak...

- Ah! Dehogyan mosatnak velem... Az *Arany-nap* már régideje nem fénylik az én számomra!... Nagyon büszkének odaát az emberek... aztán, úgy tetszik, hogy az én arczom nem tetszett Micheline asszonynak; olyan dolgokra emlékezteti őt, amelyeket roppant szeretne elfelejteni. Most, hogy minden héten meggyón és minden vasárnap áldozik, nem szeret azokkal az emberekkel találkozni, akik még abban az időben ismerték, amikor jobban sietett a szerelmi légyottokra, mint a misére.

Delaberge nem nagyon kívánta folytatni ezt a beszélgetést, és távolodni akart, de Fleuriotte gonosz mosolygással így szólott:

- Bizony, Princetot apónak szerencséje volt!... Vagyontalan kezdte, s most lapáttal hányhatja a pénzt; s a gyerek is az égből pottyant le mellé s épen akkor, amikor a legkevésbé gondolta volna... Ön ismeri Delaberge ur, a Micheline asszony fiát?

- Igen, - válaszolt röviden - nagyon kedves fiu.

A mosóné fogatlan szája kaczagásra nyílt meg és gúnyos tekintete a főfelügyelő arczába tüzött:

- Persze! - kiáltott fel, - mert hát van kire hasonlítson!... Ön, Delaberge ur, ugyancsak szép fiu volt abban az időben, amikor ez a gyermek megszületett.

Megremegett. Fleuriotte ravasz megjegyzése felrázta aggodalmait, a szíve minden nyugtalanságát. Hátha Micheline elmondotta volt titkait ennek az asszonynak, aki vele egykoru lehetett és akivel hajdan családi viszonyban élt... S íme Delaberge, bármennyire visszataszítónak érezte is, hogy ezt a parasztasszonyt kikérdezze, parancsoló kíváncsiságának volt engedni kénytelen. Az előbb még távozni szeretett volna, s most aggodalmas vágya támadt, hogy gyanakvó gondolatai közé, amelyek napok óta gyötörték, világosságot teremtsen. A mosónő felé közeledett, akinek sovány silhouette-je élesen vált ki a leáldozó nap piros fényén. És halk hangon kérdezte:

- Mit akar mondani?

- Ugyan ne adja a tudatlant, amikor maga jól ért engemet!... Amikor Simonne a világra jött, mindenki meg volt lepelve, első sorban pedig a Princz maga... Csak ön tudta, mi rejlik a fátyol mögött... úgy-e?

- Én nem tudtam semmit, s maga talán jobban tenné, ha rossz nyelvére vigyázna egy kicsit... De hát nem resteli ennyire beszennyezni e derék emberek jó hírnevét, s ilyen könnyelműen vádolni Micheline asszonyt, amikor pedig, ha a bizonyításra kerülne a sor, alapos zavarba jönne!...

- Zavarba! ugyan... Én az *Arany-nap*-ban dolgoztam, amikor Micheline észrevette magán az anyaságot... És Princz a megelőző két hónapon keresztül uton volt... Ah! a jó asszony nem igen kaczagott akkor! De hát ravasz teremtés léte csak be tudta hálózni a férjét és el tudott vele hitetni mindent... A gyerek megszületett, úgy fogadták mint a Messiást és a Princz még azt sem vette észre, hogy úgy hasonlít önhöz, mint egyik tojás a másikhoz.

- Hozzám? De hát megbolondult maga?

- Ah! Dehogyan bolondultam meg... Nézze csak meg jól Simonkát... Ezt nem lehet tagadni... És csak Micheline arcátlan merészsége meri állítani, hogy a fiu Princetot gyermeke. Aztán nem is cselekszik okosan, amikor azt világgá kiáltja, mert hát a közmondás is azt mondja: »Az a jércze tojik, amelyik legjobban danol.« Abban az időben csak egy jércze volt az *Arany-nap*-ban, valaminthogy csak egy fiatal kakas volt körülötte, aki világosan és gyakran kukorikolt... Ezt a kakast Delaberge ur ön nálam jobban ismeri, mint én!...

- Hallgasson! A szerencsétlenség rosszá tette magát, szegény asszony!

- Igen, igen, tudom, a gazdagoknak mindig igazuk van... Amikor kinyitják a szájukat, rögtön hisznek nekik, de ha az olyan szegény teremtés, mint én, az igazat akarja mondani, hát hazudik... Persze, a nyomor csak nyomor...

Ferencz a zsebébe nyúlt s egy aranyat kapva elé, gyorsan a Fleuriotte kezébe ejtette.

- Fogja, jó asszony, de vigyázzon a nyelvére... Jó éjt!

Elsietett, míg mögötte a parasztasszony lehajtott fővel állott, kérges kezében az aranyat szorongatva. Delaberge vagy husz lépés után hátrafordult és még egyszer feléje nézett...

Fleuriotte ott állott volt az ut közepén, mozdulatlan, megvénült Párkához hasonlóan, egy bádogcsőbörrel a vállán, amelyben a kimosott fehérneműt hordta. Kétségkívül arra gondolt, hogy szavaival a főfelügyelő elevenjébe vágott, és a bőkezű alamizsna csakugyan azt bizonyítja, hogy érzékeny helyen érte őt.

Igen, a Fleuriot Zélia kereplő hangja kegyetlenül felrázta Delaberge minden gyanuját. Ez asszony szavai világosságot teremtettek zilált aggodalmai és bántó előérzete sötétségébe. S most, e hirtelen világosságban, a különböző részleteket, amelyekre eddig nem helyezett súlyt, össze tudta egymással egyeztetni.

Simon a huszonötödik életév körül járt, és huszonhat esztendeje volt, hogy Delaberge és Micheline asszony utoljára látták egymást. Ez már súlyos körülmény vala, s még megerősítést nyert a vonások hasonlatossága által, amelyről Fleuriotte és Lienard asszony is beszélt neki, s amit maga is észre kezdett venni. Simonnak ugyanolyan kék szemei voltak, gesztenyeszín haja, tartózkodó és komoly fizionómiája. És emlékezett, hogy a roselièri ebéd után az *Arany-
nap*ba térve vissza, hajdani szobájának ablakában egy pillanatra mintha önnönmagát látta volna...

És Lienard asszonynak iránta való hirtelen rokonszenvét vajjon nem e kölcsönös hasonlóság magyarázza-e meg?... Ez idegen arczkifejezésében mintha azt a kedves ismerőst pillantotta volna meg, akit szeretett: a fiatal Princetot Simont és rögtön bizalmas barátsággal volt Delaberge iránt, amit emez, hiu sietséggel, a saját érdemének tudott be.

S most a legapróbb körülmények a meggyőződés újabb és újabb eszközei valának. Eszébe jutottak a Simonnal való közös szokások, bizonyos szavak hangsúlyozásának, és bizonyos kézmozdulatoknak azonos volta; és a Micheline asszony megrémült viselkedését és könnyeit is magyarázni igyekezett, egyben meglepődve, hogy mindez már előbb nem nyugtalanította. De hát vaknak kellett lennie, vagy egészen más irányban elfoglaltnak, hogy ez összeötlő jelenségek nem kapták meg rögtön és nem támadt érzése apaságának lehetőségéről. És csakugyan más irányban volt elfoglalva, míg házassági álmokat szőtt, s míg önző elbizakodottsággal abban reménykedett, hogy Roselière birtokosnőjét el fogja vehetni feleségül. De hát e részről minden véget ért és a fiatal özvegy az imént ki tudta ábrándítani. S most, hogy a hálóg leesett szeméről, most, hogy tekintete és gondolatai nem tévedhetnek hamis utakra többé, a helyzet nyersen kivilágosodott:

»Simon az ő fia.«

V.

Kezdetben vidám büszkeség hatotta át Delaberget:

- Hogyan! ez a jegenyefa növésű szép fiu, ez az egyenes szívű Simon, a maga energikus akaraterejével, hát csakugyan az ő fia!... - De aztán vidámságába egy gondolat fájdalmas vegyített: ez a fiu egy más ember nevét viseli és örökre idegen fog maradni természetes apja előtt. És csak Princetot fogadós, aki felnevelte volt és támogatta az életben, valhatja büszkén törvényes apjának magát; és ez a fogadós volt, akit Simon szeretett s nem az ő igazi apját...

Akkor másformájú kételyei támadtak. - Végre is - gondolta magában - mit lehet tudni? A származás misztériumaiba hatolva, remélhet-e bizonyosságot az ember? A házasságkötésnek mintegy végzete, hogy a gyermek igaz eredete fölött örök homály marad... Azoknál a hármastűzhelyeknél, vajjon a szeretőnek vagy férjnek van-e igaz joga az apaságra? Delaberge megnyugvást és bizonyosságot találhatott volna Simonnal való hasonlatosságában. Ámde, ki nem tudja azt, hogy a fogamzás sötét munkája közben már a szeretőre való pusztá emlékezés is

titokzatos hatással lehet az asszonyra, megmászhatja a gyermeke hasonlatosságát, bárha e gyermek a férjétől való... A főfelügyelő hiába ismételte a dolgokat magának, a lelke csak nyugtalan maradt. És már-már megunt ez örök kételkedést, s a valót akarta tudni. E való tekintetében egyedül Micheline világosíthatta fel; és bárha nagyon kínos jelenetnek nézett elébe, mégis elhatározta, hogy egy utolsó, döntő beszélgetése lesz vele.

Az *Arany-nap* felé sietett, s a konyhában talált cselédleánytól okos óvatossággal azt kérdezte: vajjon a Princz otthon van-e?

- Nem, uram - válaszolta neki - a gazda uton van; Simon ur elébe ment és esteli 10 óra előtt alig térnek vissza.

- Hát Princetot asszony?

- A templomban van, de itt lesz nem sokára...

A cselédleány alig fejezte be válaszát, amikor Micheline asszony, imádságos könyvvel a kezében, már meg is jelent a küszöbön. A Delaberge látására gyöngye pir futotta be sápadt arcszínét. És mintha Ferencz szándékát ismerte volna, a cselédleányt a szomszédhoz való megbizással eltávolította s aztán nyugtalan nézésű szemeit kérdőleg emelte a főfelügyelőre. Emez komoly hangon szólott:

- Egyedül lehetnénk egy perczre? Beszédem van kegyeddel.

- De hát!... - jegyezte meg az asszony, kifogást keresve.

De a főfelügyelő erőlyesen közbe vágott:

- Beszélnem kell!

A hangja szilárdan, parancsolóan csengett s az asszony nem ellenkezett többé.

- Jőjjön! - rebegte csendes megadással.

Egy folyosón jöttek végig, mely a fogadás lakásába vezetett, és beléptek egy szobába, amely egyben ebédlő és irodahelyiségül szolgált. Reszkető kézzel gyertyát gyújtott az asszony, mire a sápadtan kivilágosodott falakról szentképek, a Princz és a felesége közepesen sikerült portraitje és Simon pazarul berámázott diplomái tűntek elő. Aztán az asszony levette a kalapját és Delaberge most látta viszont először hajadon fön az asszonyt, megőszült vastag, bodros hajával.

- Beszéljen - szólott helyet foglalva, - mert az aggodás megreszkette és a lábai felmondták a szolgálatot.

- Micheline - kezdte el Delaberge - bocsássa meg nekem, hogy újra egy fájdalmas tárgyra térek vissza, de felsőbb érdek kívánja ezt. Az ön aggodalmi csakugyan alaposak voltak; Val-Clavinbe térve vissza, valóban alkalmat adtam a rágalmazó pletykaságokra... Az imént, az uton, Fleuriotte-el találkoztam, akit ön jól ismer...

Micheline megremegett, a vonásai megnyultak, a hangja izgatott lett:

- Ah Istenem! - kiáltott fel - de hát mi történt megint?!

- Fleuriotte a régi időkről beszélt nekem; rossz nyelve van, kigyó nyelve, de ő sok mindenről tud és voltaképen nem is tudom, miért akart volna megcsalni... Fleuriotte azt állítja, hogy Simon az én fiam és nem a...

Micheline hevesen vágott közbe:

- Hallgasson! ne mondjon efféle dolgokat. Ezek hazugságok.

- A valót csak ön mondhatja meg nekem s nagyon kérem, legyen őszinte. Mikor született Simon? A születésének pontos idejét mondja meg nekem!

- Én... én... én nem tudom, - dadogta zavartan.

És arczkifejezése elárulta, hogy a főfelügyelő megtévesztésére hamis évszámot keres.

Mire Delaberge szigorúan mondá:

- Feleljen nekem habozás nélkül... Gondolja meg, hogy módomban áll meggyőződni a valóról az anyakönyvi hivatalban... Mikor született Simon?

Az asszony megértette, hogy a hazugság hiába való. És rezignált hangon válaszolt:

- 1859... július hó 25-én.

Delaberge egy perczig hallgatag maradt. Emlékezett, hogy Val-Clavint 1858-ban hagyta el s ez időtájt a Princz távol volt.

- Gondoljon vissza a mult idők eseményeire - rebegte lehajtott fejjel - s aztán mondja meg, van-e jogom- azt hinni.....

- De hát mindez semmit sem bizonyít! - jegyezte meg bosszusan az asszony. - S az ember sohasem tudhatja biztosan...

- Igen, csakhogy vannak egyéb bizonyító körülmények: Simon teljességgel reám hasonlít, s kegyed Micheline nagyon jól tudta ezt, amikor távol akart tartani egymástól bennünket... Attól tartva, hogy ez a hasonlatosság nagyon is szemembe fog ötlenni... Simonnak nincs egyetlen közös vonása azzal, akinek nevét viseli, ellenben fizionómiája teljesen megegyezik az enyémmel, amikor az ő korában voltam. S ezt mások is észrevették... Már most a lelkére kötöm, Micheline, mondja meg az igazat nekem!

Micheline kezébe rejtett arczczal tagadólag rázta a fejét és makacsul hajtogatta:

- Ah! Uram Istenem! de hát miért? de hát miért?

Még védte magát, de már gyöngébben.

- Miért? - csattant ki Delaberge, - azért, mert jogom van megtudni a valót, azért, mert az ön hitelvei megtiltják a hazugságot, s azért, mert ha ön megmarad makacs tagadása mellett, más eszközökhöz fogok folyamodni, hogy eloszlassam kételyeim...

Ez a véletlenül ejtett fenyegetés végre is győzedelmeskedett a Princetot asszony ellentállásán. Kezei szétváltak s meggyötört arca jelent meg közöttük. Megrémült szemei a főfelügyelőre meredtek, míg közbevágott:

- Nem! Nem! ne tegye ezt!

És elfojtott hangon mindent bevallott:

- Nos hát igen! Simon az ön fia!... Amikor két hónapi távollét után Princetot hazakerült volt, már-már biztos voltam állapotom felől, és eleinte roppant örvendtem neki... Örvendtem, hogy öntől gyermekem lesz! A szerelem elfojtotta a lelkiismeretem szavát, és nem törődtem azzal, hogy megcsaltam férjemet. És mindezt meg is akartam irni önnek, de aztán, indiskréciótól tartva, jobb szerettem elhallgatni a dolgot... A gyermek megszületett; szép volt, erős volt, egész szivemből szerettem. Princetot is bolondult érte. De amikor felnövekedett és önnel való hasonlatossága mind nyilvánvalóbb lett előttem, a félelem fogott el. Elgondoltam, mi történnék, ha férjemnek kételyei támadnának és kezdtem megbánni, hogy megcsaltam ezt az embert! Akkor megszállott a jó szellem, a szemeim kinyiltak; megrémültem a saját rossz-ságomtól és meg akartam váltani a bűneim... A legkinosabb vezeklésnek vetettem alá magam,

mig újra-újra elgondoltam, mily iszonyu dolog volna, ha Princetot egy napon megtudná vétkeimet... És amikor már azt hittem, hogy szabadultam, hogy a sok imádság és vezeklés után bűnöm végre bocsánatot nyert, s a lelkem visszanyerte nyugalma - ön eljött ide hozzánk! És megpillantva önt, megértettem, hogy a bűnhődés csak most kezdődik s ime nem csalódtam... Ah! Istenem! Istenem! De hát mit kell tennem!?... Látja Delaberge ur, most elmondtam önnek mindent, ismeri az igazságot... De most összekulcsolt kezekkel kérem, legyen jó, legyen becsületes: tegyen úgy, mintha semmit se tudna és hagyjon el bennünket!

Könyörgő szavain által az egykori gyöngédség hangja csengett. És pazar, szürke hajának fodrai alatt fájdalmas kifejezésű arcza mintegy a mult szépségét vette fel.

- Igen - ismételte; - utazzon el és felejtse el bennünket! Hagyjon meg mindhármunkat békességben itt, a mi fészünkben. Végre ön előtt, akinek szép állása van, aki Párisban él, a szórakozások és zaj közepett, mi szegény, egyszerű emberek mit is jelenthetünk! Mennyiben érdekelhetik önt a mi ügyeink és a gyermekem dolga!

- De hiszen ő az én fiam! - protestált Delaberge, a lelke mélyéből eredő meghatott hangon; én láttam őt, és büszke vagyok rá... De hát nem érti, hogy iránta való ragaszkodásomnak szeretném tanubizonyosságát adni, s hozzájárulni a jövője boldogságához!

- Ön nem tehet érte semmit - fakadt ki hevesen az asszony, - s mindaz, amit megpróbálna tenni érte, csak ellene fordulna. De hát gondolja meg, hogy ez életének örök szégyene és nyomora volna, ha sejtene az ön érdeklődésének okát, a nyugalma és boldogsága elpusztulna, ha megtudna valamit... Ah! látja, ezért könyörögtem önnek, hogy ne találkozzék vele többé! Igen, remegtem attól, hogy Simon is tudatára ébred ennek a szerencsétlen hasonlatosságnak és nyomára jön annak, amit soha sem szabad megtudnia!... Értsen meg engem, Simonnak örökre idegennek kell maradnia ön előtt. Ez a megtorlás a szenvedés és a bűnért és igazságos, hogy önnek is része legyen a szenvedésből... A legokosabb, amit tehet, mindössze az, ha hallgat és elutazik.

Felállott s utat nyitva Delaberge előtt, halkán szólott:

- Jó éjt Delaberge ur. Ha csakugyan egy kevés barátsággal viseltetik iránta és... irántam... úgy hát utazzon el és felejtse el bennünket!

És annyira érezte e szavak kérlelhetetlen logikáját, hogy lehajtotta a fejét és kijött a szobából, szótalán.

VI.

Másnap, - ahogy Simon mondotta volt az anyjának, - az erdőgazdák szindikátusának ülése volt. A szövetkezet tagjai - mindannyian ellenfelei az erdőigazgatóságnak, - több községi tanácsos, néhány szomszéd birtokos és Princetot Simon valának, ez utóbbi különösképen Lienard asszony képviselésében.

Amikor Delaberge az Abbatiale terére, a polgármesteri hivatal elé érkezett, az érdekeltek nagyrészt már ott valának. A főfelügyelő, amint azt gondolni lehet, elég rosszul töltötte az éjszakát és nyugtalan álma jeleit halvány arcza elárulta volt. És kora ébredésekor helyzete még kegyetlenebbnek tűnt. Épp abban az órában, amelyben sajnálkozást érzett, hogy nem alapított családot magának és egy kései házasságra gondolt, sorsa ily ironikus meglepetést tartogatott a számára! Mig szomorúsággal gondolt magányára és megejtette az apaság vágya, ott, messze, erdők mélyén, elveszett faluban, egy robusztus, értelmes, tehetséges fiu neki köszönhette az életet. És ma, amikor oly büszkén s oly boldogan vallotta volna fiának, arra

volt ítélve, hogy szívének legmélyebb rejtekébe fojtsa vissza a szeretet kitörő érzéseit! A legjobb, amit e gyermek érdekében cselekedhetett, csakugyan az volt, ha elutazik, s ha soha viszont nem látja többé. Érzelmeit, amelyek annyi boldogsággal töltötték volna el, csirájukban kellett elfojtania.

Lassan közeledett az Abbatiale tere felé, az itt összegyűlt és hangosan vitatkozó parasztok között hiába keresve Princetot Simont. A lármás beszéd megszűnt a főfelügyelő közeledtére. A parasztok tartózkodón, a Delaberge utjából félreállottak s ferde szemmel pislantottak utána.

A főfelügyelőt bántotta ez ovakodó magatartás. Sietett a polgármester felé, miközben a toronyóra tizet ütött. Princetot Simon ugyanakkor kanyarodott ki a sétaterről. Biztos és határozott léptekkel haladt, s a nap fényében komolynak tünt fel szép arczával, csillogó szemeivel.

Egy pillanat alatt a parasztok köréje csoportosultak, minden kéz a keze után nyult. Maga Delaberge is meglassította lépteit, miközben Simon észrevette őt. Tekinteteik összetűztek, de a főfelügyelő gyöngéd nézését megbénította a fiatal ember ellenséges szempillantása.

Hidegen köszöntötték egymást s aztán külön-külön jöttek fel a polgármesteri hivatalba: Simon ügyfelei között, míg Ferenczet csak a polgármester kísérte, aki hivatalosan üdvözölte az erdőigazgatóság képviselőjét.

A fehérre meszelt teremben a főfelügyelő a polgármester jobbján foglalt helyet és végignézte a szindikátus tagjainak érkezését. Egymásután jöttek be a terembe, egyik-másik uj zubbonyba öltözve, amelynek sulyos redői a vastag szövetű nadrágra borultak, viszont többen ünnepies, de divatját mult hosszú kabátokban. Félkörben ülve a zöld asztal köré, gépiesen dörzsölgették kerges kezeiket, s megfeszült barna nyakkal, kíváncsi szemmel meredtek ez érdemjeles tisztviselő felé, akit az erdőigazgatóság Párisból küldött le hozzájuk. Simon utolsónak jött be a terembe. A középen foglalt helyet, majd szemben Delaberggel, aki a polgármester felhívására felállott helyéről és előadta küldetése célját.

Amellett, hogy a Micheline fiának jelenléte már eleve nagy zavarba ejtette, egy másik kellemetlen körülmény is megbénította szereplését.

Delaberge arra számított, hogy a miniszteri választ idejekorán meg fogja kapni s a mai értekezleten már elfogadható ajánlatokat tehet. Ámde az erdőigazgatóság hallgatása arra kárhottatta, hogy némán hallgassa az erdőgazdák panaszait, anélkül, hogy a békés megegyezés módjával állhasson elő. Így hát csak annak a táviratnak a felolvasására szorítkozott, amely e pörös ügyben való újabb vizsgálat megindítására, s a békés kiegyezés módozatainak megállapítására hatalmazza fel. Aztán pedig kijelentette, hogy küldetésében a legbékésebb érzelmek vezetnek és nagyon szeretné, ha a szindikátussal egyetértőleg megtalálná a peres ügynek azt a megoldását, mely míg nem sérti, az állam ügyeit, a val-clavin-i járás és az erdőgazdák érdekeinek is megfelel.

Felszólalását fagyos csendben hallgatták és most minden szem Princetot Simon felé fordult, aki a főfelügyelő szavaira válaszolni készült.

A fiatal ember, a félénkség árnyéka nélkül; szilárd hangon szólott:

- A mi válaszunk rövid lesz. A főfelügyelő urnak, amint azt az imént mondotta, az volt a küldetése, hogy meglátogassa a val-clavin-i erdőket és megvizsgálja a tervezett tanyázási területet. Ha kötelessége szerint megcselekedte ezt, könnyen meggyőződhetett amaz erdő rész természetéről és értékéről, amelyet számunkra ki akarnak jelölni; következésképp ép olyan jól tudja mint mi mindannyian, hogy Charbonnière erdei megfelelő takarmányt nem nyújtanak, és nem alkalmasak legeltetési célokra; azonkívül a falvakból közlekedési-utak sem vezetnek az erdőbe. S ezek után arra kérem az erdőigazgatóság megbízottját, legyen szives nekünk

őszintén megmondani, vajjon megmarad-e amaz álláspontján, mely helyesli a chaumont-i erdész hivatal igazságtalan eljárását?...

Mig Simon beszélt, a főfelügyelő megrázkótt figyelemmel nézte. És most mindjobban a szemébe tüzött e fiúval való hasonlatossága, mely Lienard asszonyt is megkapta volt. E hasonlatosság nem volt szembekiáltó, amint azt Fleuriotte rosszhiszeműleg megjegyezte és hogy észrevegye az ember, a fiatal Princetot magatartását közelebbről és részletesebben kellett tanulmányozni. És nem annyira a vonások közös voltáról, mint inkább a hang csengésének s az energikus és egyszerű gesztusok azonosságából állott, valamint a hirtelen felindultság percében a szempillák, orrcimpák s az ajkak azonos remegését árulta el. És némely apróbb részlet csak Ferencznek tűnt fel, így például: Simon sötétszín öltönyt viselt; s a ruházkodásában sok gond nyilvánult, de a kirívó eleganciának keresése nélkül és ékszer sem hordott. Delaberge is mindenkor a sötét színeket szerette és soha ékszer nem viselt. És megrázkótt konstatació az izlés e közösségét s aggodalmas tanulmányozása közepett alig vette észre a Simon válaszában ellenséges hangját, s támadó magatartását.

S csak amikor elhallgatott volt s a helyeslés moraja zugott fel, ébredt fel álmodozásából s azon vette észre magát, hogy sarokba lett szorítva.

- Uram, - jegyezte meg szelíden - én értem az önök türelmetlenségét, csak hogy, fájdalom, a hivatalos formaiságok nem mennek olyan gyorsan, amint azt önök kívánnák. Én megalkottam a magam véleményét és kifejeztem azt a miniszternek tett jelentésemben. Mindenképpen, hivatalos kötelességem megtiltja, hogy beszéljek erről, a miniszter válaszában megérkezése előtt. E válasz egyébként nem késheik s mielőbb megkapom, sietve fogom közölni önökkel.

- Mi nagyon jól ismerjük a halasztás módját, - vetette közbe Simon - ime, két esztendeje, hogy hasonló ígérekkel ártanak bennünket. A türelem önöknek nem kerül semmibe, akik csak megkapják a fizetésüket! Ámde mi szenvedünk általa, mert az adminisztráció lassúsága megkárosít bennünket. Mig önök szép szavakkal tartanak jól bennünket, jogaink megsértetnek, érdekeink kárt szenvednek és jövedelmeink megcsappannak. És mi nem nézhetjük tovább a Párisból küldött erdészek szeszélyeskedését!

Ezuttal Delaberge megérezte a Princetot Simon magatartásának ellenséges voltát.

Keserű és felindult szavai, az e fajta jogi vitáknál szokatlan hevességgel bírtak. Az erdőigazgatóságon kívül egyenesen a főfelügyelő ellen irányultak. És az utóbbi már nem ellenféllel, de ellenséggel állott szemben.

Nem értette e váratlan támadás okát; és még csak jobban fájt a szívének, hogy e sértő szavakkal az ifjú ront neki, aki a saját gyermeke és akit annyi gyöngédséggel tudott volna magához ölelni. Már-már megbarátkozott azzal a gondolattal, hogy mint idegen fogja elhagyni; de elválni tőle úgy, hogy minden emlékül e megmagyarázhatlan gyűlöletet hagyja hátra nála, valóban túlsok volt a keserűségből.

- Ugy-e bár, uraim, önök is így vélekednek? - folytatta Simon a parasztok felé fordulva, akik tágra meredt szemekkel, csodálkozon hallgatták; - úgy-e bár eljött az ideje annak, hogy a szavakról a cselekvés mezejére lépünk! Minthogy az erdőigazgatóság nem akar igazságos lenni, a törvényszékhez kell fordulnunk... Akik osztják véleményemet, emeljék fel kezüket!

És mintegy villamos csapásra, a kérgetes és barna kezek, fenyegető energiával emelkedtek fel mind.

- Rendben vagyunk! - folytatta győzedelmesen; majd pedig Delaberge felé fordulva, daczos szempillantással szólott: »Uram, most már nincs mit mondanunk egymásnak... Huszonnégy óra múlva a törvény embere fog jelentkezni önöknél.«

Felállott s az ajtónak tartott, míg az erdőgazdák követték. A polgármester is visszavonult, és magára hagyta a főfelügyelőt. Megdöbbenve, megsebzett szívvel maradt magára Ferencz az üres teremben, hallgatta a lépcsőn lehaladó sulyos lépteinek zaját, a parasztok durva nevetését, gunyolódó felkiáltásaikat, amelyekből egy-egy szó elhatott hozzá, a terembe:

- Ah! úgy bizony! Simon alaposan ledorongolta ezt a párisit!

VII.

Bánatos szívvel és kíváncsian arra, hogy mi okozta Simon ez ellenséges hangulatát, Delaberge is kijött a teremből.

Az előcsarnokból már észrevette a fiatal embert, amint ügyfeleitől elbucsuzva, lassan végigjött a téren. A főfelügyelő lesietett a lépcsőn s a sétahely hársfái alatt mögéje került.

Princetot Simon a zsebébe rejtett kezekkel, meghajlott fejjel haladt, gondolkodva. Most, hogy szindikátusbeli barátjait elhagyta volt, az igaz siker mámore is elpárolgott. Az előbbi hévteljes pillanatokat a nyugodt mérlegelés perczei váltották fel. Simon helytelennek ítélte, hogy ez üzleti vitába személyes haragját vegyítette és ezzel ártott talán ügyfelei érdekeinek. Pedig ez a felindultság nem változtathatta meg azokat a kellemetlen eseményeket, amelyek haragjának voltaképeni okai valának. Azt, amit az előtte való nap a park kis ajtajával határos rőzsék közül megfigyelt, nem tehetette többé meg nem történtté... Lienard asszony nem törődik vele, és gyöngéd figyelmét vetélytársára pazarolja. A szive tele volt keserűséggel, elgondolva, mit látott előtte való este Roselière-en: a hirtelen megnyíló kicsi ajtó, az özvegy megjelenése a küszöbön, mosolygón a kezét nyújtva Delabergenek, amelyet ez megcsókol...

És míg e bántó emlékre felforrt a harag és féltékenység benne, hátulról lépéseket hallott, majd hirtelen annak a gyűlölt embernek hangja ütötte meg a fülét:

- Princetot ur - rebegte Delaberge - volna szives néhány perczig meghallgatni engem.

Simon hátrafordult, s a harag lángja égett a szemében; de el tudta fojtani fölindultságát. És csak kérdezte:

- Mit kíván tőlem?...

- Princetot ur - felelt Delaberge - ön az imént engedett a szenvedélynek s meggondolatlanul cselekedett. Higyjen nekem, várjon még két napig, mielőtt a legvégső eszközhöz nyulna... E perczben nem mint ellenfél, de mint barát beszélek önhöz.

- Ön nekem nem barátom, - válaszolt kemény hangon a fiatal ember.

- De hát legalább is szerettem volna barátja lenni és ellenséges érzelmei valóban meglepnek engem. Pedig hát alig adtam okot erre önnek az este óta, amikor együtt jöttünk haza Roselière-ről.

Roselière említése még inkább haragra lobbantotta Micheline fiát.

- Gyűlölöm a kétszinűséget! - kiáltott fel - ön megigérte nekem, hogy a gazdákkal szemben lojálisan és igazságosan fog eljárni, és ön megcsalt engem...

- Ne vádoljon könnyelműen engem - felelt szelidséggel Ferencz - ismétlem, hogy irtam a miniszternek és önnek nincs joga itélkezni fölöttem, míg nem tudja, hogy micsoda értelemben irtam... De hát miért nincs bizalommal irántam s miért tagadja meg azt a két napi türelmet, amelyet kértem öntől?

- Miért? - vágta vissza Simon, míg elfojtott ifjui heve ezuttal elragadta. - Azért, mert én kitaláltam az ön célját és nagyon jól tudom, mit akar ezekkel az örökös halasztásokkal!... Ez lehetővé teszi, hogy itt tartózkodását meghosszabbítsa s Roselière-en minél gyakrabban megjelenhessen!

Delaberge megdöbbenve nézte a fiatal embert, akinek szemében újra a harag lángja égett.

- Csodálom - jegyezte meg majdnem szemrehányó hangon - hogy ön Lienard asszonyt vitatkozásunkba vonja.

- Ah! - rebegte gunyosan a fiatal Princetot - ez meglepi önt! Mert úgy-e bár, kellemetlen önnek, hogy valaki a játékába látott, s kitalálta, mily titkos célok vezetik Roselière-re?

A főfelügyelő a vállát vonogatta:

- Az én látogatásaimban nincsen semmi titokzatosság és semmi okom arra, hogy rejtőzve menjek Roselière-re.

- De hát legalább rejtőzve jön vissza onnét!

- Én?...

- Igen, ön... Tegnap este is egy titkos ajtón siklott ki a parkból Merje ezt tagadni!

- Ah! értem...

Ez utóbbi szavak hirtelen visszaidézték emlékezetébe, amire már nem gondolt többé: annak az ismeretlen embernek a cserjék közt való menekülését... s ez ismeretlen ember mintha Simonhoz hasonlított volna.

Ezzel hirtelen világosság öntötte el a helyzetet és a főfelügyelő kezdte érteni a fiatal Princetot sajtáságos viselkedését. A szegény fiu szerette Lienard asszonyt. A szerelmesek ösztönével kitalálta az új jövevény házassági céljait és a féltékenység markolt a szívébe. És ekkor a Delaberge szíve fájdalmas sajnálkozást érzett. Még csak az kellene, hogy fiának vetélytársa legyen! Mindaz, ami magányos élete során elfojtott gyöngédség volt benne, hirtelen feltámadt e percben. És teljességgel fölérezte, mi felelősség hárul reá és micsoda tragikus helyzetbe került. Heves felindultság markolt a szívébe és szemei megteltek könnyel.

- Így hát ön volt az - rebegte szaggatott hangon - aki kémlelt utánam!

- Igenis én! - válaszolt Simon a harag és dacz lángoló tekintetével.

Egy pillanatnyi csend állott be. Aztán Delaberge a fiatal ember vállára tette kezét és így szólt:

- Gyermekeim - és keserű boldogságot okozott e szót kiejtenie! - a szenvedély elvakítja önt... Egész gyanakodása mindössze látszatokon nyugszik; ámde abban a pillanatban, hogy e látszatok megcsalhatták önt és szenvedett miattuk, kétségkívül én is hibás vagyok... Ha meggondolatlan viselkedésem félrevezethette önt, egész szívemből sajnálom.

E vallomás alázatossága mintha megzavarta volna Simont; szemeinek ellenséges tekintete megenyhült, de azért csak megmaradt bizalmatlannak:

- Kijelentem önnek - folytatta Ferencz - hogy a magam részéről rokonszenves tiszteletet érzek Lienard asszony iránt, de épenséggel nem gondolok arra, hogy udvaroljak neki, vagy elvegyem feleségül... Amint látja, én őszintén beszélek; már most legyen ön is bizalommal irántam és válaszoljon nekem. Ön szerelmes?

Simon zavarba jött s arcát pir futotta be, az őszintén szerelmes fiatal ember szégyenérzete, hogy vallásosan rejtett félénk szerelme a napfényre kerül.

- Én? - dadogta - miért gondolja ezt?...

- Azért, mert ha nem volna szerelmes, kémselési cselekedete valóban megbocsáthatlan volna... Az efafta dolgokat csak a szenvedély védheti... Ön szereti Lienard asszonyt.

A fiatal ember megdöbbenve hajtotta le a fejét és féktelen hangon válaszolt:

- Mily jogon kérdez ki engem?

- Azon a jogon, amelyet ön adott nekem azzal, hogy gyűlölts vetélytársának tekintett... Irántam való ellenszenvét csak elvakult féltékenysége magyarázhatja és ez okból ismétlem önnek: ön szerelmes Lienard asszonyba.

- Gunyolódik velem? - kérdezte Simon, elfordult tekintettel.

- Semmikép; én komolyan beszélek... Szerelmesnek lenni az ön korában nagyon természetes dolog, amiért nem kell pirulnia.

- Érzelmeknek és gondolataimnak kizárólag én vagyok ura... És nem tartozom számot adni róluk senkinek.

- Még Lienard asszonynak sem?

- Neki legkevésbé, mint bárkinek... Ha az csakugyan igaz volna, amit ön feltételez, esküszöm önnek, hogy Lienard asszony nem tudna meg belőle semmit... Sohasem engedném meg, hogy ilyen örütségre tartson képesnek engem!

- Örütségre?... Mit nevez ön örütségnek?

- Szeretni az olyan nőt, akit nem lehet elvenni feleségül... Mi ketten más-más világhoz tartozunk...

Ferencz bánatosan mosolygott.

- Az ilyen szempontok nem bántják a szerető asszony szívét és miért is ne szeretné önt? Értelménél és nevelésénél fogva ön egyenrangú vele; és higgye el, hogy ő sokkal okosabb, mintsem hogy figyelmen kívül hagyná az ön érdemeit... Legyen hát ön kevésbé szerény és ne essék kétségbe! Mindenképen azok után, amiket mondtam, önnek, azt hiszem, nincs oka többé tartania tőlem. Ne tekintsen ellenségének és kérem, várjon még egy keveset, mielőtt a tanyázási ügyben a végsőre határozná el magát... Holnap, vagy legkésőbb holnapután, talán módodom lesz egy olyan hirt közölni önnek, mely meg fogja győzni arról, hogy igazságtalanul gyanakodott reám... A viszontlátásra!

És mintha attól tartott volna, hogy felindulása elárulja, sietve vált el Micheline fiától.

VIII.

Néhány órával később Delaberge az erdő felé vette útját és gondolataiba merülve haladt Roselière irányában. És gondolatai nem bírtak a lombok fölött siető fehér felhők könnyedségével és nem is valának oly vidámak, mint az út virágai, amelyek élénk színökkel váltak elő a fű sűrűjéből. Ellenben határozottaknak és szilárdaknak érezte e gondolatokat Delaberge.

- Igen - mondogatta magának - Micheline téved: még is csak van valami, amit ezért a fiúért tehetek, aki az én gyermekem s akitől a végzet örökre elválaszt: a boldogságot nyújthatom neki, azt a boldogságot, amelyről úgy hiszi, hogy sohasem érheti el. Szereti Lienard asszonyt s az özvegy is szereti őt. És míg a fiatal ember büszkeségből nem meri bevallani szerelmét, a fiatal nő bizonyos társadalmi követelményeket tart szem előtt és habozik követni a szíve

sugallatát. Nos hát, én összeköthetem egymással e két szívet, mely annyira kívánja egymást és nem meri bevallani. Méltók egymáshoz és méltók arra, hogy megizleljék a házasságban rejlő szerelem ritka örömét. Ezt az örömet nekem fogják köszönhetni s ezzel meddő életemnek meg lesz a maga üdvös cselekedete. És az ő boldogságuk gondolatával fogom vigasztalni magam az én elhagyatottságomban és ez lesz ama távoli kötelék, mely Simont hozzám fogja fűzni.

Zöldes, üde világosság terjedt körülötte. A bükkfák bimbóit borító parányi pikkelyek finom eső módjára hullottak az ágakról, míg néha-néha a lombozatokon átszűrődő napsugár kivilágította érezhetetlen arany-por hullásukat. »Ifjuságom óta - gondolta el Ferencz - úgy multak el óráim, ahogy e száraz pikkelyek porzódnak széjjel... És valamilyen nemesebb cselekedet soha be nem világította őket. Most másképp lesz azonban: az életem megtalálta a maga fényes napsugarát.«

És csak ép úgy, amint a lombozatok zöld színe a szemeit üdítette fel, a lelkét a Simon boldogsága örvendeztette meg. S ez bátorságot adott neki, hogy e kényes érzésbeli dolgokról beszéljen Lienard asszonynyal, ami pedig kinos dolog azzal a nővel, akit már-már magunk is megszerettünk.

Mert minden védekezése dacára, még egyre titkos gyöngédséget érzett a fiatal özvegy iránt, akinek vidám kedélye, édes bájai, hevesebb dobogásra birták ötvenéves szívét. Az erdő illatos zöldjében Lienard asszony kaczagó alakja még vonzóbbnak jelent meg előtte; és viszontlátta világos szemeit, tiszta homlokát, az orcái bársonyos gömbölyűségét, az ajka édes hajlását. És bánatossággal gondolt arra, hogy mindez örömök, az asszonynyal való intimitásnak minden gyönyörűsége elmultanak az ő számára. Az erdő mélyéből felszálló nedves lehellet, míg megremegettette a leveleket, mintha a fülébe sugta volna: »Soha többé! Soha többé!«

Hirtelen egy fiatal s izmos bükkfa látása, amint nyulánk és sima törzsével hatalmasan emelkedett elő, újra Simonra emlékeztette és elrestelkedett önző gondolatain.

- Ugyan! Ugyan! - ismételte magának - ha mindez nem kerülne semmiféle áldozatba, hol volna cselekedeted értéke?

És legyőzte ellágyító sajnálkozását és ellent tudott állani a Lienard asszony emlékének támadó elérzékenyülésnek. Teljesen higgadtan és képességeinek tökéletes birtokában akart megjelenni az ifju nő előtt, hogy meg tudja győzni őt, és Simon iránti szerelmének bevallására bírja. Lépéseit meggyorsította, mintha ezzel a gyorsabb járással bátorsága és elhatározása is erőt nyert volna. Egy negyedóra múlva már csengetett Roselière rácsos kapuján, és dobogó szívvel, az aggodásban elhalványult arccal lépett be Lienard asszony szalonjába.

- Ah! - kiáltott fel az ifju nő - az ön arcáról úgy látom, hogy bucsuzni jött!

És ugyanekkor hirtelen szomorúság oltotta ki a szemek s az ajknak mosolyát.

- Ki sem fejezhetem önnek - folytatta - mennyire elszomorít az elutazása!

Mig beszélt, világos fekete szemeit finom harmat öntötte el, és Delaberge látta, hogy őszinte.

- Igen, asszonyom, - válaszolt maga is felindultan - bucsuzni jöttem; minden valószínűség szerint holnap utazom.

- Ilyen hamar!... Pedig ma reggel azt hallottam, hogy az erdőgazdákkal való értekezlete nem vezetett eredményre... Le kell, hogy mondjunk hát a reményről, hogy meg fogunk egyezni?

- Oh! dehogy... mindössze az erdőgazdák egy keveset türelmetlenek voltak... Még nem kaptam meg a miniszter válaszát, de magunk között mondhatom, hogy e válasz közmegegyezésre fog találni.

- Köszönöm, hogy ennyi jóakarattal foglalkozott velünk... De azért mégis sajnálom, hogy elutazik! Kedves látogatásait már annyira megszoktam és nem is akarok gondolni arra, hogy ezuttal utoljára látjuk egymást... üljön le ide, a közelembe.

Szelid, szeretetteljes hangon beszélt, mint leány az apjához. S ez még jobban felbátorította Ferenczet. Az asszony mellett foglalt helyet, s mosolyogni igyekezve, így szólott:

- Mielőtt elhagynánk egymást, vajjon kedve ellen volna-e, ha még egyszer tegnapi beszélgetésünkre térnénk vissza?... Attól tartok ugyanis, hogy nem feleltem meg annak a bizalomnak, amelylyel megtisztelt engem... Sietve távoztam tegnap és kegyed közönyösséggel vádolhatott. Pedig, látja, sokat gondoltam arra, amit mondott és komolyan érdeklődöm is...

- Igazán? - vágott közbe az asszony. - Ezt jól esik hallanom, mert resteltem, hogy olyan sokat beszéltem önnek magamról. Egész este szemrehányásokat tettem magamnak, hogy azokról a kimérákról beszéltem önnek, amelyek a gondolataim fogva tartják...

- Kimérák? Vajjon csakugyan kimérák-e?...

Az asszony elpirult s szép szemei kinyilottak egészen. Delaberge folytatta:

- Vajjon teljesen képzeleti-e annak az álmodott férjnek portraitje, amelyet tegnap lerajzolt előttem? És amikor ideáljának tulajdonságairól beszélt, nem gondolt-e... akaratlanul, egy élő emberre... akit ismer?...

- Nem... higgye el... nem...

- Nos hát, látja, az éjjel sokat gondoltam minderre... és egészen a szíve mélyéig láttam.

- Ugyan! - rebegte az asszony, tréfálkozást tettetve, - ez esetben ön ügyesebb nálam... És mi történik az én szívemben?...

- Megpróbálom elmagyarázni önnek... Nagysád találkozott valakivel, aki iránt titkos vonzalmat érez, s akit magához méltónak talál. S ha nem hallgatna csak a saját vágyainak szavára, menne nyíltan s őszintén feléje... Ámde a fiatal ember, - mert fiatal, tette hozzá egy kevés szomorúsággal - bár értelménél és szívénel fogva, egyenrangú kegyeddel, mégis más társadalmi rétegből való, és nagysád szabad választását megakasztják bizonyos konvencionális aggodalmak; attól tart ugyanis, hogy barátjai, ismerősei elítélnék, ha e fiatal ember felesége akarna lenni, s házasságát egyenesen mesalliancenak tekintenék...

IX.

Miközben beszélt, Lienard Kamilla elfordította az arcát, s ujjai zavartan jártak egy közeli virágtartó csokrában. Aztán hirtelen a csokorból egy szulákvirágot kapott elő, szirmait letépette és idegesen morzsolta szét ujjai között.

- Legyen őszinte, - fejezte be beszédét Delaberge, - s mondja meg nekem, helyesen láttam-e?

- Azt hiszem, hogy igen, - rebegte, annélkül, hogy a szemébe nézett volna.

- És most kívánja-e, hogy megnevezzem azt a fiatal embert?

- Nem! - szólott kérlelőn, nedves szemekkel. És önfeledten, egyszerre boldogan és aggódón, hozzá tette. - Ön találkozott vele?... És ő beszélt önnek rólam?

- Nem, ő sokkal büszkébb, semhogy erről egy idegen embernek beszélne...

- De hát akkor, - csattant ki a fiatal asszony - hogyan találta ki mindezt?...

Delaberge mosolygott: Ennek a vidéknek van egy közmondása, amelyet nagysád bizonyára ismer: »A szerelmesek sajátságos növényt hordanak magukon, amelynek édes szaga beillatozza az utjakat«... Nos hát, amikor először volt szerencsém megjelenni nagysád előtt, ez édes illat itt terjedt Roselière-en, és amikor Princetot urral Val-Clavinbe tértem vissza, megéreztem, hogy ő is magán hordja ama növényt, mely nagysádjáért virágzik...

A fiatal asszony elpirulva mosolygott; szemei nedves fényben égtek, de ajka egy hangot sem tudott ejteni. Válaszképen a hála egy kedves mozdulatával két kezét Delaberge felé nyújtotta, aki egy percze megtartotta őket.

- Nem - ismételte, - Princetot Simon ur nem mondott nekem semmit... és közbenjárásomat csak nagysád iránt érzett élénk rokonszenvem sugalmazta... Már most térjünk vissza a kegyed aggodalmaira. A dolog úgy áll, hogy nagysád nem mer hallgatni a szíve szavára, mert a világ ítéletétől fél, úgy-e bár?

Kamilla őszintén bevallotta ezt.

- Bár teljesen függetlenül áll, mégis tekintettel kell lennie egynémely elfogult rokonára és ismerősére, akiket a házasság kétségkívül felháborítana. A vidéken bizonyos válaszfalak ledönthetetleneknek tetszenek, s az előítéletek világában kevésbé engedékenyek az emberek mint Párisban; annyira ismerik egymást, annyira szűk keretben élnek, hogy az egymás véleményének és ítéletének valósággal rabszolgái. Azon a napon, amelyen ismerősei megtudnák, hogy egy fogadós fiának lett a felesége, kétségkívül diszkvalifikálnák...

Maga Delaberge is szerette szem előtt tartani az efajta formaiságokat, s nagyon jól értette Lienard asszony aggodalmait. Hajdan talán tulozta is volna őket. De most, hogy a saját ügyét védte, könnyen engedett a merevségből és Simon iránti érdeklődése régi elveinek feladására birta, ami közben minden habozás nélkül égette fel mindazt, amit imádott hajdan.

- Nem szenved kétséget - szólott - hogy a tisztára illendőségi kérdésekben számolni kell a közvéleménnyel. De amikor arról van szó, hogy a nő a maga életét örökre egy férfitól életéhez kösse, nem szabad csak a szívére hallgatnia. Egyébként, közelebbről vizsgálva meg mindazokat a rosszaságokat, amelyeket e házasság maga után vonhatna, vajjon jogosaknak tűnnek-e?... Simon valóban tehetséges fiú, amellet nagyon szeretik e vidéken, nagy népszerűségnek örvend, s ha a politikai pálya tetszene neki, könnyen juthatna el a parlamentig. Másrészt ha a hivatalos pályán akarná értékesíteni tudását, én minden befolyással, - s ezt megígérem nagysádnak - segítségére lennék. Aztán ne felejtjük el azt sem, hogy szülei gazdagok és imádják fiukat. S ha úgy találnák, hogy jelenlegi foglalkozásuk Simon házasságának akadályaként lenne, bizonyára nem fognak habozni, ámde higgye el, hogy sietve tudnak a fogadón és a szeszfőzden, hogy azontul polgári módra, a vagyonuk kamatjából éljenek... És akkor a nagysád ismerőseinek lehet-e még okuk érzékenykedni s ijedezni e házasság miatt? A világ nagyon hamar mosolyog azokra, akik célzt értek, és én biztosíthatom nagysádat, hogy Simon célzt fog érni. Itt hát ne sokat törődjék a világ véleményével: győzzön le minden hamis restelkedést, kövesse szíve hajlamát s szeresse azt, aki önt szereti.

- Köszönöm, uram, - válaszolt az asszony, miközben e jó tanácsokért egy meghatott pillanattal adózott. Önnek igaza van és én csak a szívem sugallatát fogom követni.

- No lám!... Már most nagyon valószínű, hogy egy-két nap múlva Simon hírül fogja hozni nagysádnak, hogy a tanyázási ügy el van intézve. S emlékezzék arra, hogy ő büszke és zárkózott természetű. Legyen segítségére a szíve megnyilatkozásában... Kegyed asszony és én meg vagyok győződve arról, hogy titkának elárulására bátorságot tud majd adni neki. És most, kedves asszonyom - tette hozzá, felállva, - bucsúzom kegyedtől... még pedig hosszú időre.

- Nem! még ne bucsuzzunk! - kiáltott fel - előbb jöjjön velem végig még egyszer Roselière kertjein.

És mint az első napon, könnyedén a Delaberge karjára támaszkodott, és kedvesen dicsekedett a kert virágzó szépségével. Eljöttek a gyertyános hely mellett, hol a multkor a csokrot kötötték, s ahonnan oly gyönyörű kilátás nyílt a narancsfákkal szegélyezett tornácra; s végig jöttek az Aubette partján, hol bércse-virágok lengték fehér ernyőjüket. És eljutottak a kert pavillonja elé, amelynek csendes falai között Kamilla bevallotta volt Delabergenek Princetot Simon iránti szerelmét.

Ez az utolsó séta az elmosódott szerelmi álmokat, a hirtelen kiábrándulást idézte fel Ferencz emlékezetében. És az őszi alkonyatok bánatosságával, egy félig hervadt ibolyacsokor szomorúságával hatott a szívére.

Amikor a középső fasoron jöve végig, egy rózsabokor elé értek, Lienard asszony egy biborpiros rózsát tépett és hálatelt pillantással nyujtotta Delaberge felé:

- Hadd virágozzam fel önt... E rózsa illatát érezve az uton, talán jobban fog emlékezni roselièrei kis barátnőjére... És még egyszer köszönet, uram: ön oly jó volt irántam... oly jó, mint egy atya.

- Igen, mint egy atya! - rebege Delaberg, fájdalmasan gondolva arra, mily kegyetlen iróniát rejtenek e szavak.

Magához vonta Lienard asszonyt, gyöngéden homlokra csókolt, és távozott.

És lassan, lassan végig került azon az uton, amelyen egy este Simonnal haladt volt. A karcsu s izmos bükkfát, melyet a fiatal ember oly szenvedélyesen szorongatott a karjai között, ugyan csak viszontlátta s gyermek-babonaságnak engedve, most maga is átölelte.

És elhaladt a patak mentén, s elért oda, ahol Fleuriotte oly kiméletlenül leplezte le előtte szomorú apaságának titkát; lépteit meggyorsította itt s elfordította a fejét. S csak távolabb állott meg a mozdulatlan víz előtt, amelyen a leáldozó nap megtört fénye remegett.

A patak csendesen aludt a magas fák karikájában, melyet meg-megérintett a szél. S az enyhén, mintegy részvétellel meghajló zöld szárok közül a békák kórusa szólott, majd a lépések zajára megszűnt hirtelen.

Delaberge elgondolkozott:

- Vajjon otthon fogom-e találni a miniszter válaszát?... Ha megkapom, ma este minden rendben lesz s holnap utazom.

X.

Az *Arany-nap* konyhája mindennapi kinézését öltötte. Princz, lustán az ajtófélfához dőlve s vigan fütyörészve, az ebéd idejét várta. A tüzhely lángolt; Princetot asszony a serpenyők körül foglalatoskodott és még sem emelte fel a fejét, amikor Delaberge belépett. A sovány cseléd-leány egy fapadon ült és salátát tisztogatott.

- Nem érkezett semmi az én számomra? - kérdezte a főfelügyelő.

- De igen, Delaberge ur, - válaszolt a Princz beljebb kerülve, - egy sürgöny van itt a kegyed számára.

Sulyos és csoszogó lépteivel egy, a falra akasztott üvegszekrényke felé tartott, amelyben a fogadó vendégei nevére érkezett leveleket szokták elhelyezni. Megforgatta a zárt s egy csukott levélborítékot adott át Delabergenek.

Bár a fogadás is, a felesége is közönyösséget mutattak, e sárga borítékba rejtett hivatalos sürgöny roppant ingerelte kíváncsiságukat. Egyébként sejtették, hogy a miniszter válaszát tartalmazza s egy óra óta türelmetlenül várták Delaberge visszatérését.

S miközben ez utóbbi, feltépve a borítékot, az ajtó felé közeledett, hogy a sürgönyt elolvassa, Princz, hamis szemei nyugtalan hunyorgatásával, a főfelügyelő arcát vizsgálta, keresve, kutatva rajta, vajjon e sürgöny tartalma jó vagy rossz hatással lesz erre a nagyon is fontos tanyázási ügyre, mely az egész járást annyira érdekelte. És Princetot Micheline sem törődött serpenyőivel többé, hanem ferde pillantást vetve egykori szerelmese felé, aggódón kérdezgette önmagától: »Vajjon el fog-e utazni végre?«

A hivatalos sürgöny ekképen szólt:

»A főerdőigazgató a főfelügyelőhöz, Val-Clavinban. - Ajánlatait a miniszter elfogadta. A chaumonti erdőgondnok ez értelemben nyert újabb utasításokat.«

Delaberge nyugodtan összehajtotta a sürgönyt s a zsebébe rejtette. Arcza látható meglepedést árult el. És Princetot asszony felé fordulva, szólt:

- Holnap reggel elutazom, s kérem, legyen szives számlámat ma estére elkészíteni...

Egy perczig hallgatott, majd újra a fogadópár felé fordulva szólt, míg úgy volt, hogy különösképen Michelinének beszél:

- A küldetésem véget ért, és valószínűleg nem lesz többé alkalmam Val-Clavinba visszatérni. Így hát ma este véglegesen búcsúzom önöktől... Köszönöm szives fogadtatásuk, és egy utolsó szivességre kérem önöket... Ahelyett, hogy Langres-re térnék vissza, jobb szeretnék Is-sur-Tille-en és Dijon-on keresztül menni Párisba. Simon ur volna-e oly kegyes elvinni engem kocsiján a vireg-i állomásig holnap reggel.

- Semmi sem könnyebb ennél, - válaszolt Princz készségesen - az állomás alig egy félóránnyira van ide, és Simon örömmel fogja önt elkísérni oda.

Princetot asszony arcza elborult. S minden tettetési ügyessége daczára nyugtalan elégedetlenséget árult el:

- Nem mehetnél te magad, Princetot?... Simon annyira el van foglalva! - jegyezte meg.

- Köszönöm, - nagyon korán volna! - válaszolt a Princz, aki szeretett reggel az ágyban lustálkodni... - Simon már szürkületkor ébren van s ez az ut legfeljebb egy órájába kerül.

- Én már azért is szeretném, ha Simon kísérne el - inszisztált Delaberge - mert ilyképen a tanyázási ügyről is beszélhetnék vele.

Micheline felé fordult, s hangjában esdeklő kérelem remegett, míg mondotta:

- Egyébként legyen nyugodt Princetot asszony, nem fogom soká tartóztatni a fiát... De ne tagadja meg tőlem azt az örömet, hogy Simonnal tehessem meg az utat az állomásig, s vele lehessek abban az utolsó félóránban, a melyet Val-Clavinban töltök!

Princetot Micheline tekintete a Ferencz szemébe tüzött. Vajjon az örök hallgatás ígérését olvasta ki e szemekből? Vagy megértette tán, hogy e szavak: »Legyen nyugodt!« mintegy hallgatag kötelezettséget rejtenek arra nézve, hogy Simon előtt mindvégig ismeretlen fog maradni? Vagy egyszerűen könnyörgő hangja hatotta meg?... Mindenképen nem tett ellenvetést többé, s egy helyeslő kézmozdulata volt, míg visszatért a tüzhely mellé.

* * *

Másnap reggel kilencz órakor, a Brunet nevű kicsi pejlovacska az *Arany-nap* előtt toporzékolt. A podgyászt a kocsi hátuljára erősítették, majd pedig Delaberge és Simon egymás mellett foglaltak helyet. Néhány banális bucsuszó és Micheline asszonynak aggodalmas szempillantásai után, a melyekkel hallgatásra intette kedvesét, a kicsi ló végig ügetett a halastó mentén.

Az ég be volt borúlva, s enyhe eső permetezett. Delaberge hátrafordult: a köd fátyolán keresztül egy utolsó pillantást vetett a szürke házak s a halastó felé, a melynek partjain a sás remegett a szélben, és elnézett mégegyszer a távoli völgy irányában is, a melynek zöld lombjai között Roselière rejtőzni látszott. De már-már Virey határába értek. Meredek ut nyíltott itt, és Simon leszállott a kocsiról, hogy Brunet terhet megkönnyítse.

Ferencz egyedül maradt a bakon, miközben bánatos gondolatok lepték el a szívet. Levert tekintettel nézett az erdő felé, mely fölött a köd fehér felhőcskéi remegtek, míg az erdei pintyek panaszló sikolya hangzott, az esős napot hirdetve. S az utat szegélyező fák között mintha egymás után a szemébe ötlött volna huszonhat esztendő folyása... A füves ösvényeken, a fenyőmaggal bevetett legelőkön és zöldelő hegyoldalon mintegy elmúlt ifjúságát pillantotta meg, fiatal és ambíciózus lelkének minden vágyát a boldogulás után. Ez időtájt tele volt önbizalommal, s merészen indult el a jövőnek országútján. És a boldogulás hamarabb jött, mintsem gondolta volna. Hajdan, a mikor mint egyszerű erdész kóborolta be a val-clavini erdővágásokat, nem merete volna hinni, hogy feljut a hivatalos létra legmagasabb fokára.

De azért, s e váratlan sikerek daczára, a melyek során becsvágya kielégítést nyert, vajjon mi volt igaz gyümölcse ez utóbbi huszonhat esztendejének, a napról-napra való lázas munkájának?... Egy kevés füst és egy kevés hideg hamu; és semmi abból, ami felmelegíthetné a szívet, ami valóban vigaszt nyújthatna... S egyetlen életrevaló s hasznos műve az az izmos ifju vala, aki ott lépdelt előtte, huszonöt esztendeje diadalában, büszkén, boldogan, szerelmi légvárakat építve magának.

Oh! megtévedt, gúnyos élet!... Ime, minden hivatalos munkássága, álmatlan, a könyvek fölött töltött éjszakák, tudományos dolgozatai a joggyakorlat terén - ez az egész papíron való tevékenység, míg tisztviselői dicsősége volt, alapjában véve meddő és vigasztalan. Egyetlen alkotását, a mely büszkeséggel tölthette el, egy véletlen falusi szeretkezésnek, egy kéjes óra öntudatlan feledésének köszönhetette!... S ime ezt a gyermeket, az ő művét, a vérenek vérét, a létének folytatását nem lehetett a magáénak fogadnia; s utazott az oldala mellett, anélkül, hogy feléje merné kiáltani: »Te az én fiam vagy!« anélkül, hogy banális szavaknál egyebet mondhatna neki...

A hegyoldal tetejére értek. Simon könnyed mozgással újra felkapott a kocsira, míg Brunet az ostor érintése alatt vidáman ügetni kezdett.

Delaberge fájdalmas komorsággal gondolt arra, hogy mindössze néhány perczet tölthet még Simonnal, és minden kerékforgás csak még közelebb hozza az elválás pillanatát.

- Vajjon lesz-e még egy kevés időnk a vonat megérkezése előtt? - kérdezte a fiatal embertől.

- Nem mondhatom meg biztosan... órám nem lévén - válaszolt Simon, - de mindenképen nem fogjuk elkésni a vonatot. Alig tíz percz múlva már előttünk lesz az állomás.

- Ez esetben, - sóhajtott Delaberge - alig van időm arra, hogy az önt érdeklő dolgokról beszéljek... Tegnap végre megkaptam az igazgatóság válaszát... A miniszter magáévá teszi a jelentésem konklúzióit, s ime, lényegében én a következőket ajánlottam: - A charbonnièrei erdőkben való tanyázás terve elejtetnék; ellenben egy kitűnő erdővágást engedünk át önöknek, még pedig Montgèrand erdejének ama részén, a melyet Val-Clavin országútja szel keresztül. A chaumonti erdőgondnok már ebben az értelemben nyerte utasításait... Tetszik ez önnek?

- Ennél jobbat nem kívánhatunk! - kiáltott fel Simon, - ez méltányos ajánlat, a melyet az összes erdőgazdák örömmel fognak elfogadni.

- Ime a hivatalos távirat - folytatta Ferencz, miközben elővette a sürgönyt - még senki sem tud róla, és én azt akartam, hogy ön legyen az első... Egyébként pedig lesz szíves Lienard asszonynak személyesen hirül vinni a sürgöny tartalmát?...

- Remélem, hogy örömmel fogja megtenni ezt, - folytatta enyhén mosolyogva, - valaminthogy van okom azt is hinni, hogy Lienard asszony szívesen fogja fogadni e hirt az ön ajkairól.

- Még ma délután kimegyek Roselière-re! - szólott elpirulva a fiatal ember.

Delaberge közelebb simult a Micheline fiához, vállával a vállát kereste, míg szíve ez érintésre boldogan felhevült; s aztán, mintegy atyai hangon szólott:

- Ha odakünn lesz Roselière-en, ne feledkezzék meg arról, hogy a félénk embereknek soha sincs igazuk, s minthogy ön szereti Lienard asszonyt, nyissa meg őszintén a szívét előtte... Mert hát voltaképen miért is haboznék?... Ön nevelésénél, eszénél s jelleménél fogva egyenrangú vele... S ha például arra érezne vágyat, hogy házassága előtt bizonyos hivatalos állásra tegyen szert, mely mig ambíciójának megfelelne, tekintélyét is növelné, írjon nekem... Ama hivatalok egyikében, melyek a földművelődési minisztériumtól függnék, könnyen eszközölhetek ki egy szép állást az ön számára... No látja, hogy igazságtalan volt, amikor azt hitte, hogy legdrágább vágyait én akadályozom meg, de sőt ellenkezőleg én a megvalósításban akartam segítségére lenni.

Mig beszélt, Simon zavart meglepetéssel nézte az idegent, aki hirtelen, tündérregék jó nemtőjeként, áldásos befolyást gyakorolt az élete irányára.

És meghatotta a főhivatalnok szívélyes egyszerűsége, amelylyel bátorítani igyekezett őt és pártfogását felajánlotta. A restelkedés s a hála érzete öntötte el egyszerre a szívét. És elpirulva, dadogta:

- Én... én... illően szeretném megköszönni mindezt a főfelügyelő urnak... s nem találok szavakat... S valóban sajnálom és restellem, hogy oly képtelenül bizalmatlan voltam... De hát mivel adhatnám jelét hálás érzelmeimnek, mivel tehetném jóvá hibáimat?

- Azzal, hogy emlékezetében egy kis zugot tart meg az én számomra - rebegte Delaberge.

Még beszélni akart volna, és szeretne volna mondani, mi fájdalmas szeretet tépi meg a szívét az elválás e nagy perczében. De nagyon is megértette a végzet parancsoló szavát, mely érzelmeinek elfojtására ítélte, ha nem akart gyanusnak tűnni Micheline fia előtt. Megigérte, hogy idegen marad előtte, s ime magának a fiatal embernek érdeke követelte, hogy ez ígéret ájtatosan betartassék. Keserű fájdalom markolt a szívébe. Mielőtt elhagyná a gyermeket, megszerette volna ajándékozni őt, valami materialisabb jelét adni iránta való szeretetének, miáltal időről-időre Simon kénytelen legyen emlékezni reá!... Hirtelen eszébe jutott, hogy az imént, amikor az idő miatt nyugtalankodott, a fiatal ember bevallotta, hogy nincs órája, mire az a gondolata támadt, hogy a magáét adja neki... De bármily csekélynek is tűnt fel ez ajándék, mégis attól tartott, hogy Simon különösnek fogja találni s el sem fogadja talán...

S míg gondolt arra, az óralánczát csendesesen leoldotta a mellényéről és idegesen csavargatta az ujjai között. Aztán fesztelen hangot, vidámságot tetetve, míg szívét keserű bánat öntötte el, így szólott:

- Nézze Simon ur, nekem egy gondolatom támadt arra nézve, hogy ön időről-időre csakugyan gondolhasson reám... Ön azt mondotta nekem az imént, hogy nem visel órát, engedje meg hát, hogy a magamét ajánlhassam föl... Nincs valami nagy értéke, de kitűnő óra. Amikor meg-

megnézi majd, emlékezni fog arra az öreg fiúra, akit ön naivan vetélytársának hitt, s aki ellenkezőleg, a legnagyobb barátsággal volt ön iránt...

Már elővette volt az óráját, amelyet most gyorsan a fiatal ember kabátzsebébe csusztatott. Simon zavartan, elfogultan, e váratlan ajándék okán megdöbbenve nézett a főfelügyelőre. Tágra nyílt kék szemeiben egyszerre égett a nyugalanság s a meghatottság tüze. De ugyanakkor aggódott is, hogy ez ajándék visszautasítása megbántaná az idegent, aki ragaszkodásának és barátságának igaz tanubizonyságát adja. »Különcz - gondolta magában - de derék embernek látszik... Miért bántanám meg?«...

S míg zavartan köszönetet mondott, már az erdők közé veszett kicsi állomás elé értek. Leszállottak a kocsiról s ugyanakkor egy harang csengése a vonat érkezését jelezte, s e csengés fájdalmas visszhangra kelt a főfelügyelő szívében. Miután jegyét megváltotta és a podgyászát feladta, az erdő felől a rohanó vonat füttye tépte meg a levegőt.

A köd szürkességén keresztül közeledett a vonat. Tompa remegés rázkódtatta meg a talajt; az utvonal mentén meg-megrezegtek a fák levelei s mintegy titokzatos rebegés szólott végig az erdőn. Csakhamar a gép előtört a ködből, míg mögötte a vagonok kigyózó vonala feketén tünt elő a környező fülombok nedves zöld színéből; s aztán hirtelen, mintegy emberi nyögéssel, lelkendezve megállott a vonat az állomás egyszerű és szegényes épületei előtt.

A fiatal Princetot a perronra kísérte Delaberge urat. Ez utóbbi, miközben a vonat fékezett, gyöngéd, szerető tekintettel nézte az ifjút. És a Micheline fiával való hasonlatossága soha megkapóbbnak, megdöbbenőbbnek nem tűnt fel, mint e perczben...

- Bátorság... és sok szerencsét! - szólott hozzá, míg azon volt, hogy hangja szilárdan csengjen.
- Ha odakünn lesz Roselière-en, ne feledkezzék meg arról, hogy mit ajánlottam önnek... Most pedig, kedves gyermekem, minthogy nem tudjuk, mikor találkozunk újra, csókoljuk meg egymást!

Karjaiba ölelte Simont, a melléhez szorította. És ölelése oly meleg, oly átható vala, hogy a fiatal embert is megejtette, miközben meghatva viszonzta a Ferencz búcsu-csókjait.

S míg Simon meglepődve érezte, mint járja által izgalom a lelkét, Delaberge már a vasuti kocsi felé sietett. Csak őt várták még, hogy az ajtót becsukják.

- Isten önnel! - kiáltotta még egyszer a kocsi ablakából.

A gőznek fehér fellegében indult meg a vonat; apró párafelhők kuszálódtak a remegő falombok fölé. És megtépett szívvvel, nedves szemmel, Delaberge egyre a kicsi állomás felé meredt, mely mindinkább elmaradt mögötte; és fájdalmas tekintete hiába akart áthatolni a ködpára vastag fátyolán; emez elrejtett, elváltoztatott mindent körülötte, s mintegy elzárta a külvilágtól. Akkor a magányos kupé végébe dőlt, és fájdalmas zokogás tört elő szívéből arra a gondolatra, hogy ezentul így fog utazni az életben is, magára hagyatva, egyedül.